

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

Conceptprogramma Tweede Kamerverkiezingen 2002, Partij van de Arbeid

Samen voor de toekomst

Idealen en ambities 2010

Inhoud:

- 2** Hoofdstuk 1: Inleiding: een sociaal-democratisch programma
- 2** Hoofdstuk 2: Maatschappelijke ontwikkelingen en ambities
- 5** Hoofdstuk 3: Werk en zorg voor iedereen, door iedereen
- 7** Hoofdstuk 4: Beter onderwijs, je hele leven
- 9** Hoofdstuk 5: Revolutionaire technologie
- 11** Hoofdstuk 6: Vitaal en mooi platteland, sterke en ongedeelde steden
- 12** Hoofdstuk 7: Nederland duurzaam en groen
- 14** Hoofdstuk 8: Het leven is meer dan werken: sport en cultuur
- 15** Hoofdstuk 9: Veiligheid voor iedereen
- 17** Hoofdstuk 10: Grenzen vallen weg
- 19** Hoofdstuk 11: Dienstbare overheid, betrokken burgers, vernieuwde politiek
- 21** Hoofdstuk 12: Over geld en sterke schouders
- 23** Hoofdstuk 13: Samen voor de toekomst!

1. Inleiding: een sociaal-democratisch programma

“Ik krijg nu last van uw proletarisch sentiment, maar dat sentiment bewonder ik.”

Pieter Jelles Troelstra (Gedenkschriften, deel III, 1913, blz. 243).

15 mei 2002:
wat staat
op het spel?

PvdA kiest:
samen voor de
toekomst

solidariteit,
democratie
en vrijheid

idealisme
en realisme

Op 15 mei 2002 zijn er verkiezingen voor de Tweede Kamer. De kiezers beslissen die dag aan welke partij zij de zorg om de toekomst van Nederland het meeste toevertrouwen. In de kern gaat het dan om de vraag of die toekomst er vooral één is van ons allen gezamenlijk, of vooral van ieder voor zich.

Wij kiezen ervoor om het samen te blijven doen. Om op basis van een sterke, moderne en duurzame economie ervoor te zorgen dat iedereen in Nederland gelijke toegang heeft tot hoogwaardige publieke voorzieningen, vooral in het onderwijs, de zorg en de veiligheid. Dat is de eerste hoofdpoging. Deze toegankelijke en hoogwaardige publieke voorzieningen kunnen we realiseren als we de kracht en de solidariteit van de burgers voorop zetten. Daarvoor is nodig dat de overheid anders gaat werken en van ons allemaal wordt. Dat is de tweede hoofdpoging.

De PvdA weet waar ze heen wil, omdat ze weet waar ze vandaan komt. Het ging de oprichters van de Sociaal Democratische Arbeiders Partij (SDAP) in 1894 en van de Vrijzinnig Democratische Bond (VDB) om solidariteit, democratie en vrijheid. Deze visie inspireerde vanaf 1946 ook de PvdA, erfgenaam van SDAP en VDB. Mensen zijn sociale wezens. Zonder wederzijdse solidariteit zijn menselijke waardigheid en maatschappelijke rechtvaardigheid ondenkbaar. De vrijheid om het eigen leven inhoud te geven is een voorwaarde tot menselijke ontplooiing. Ieders vrijheid om een gelijkwaardige bijdrage te leveren aan de inrichting van de samenleving is een voorwaarde tot democratie.

De sociaal-democraten waren vanaf het allereerste begin ambitieus. Ze waren optimistisch genoeg om te geloven dat zij een democratische samenleving zouden kunnen vormgeven op basis van solidariteit en vrijheid. Tegelijkertijd beschikten zij over voldoende werkelijkheidszin om te voorkomen dat de mooie idealen bij geringe tegenwind zouden verwaaïen. Gaandeweg leerden ze dat de verwerkelijking van hun dromen afhankelijk was van realistische keuzes en van een brede aanhang, die zowel arbeiders als middenklassen omvatte.

succes in de
20e eeuw

nieuwe
ontwikkelingen,
nieuwe ambities

opbouw
programma

succes in de
21e eeuw

De sociaal-democratische visie heeft tallozen geïnspireerd. Veel van wat bij de oprichting van de SDAP, VDB en later de PvdA nog een ver ideaal was, is nu realiteit. Waar in ons land achterstand, ongelijkheid en tekorten heersten, zijn nu ontplooiingskansen, sociale zekerheid en welvaart - hoewel nog lang niet voor iedereen.

De huidige samenleving vraagt, evenals de maatschappelijke werkelijkheid van 1894 en 1946, om eigentijdse antwoorden. De verworven welvaart roept nieuwe kansen en nieuwe vragen op. Met dit programma wil de PvdA de klassieke beginselen solidariteit, democratie en vrijheid die eigentijdse inhoud geven.

In het volgende hoofdstuk analyseren we eerst de belangrijkste maatschappelijke ontwikkelingen en beantwoorden we de hoofdvraag: blijven we het samen doen of wordt het ieder voor zich? Daarna formuleren we tien kernambities voor de komende tien jaar. Deze kernambities worden in aparte hoofdstukken uitgewerkt en vormen dus ook de inhoudsopgave van dit programma. Ieder hoofdstuk is opgebouwd uit (1) een korte inleiding, (2) waar staan we, (3) waar willen we heen (doelen) en (4) welke stappen kunnen we de komende vier jaar zetten (maatregelen). Om het programma leesbaar te maken hebben we 'bestaand beleid' niet steeds opgeschreven, maar alleen als dat past in de lijn van het verhaal of als te voorzien is dat dat beleid ter discussie komt te staan.

De hoofdstukken worden ingeleid met een historisch citaat. Die laten zien dat de idealen werken én dat zij steeds nieuwe uitwerking behoeven. Wij hopen in dit programma de klassieke idealen recht te doen en ze de juiste eigentijdse uitwerking te geven in de sleutelbegrippen kansen, toegankelijkheid, kwaliteit, samen en verantwoordelijk. Opdat de Nederlanders kiezen voor een gezamenlijke toekomst voor allen. Niet alleen op 15 mei 2002 in het stemhokje, maar ook daarna en overal.

2. Maatschappelijke ontwikkelingen en ambities

“Wat bepalend is voor een samenleving is niet zozeer wat zij bezit als wel wat zij is en hoe zij haar rijkdom gebruikt. Zij is beschaafd in zoverre haar beleid wordt geleid door een juiste waardering van geestelijke doelen, in zoverre zij haar materiële hulpbronnen aanwendt om de waardigheid en ontwikkeling te bevorderen van de individuen waaruit zij bestaat.”

R.H. Tawney (Equality, 1931).

1. Inleiding

nieuwe
ontwikkelingen,
nieuwe ambities

‘project Kok’:
twee miljoen
banen erbij,
solide overheids-
financiën

In dit hoofdstuk schetsen we de maatschappelijke ontwikkelingen die belangrijk zijn voor onze visie op de toekomst. Uitgaande van onze idealen formuleren we op basis van die ontwikkelingen de sociaal-democratische hoofdpogingen en ambities.

Deze ambities bouwen voort op wat is bereikt in de jaren dat de PvdA de regeringsverantwoordelijkheid heeft gedragen. Wie had in 1989 durven dromen dat de massawerkloosheid zou worden overwonnen en dat er twee miljoen banen bij zouden komen? Dat de door rechts fel bestreden koppeling van minimumloon, AOW-pensioen en uitkeringen aan de ontwikkeling in de marktsector zou worden hersteld en zelfs buiten politieke discussie zou komen? Dat vrouwen in spectaculair groten getale zouden toetreden op de arbeidsmarkt, mede dankzij een vertienvoudiging van de kinderopvang? Dat een decennialang begrotingstekort zou worden omgebogen in een begrotingsoverschot en dat we nu dankzij gezonde overheidsfinanciën afkoersen op volledige afbetaling van de staatsschuld in 2025? Natuurlijk is niet alles bereikt wat we wensten. Natuurlijk had Nederland het internationaal economisch tij stevig mee en deed de PvdA het in Den Haag niet in haar eentje maar samen met andere partijen. Maar waar wij in dit programma nieuwe kansen en nieuwe vragen bespreken, danken we de mogelijkheden om die kansen te benutten en die vragen

revolutie in
informatie-
en communicatie-
technologie

aan te pakken voor een belangrijk deel aan wat in deze periode onder leiding van Wim Kok tot stand is gebracht. Daaraan verbinden we het besef dat onze maatschappelijke ambities altijd in evenwicht moeten blijven staan met gezonde overheidsfinanciën.

2. Maatschappelijke ontwikkelingen

2.1 Technologische revolutie; informatie- en netwerksamenleving

De laatste jaren voltrekt zich een revolutie in de informatie- en communicatietechnologie (ICT). Via mobiele telefoons zijn mensen dag en nacht overal bereikbaar. Dankzij internet ontstaan wereldwijd vriendschappen en handelsrelaties. Informatie kan in een ogenblik met talloze andere mensen worden gedeeld. Mensen organiseren zich gemakkelijker in netwerken, bijvoorbeeld als lid van een patiëntenvereniging, of als fans van Britney Spears. Zij kunnen scholen vergelijken op internet en zoeken zelf de ziekenhuizen met de kortste wachttijden. Ouderen leren van elkaar in computerlessen voor senioren. Dat is een fantastische ontwikkeling - voor wie eraan deel kan nemen. Wie dat niet kan, blijft achter en loopt op termijn zelfs het risico van uitsluiting.

kennis en vaardigheden	Kennis en de vaardigheid om met informatie en met communicatiemiddelen als computers om te gaan zijn een belangrijke productiefactor in onze economie geworden. We zitten midden in een maatschappelijke omwenteling die nieuwe machtsverhoudingen met zich meebrengt. De sociaal-democratie speelde een belangrijke rol bij het in goede banen leiden van vorige maatschappelijke transformaties, de industriële revolutie in de 19e eeuw en de dienstverleningsrevolutie in de 20e eeuw. 'In goede banen' betekent aan het begin van de 21e eeuw dat alle Nederlanders, jong en oud, aan de informatiesamenleving mee kunnen doen.	veel grotere vraag naar zorg	mensen van hun oude dag genieten, zijn er minder jonge mensen die het nationale inkomen verdienen.
medische technologie	Revolutionair zijn ook de ontwikkelingen in de biotechnologie. Nieuwe medicijnen en nieuwe behandeltechnieken roepen nieuwe ethische vragen op. Bijvoorbeeld over vroegtijdige kennis van de kans op ziekten, over genetische modificatie van voedsel en over klonen. Het zijn vragen die ieder aangaan.	rustiger maar langer werken	De behoefte aan zorg neemt toe als men oud wordt. Dat is een belangrijke oorzaak van de huidige wachtlijsten. Als gevolg van de vergrijzing zal een nog veel grotere vraag naar goede zorg ontstaan. Mede hierom is het van zo groot belang vast te blijven houden aan een stevige financiële basis voor de toekomst: welvaartsvaste AOW en tijdige opbouw van aanvullende pensioenvoorzieningen voor iedereen.
vroeger: een vaste plaats in de samenleving	2.2 Individualisering en flexibilisering Ieders plaats in de samenleving lag vroeger veel meer vast dan nu. Er bestond een duidelijk onderscheid tussen de grote groep arbeiders, een kleine middenklasse en een heel kleine elite. Het was normaal om 40 jaar bij dezelfde baas te blijven werken. Ook binnenshuis lagen de verhoudingen vast. In het traditionele gezin zorgde de man voor het inkomen, en de vrouw voor de kinderen en het huishouden.	nieuwe Nederlanders doen mee	2.5 Een steeds kleurrijker Nederland De laatste dertig jaar is Nederland, net als andere westerse landen, een kleurrijke samenleving geworden. Veel nieuwe Nederlanders zijn ingeburgerd en verrijken onze maatschappij met hun werk en hun eigen cultuur.
nu: sociale verbanden individueler en flexibeler	Die vaste sociale verhoudingen zijn in de afgelopen decennia stevig dooreen geschud. Veel Nederlanders zijn tegenwoordig goed opgeleid. Ze wisselen makkelijk van werkgever of kiezen voor een bestaan als zelfstandig ondernemer. Vrouwen zijn bezig hun achterstand op de arbeidsmarkt in te lopen. Op het werk zijn andere gezagsverhoudingen. Binnenshuis ontstonden nieuwe samenlevingsvormen.	problemen zijn er ook	Deze ontwikkeling stelt ons ook voor problemen. De stromen asiel- en werkzoekers zijn groot en steeds moeilijker te onderscheiden. Gebrekkige kennis van de Nederlandse taal blokkeert inburgering en vergroot het risico op maatschappelijk falen of erger. Er ontstaan witte en zwarte scholen. Bepaalde culturele waarden van buitenaf passen moeilijk of helemaal niet bij de Nederlandse. Over en weer bestaat zorg over verlies van eigen identiteit en over de grenzen van tolerantie.
publieke voorzieningen onder druk	Veel huishoudens, vooral de jongere generaties, hebben anderhalf of twee inkomens. Mede dankzij de economische groei van de laatste jaren zijn velen tot de 'middenklasse' toetgetreden. Wij zijn gewend aan kwaliteit en keuzevrijheid. Die verlangen wij ook van publieke voorzieningen, of het nu gaat om de opvang en de school van onze kinderen, de verzorging van onze ouders of de veiligheid in onze straat. Waar publieke voorzieningen niet voldoen, al is het soms alleen maar in verhouding tot andere diensten, wenden degenen die dat kunnen betalen zich daarvan af en zoeken ook daarvoor particuliere oplossingen. Uiteindelijk kan zelfs het misverstand postvatten dat de publieke voorzieningen alleen voor minder welgestelden zijn.	één miljoen arbeidsongeschikten	2.6 Teveel mensen buitenspel Hoewel verschillende definities en regelingen de vergelijking moeilijk maken kun je zeggen dat binnen de Europese Unie België de meeste werklozen heeft, Groot-Brittannië de meeste armen, en Nederland de meeste arbeidsongeschikten. Al zo'n tien jaar zijn er bijna één miljoen WAO'ers.
niet iedereen komt mee	Er zijn mensen die langdurig op zoek zijn naar werk maar ondanks de krapte op de arbeidsmarkt toch niet mee komen. Als zij jaren op een uitkering zijn aangewezen leven zij vaak in armoede. Dat schrijnt extra tegenover de welvaartsontwikkeling van de gemiddelde Nederlander. Er zijn ook mensen die de snelle veranderingen niet kunnen bijbenen. Teveel mensen worden oud in eenzaamheid.	vooral door organisatie sociale zekerheid	Nederlanders zijn net zo gezond als andere Europeanen. Wat bij ons minder gezond is, is het slopend tempo in veel persoonlijke levens. Door de organisatie van het werk en door de zware combinatie van werk en verzorging. Minder gezond is vooral onze organisatie van de sociale zekerheid. Die is nog steeds gericht op wat mensen niet meer kunnen, in plaats van op wat zij nog wél kunnen en in de regel ook graag zouden willen.
soms slopende drukte	Onze levens, vooral in éénoudergezinnen, zijn vaak een race van kinderopvang of school naar werk, van werk naar boodschappen en van daar naar sportclub. Tijd is ons nieuwe schaarstegoed. Velen ervaren de tijdsdruk als slopend en menigeen brandt op.	alles hoeft helemaal niet te kunnen	2.7 Herbezinning op waarden 'Alles moet kunnen' was in de jaren zestig en zeventig misschien een nuttige kreet tegen ondemocratische en ongelijke machtsverhoudingen. Maar het is een slecht principe voor de inrichting van een samenleving. Vrijheid en tolerantie zijn hier en daar uitgemond in slordigheid en regelrechte hufferigheid. 'Enschede' en 'Volendam' zijn begrippen geworden: slordigheid komt niet alleen voor bij vuurwerkfabrikanten en caféhouders, maar kon te vaak ook een onderdeel van de Nederlandse bestuurscultuur worden. De strafrechtketen van opsporing, berechting, bestraffing en reclasering is verstopt geraakt. Agressie tegen conducteurs, dokters en winkeliers, willekeurig uitgaansgeweld op straat, we accepteren het niet langer.
grenzen vervagen	2.3 Mondialisering Het is nog maar kort geleden dat de Nederlanders hun identiteit vooral ontleenden aan het besef dat ze samen moesten leven binnen tastbare landsgrenzen. Die grenzen zijn bijna tot fictie verschrompeld. Nederlanders gaan steeds vaker en in steeds grotere getale naar het buitenland voor vakantie, werk of studie. Via televisie en internet hebben we goed zicht op wat elders in de wereld gebeurt. Veel jongeren begrijpen bijna net zo goed Engels als Nederlands. Immigratie laat zich steeds moeilijker door grenzen beperken.	starters en natuur beleven woningcrisis	2.8 Nieuwe schaarste Door de economische groei is ook de vraag naar betere en grotere woningen toegenomen. Op de koopwoningenmarkt heeft dit geleid tot een hausse die voor starters wel als crisis mag worden gekwalificeerd. Maar ook in grote delen van de huursector is nog steeds meer vraag dan aanbod en laat de kwaliteit veel te wensen over. Tegelijk hebben we de laatste decennia buiten de steden veel woningen gebouwd. We legden daarmee een groot beslag op de natuur van Nederland. En we staan daardoor in de file of in de trein, op weg van huis naar werk en terug.
wereldeconomie: bereikbaarheid, kennis en vaardigheden	Nationale economieën zijn steeds meer onderdeel geworden van de wereldeconomie. Nederlandse bedrijven kopen buitenlandse bedrijven of worden gekocht. Geld flitst binnen seconden over de hele wereld en is losgeraakt van enige nationaliteit. Internationaal economisch succes hangt steeds meer af van (fysieke en virtuele) bereikbaarheid van een land, en van de kennis en vaardigheden van zijn inwoners.	ruimtelijke tweedeling	Een van de grote verworvenheden waar Nederlanders trots op mogen zijn, is dat 'rijk en arm' in het algemeen door elkaar heen wonen. Echte getto's zoals andere westerse landen kennen, komen hier niet voor. Dat danken we vooral aan de enorme stadsvernieuwingen inspanningen van de laatste decennia. Ruimtelijke tweedeling ligt echter op de loer. Door de stijgende woningprijzen heeft iedereen het moeilijker een goede woning te vinden maar voor diegenen die achterblijven in inkomen is dat het allermoeilijkst of zelfs onmogelijk.
ook mondiale economische macht vraagt tegenmacht	Iedere macht vraagt tegenmacht, en dat geldt zeker voor economische wereldmacht. Op wereldniveau zijn de democratische, sociale en milieubelangen nog op geen stukken na in evenwicht met de economische belangen. Verschillen in welvaart en tegenstellingen tussen Noord en Zuid, worden door mondialisering eerder groter dan kleiner. De invloed van de burgers, de vakbonden en de regeringen op het internationale bedrijfsleven dient daarom te worden versterkt. Er zijn geen uit de hand lopende demonstraties tegen conferenties van regeringsleiders nodig om te weten dat daar haast bij is.	klimaat-problemen	2.9 Nieuwe milieuproblemen Tien jaar geleden kon men nog denken dat de temperatuurstijging in de wereld onderdeel van natuurlijke variaties was. Thans zijn de meeste deskundigen het erover eens dat deze een gevolg moet zijn van menselijk handelen. Dat handelen betreft vooral de uitstoot van broeikasgassen zoals CO2. Indien de wereldgemeenschap er niet in slaagt deze uitstoot terug te dringen, valt te vrezen dat de opwarming van de aarde ingrijpende schadelijke gevolgen heeft. Op bepaalde plaatsen in de wereld leidt dit tot verdroging of zelfs verwoestijning. Op andere plaatsen zal men de effecten van de zeespiegelstijging merken. Het gaat hier niet om de ver-van-mijn-bedshow. Na de Pacific-eilanden die bedreigd worden door overstromingen, hoort Nederland als één van de laagst gelegen landen ter wereld bij de eerste landen die hier gevolgen van zullen ondervinden.
Europa dichtbij en veraf	De Europese Unie dringt door in het leven van de Europeanen. Maar het lijkt wel of er twee Europa's zijn. Het ene is het Europa van de burgers. Zij leren elkaar kennen tijdens vakanties, studeren in elkaars hoofdsteden, spelen tegen elkaar in sportcompetities, werken samen binnen één bedrijf en betalen met één munt. Het andere Europa is dat van de instituties, waarmee de Europese burgers zich nauwelijks identificeren, omdat ze ondoorzichtig en weinig democratisch zijn.	water	Water is in bepaalde delen van de wereld al lang een schaars goed. Wij gaan er in de westerse wereld zo verspillend mee om, dat deskundigen ook hier schaarste voorstellen. De pessimisten onder hen voorzien zelfs dat water op termijn net zo duur zal worden als olie.
internationale rechtsorde	Ook als wereldburgers raken we veel meer bij elkaar betrokken. Het is spectaculair dat langzaam maar zeker een internationale rechtsorde ontstaat. Het Rwanda- en het Joegoslavië-tribunaal laten politieke en militaire despoten in de wereld zien dat zij zich vroeg of laat tegenover de internationale gemeenschap moeten verantwoorden.		
Nederland wordt ouder	2.4 Langer leven Mensen leven langer. Nog maar een halve eeuw geleden werden mannen gemiddeld 70 jaar en vrouwen 73 jaar. Nu worden mannen 75 en vrouwen 80 jaar. Fitter en actiever dan ooit. In de komende 40 jaar zal het aantal mensen ouder dan 65 jaar in Nederland stijgen van 14% naar 25%. Dat heeft belangrijke gevolgen. Terwijl er meer		

2.10 Burger, politiek, overheid

Burgers hebben steeds meer moeite om zich te herkennen in de politiek en de overheid. Naarmate politici proberen om namens de burgers meer greep te krijgen op de overheid, komen zij soms juist dichterbij de overheid en verder van de burgers te staan.

Op lokaal niveau is geëxperimenteerd met referenda, die nu ook landelijk worden ingevoerd. Zij bieden burgers een soort handrem op belangrijke beslissingen. In het zicht van een mogelijk referendum organiseren politici de inspraak en de betrokkenheid van de burgers eerder en beter. Er is echter veel meer nodig om het democratisch tekort in de verhouding burgers-politiek-overheid op te lossen.

De laatste twintig jaar is er veel veranderd in de positie van de overheid. Overheidsbemoeienis was op menig gebied bureaucratisch en zette een rem op nieuwe ontwikkelingen. Het grote gebouw van de Sociale Zekerheid vertoonde betonrot. In de economische crisis van de jaren tachtig waren bezuinigingen nodig. Hierdoor hadden conservatieve regeringen het tij mee om de overheid terug te dringen, niet alleen waar dat nodig was, maar ook waar zij dat wilden. Marktwerving werd het toevormiddel.

Ook wij vinden dat de burger groot belang heeft bij meer keuzemogelijkheden en meer kwaliteit. Ons uitgangspunt is echter dat de keuze tussen markt en overheid van geval tot geval moet worden bekeken en geen doel op zich is. Na twee decennia zijn de ervaringen met liberalisering en privatisering verschillend, maar niet onverdeelde positief. Wij moeten daaruit lering trekken en ons bezinnen op een nieuw evenwicht tussen publiek en privaat domein.

3. Waar gaan deze verkiezingen over?

Er gaat veel goed in Nederland. Maar er is ook nog heel veel te doen. Enkele van de hiervoor genoemde ontwikkelingen baren sociaal-democraten grote zorgen. Vooral als ze elkaar versterken, zullen die niet alleen barsten maken, maar ook belangrijke fundamenteën kunnen aantasten. Dat willen we per se voorkomen.

Wat ons betreft gaan de verkiezingen hierover: berusten we in een steeds kritischer beoordeling van de gemeenschappelijke voorzieningen als onderwijs en zorg? Berusten we dan ook in het tragische misverstand dat die voorzieningen er alleen voor minder welgestelde mensen zijn? Of zetten we onze gezamenlijke rijkdom juist om in een hoge kwaliteit van gemeenschappelijke voorzieningen, waar we allemaal trots op zijn? Scherp gesteld: blijven we het samen doen of wordt het ieder voor zich?

De PvdA is ervan overtuigd dat de overgrote meerderheid van de Nederlanders samen verantwoordelijk wil blijven voor goede gemeenschappelijke voorzieningen. Als we op basis van solidariteit samen opkomen voor kwaliteit voor iedereen, kunnen we de spiraal omhoog buigen. Een kwalitatief hoogstaand publiek domein zal op zijn beurt immers leiden tot een groter draagvlak en dus tot meer solidariteit.

De tweede hoofdpoging is hiermee verbonden: de noodzaak om de overheid verder te democratiseren en te moderniseren. Burgers willen aangesproken worden op hun mogelijkheden en kennen dan des te beter hun verantwoordelijkheden. Daarom moet de overheid veel dichterbij de mensen komen en veel beter werken, om te laten zien dat zij daadwerkelijk van ons allemaal is. Dit begint ermee dat de politiek de kant kiest van de mensen en zich niet te veel vereenzelvig met de overheid.

4. Tien kernambities voor de komende tien jaar

Deze hoofdpogingen werken we uit in tien kernambities voor de komende tien jaar. Die kernambities zijn onze doelen op de langere termijn. In de volgende hoofdstukken doen we concrete voorstellen voor de komende periode.

We willen doorgaan met het versterken van het economisch fundament en de overheidsfinanciën, zodat zoveel mogelijk mensen een baan vinden. We willen dat mannen en vrouwen in betere combinaties kunnen werken, verzorgen, leren en ontspannen. Zonder heen en weer te vliegen. Wij willen geen 24-uurs economie, maar een 24-uurs goed leven. In hoofdstuk 3 gaan wij op zoek naar de voorwaarden voor deze kwaliteitssprong, zoals kinderopvang en doorzichtige pensioenen. Meer ontspannen combinaties dragen ook bij aan het terugdringen van ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid. Voor wie arbeidsongeschikt is, draaien we de organisatie van de sociale zekerheid om: de uitvoeringsorganisaties zijn er voor de WAO-ers en niet omgekeerd. Hun aandacht wordt gericht op wat mensen nog wél kunnen. Van hen verwachten we vervolgens dat ze dat ook zullen doen. Kwaliteitszorg is een persoonlijk recht en een maatschappelijk fundament. We willen dat de zorg op maat wordt verleend, in natura of met persoonsgebonden budgetten. Niet het aanbod van de instellingen maar de vraag van de mensen komt centraal te staan en daarmee kwaliteit en keuzevrijheid.

Over tien jaar zijn we trots op de verbetering van alle scholen, beroepsonderwijs en universiteiten. Leraren, leerlingen en hun ouders worden zelf meer verantwoordelijk voor de kwaliteit. De overheid blijft het onderwijs betalen en controleren, maar wel op afstand. Het beroepsonderwijs biedt een schakeling van opleidingen die mensen al werkend kunnen volgen. Met een diplomabonus worden kinderen gestimuleerd hun beroepsopleiding af te maken. Het onderwijssysteem zal niet meer alleen gericht zijn op het leren van 4 tot 18 of 25 jaar. Een net zo belangrijke taak in de infor-

matiesamenleving wordt de ontwikkeling van volwassenen, die met strippenkaarten of vouchers kunnen bij blijven.

Hoogwaardige ICT-voorzieningen zullen voor iedereen toegankelijk zijn. Nederland zal behoren tot de sterkste kennislanden ter wereld. De interactieve mogelijkheden verenigen sociaal welzijn en economische kracht.

Over tien jaar is ons platteland niet volgebouwd, maar staat het er mooi en vitaal bij. Stedelingen willen wonen in sterke en ongedeelde steden. Steden verstaan de kunst hoge woningdichtheid en hoge kwaliteit te combineren. Starters op de woningmarkt hebben een reële keuze tussen kopen en huren.

Een gezonde economie en duurzaamheid zullen in beter evenwicht staan. Economische groei maakt extra milieukwaliteit mogelijk, en milieukwaliteit is een economische succesfactor geworden. We vervoeren ons slimmer, zijn verstandig met energie, eten gezond en veilig voedsel en hebben eerlijke prijskaartjes aan onze producten hangen.

Kwaliteit van leven betekent ook genieten van cultuur en beoefenen van sport. Daar willen we veel in investeren. Om die cultuur en sport zelf, om de opvoeding van onze kinderen, om hun bijdrage aan contact en begrip tussen oude en nieuwe Nederlanders, en om Nederland internationaal nog aantrekkelijker te maken. Wij slagen er in commercialisering te beteugelen.

Criminaliteit is er altijd geweest en zal er altijd blijven, maar over tien jaar vindt de overgrote meerderheid van de Nederlanders hun straat en buurt veilig. We voorkomen veel overlast en misdrijven door vooral te investeren in de opvoeding en opleiding van onze kinderen. Buurt- en straatgemeenschappen zijn versterkt. De achterschanden bij justitie zijn weggewerkt en verdachten worden als regel binnen drie maanden berecht. De overheid schiet slachtoffers hun schadevergoeding voor en verhaalt deze op de daders. Respect voor wetten en regels, en voor diegenen die ze handhaven, is doodgewoon geworden.

We maken de komende tien jaar samen met de andere Europeanen een democratisch, sociaal en sterk Europa. Als Europese burgers zijn wij er trots op dat Europa een voorhoederol speelt in de opbouw van een mondiale rechts- en verzorgingsstaat. Waar de protectionistische handelsbarrières zijn geslecht en de welvaart eerlijker wordt verdeeld. Waar ieder mens schoon drinkwater, veilig voedsel, basisonderwijs en gezondheidszorg heeft. En waar Den Haag als 'Stad van het recht' symbool is geworden van de internationale rechtsorde.

Over tien jaar is de overheid van ons allemaal. De overheid hoeft als een dienstbaar en democratisch regisseur het algemeen belang en is niet teruggetreden maar juist opgetreden. Zij geeft het goede voorbeeld, zegt wat zij doet en doet wat zij zegt. Die overheid werkt vooral samen en verstaat de kunst van het versterken van de kracht en creativiteit van de burgers zelf. Daarvoor heeft zij een gereedchapskist met nieuwe instrumenten. Zij experimenteert, leert van ervaringen van anderen, en vergelijkt kwaliteiten, voordat zij op grote schaal beleid invoert. In die gereedchapskist zitten meer positieve prikkels, zoals een diplomabonus, een premie voor kinderen die hun opleiding afmaken. Zoals persoonsgebonden budgetten, die keuzevrijheid én eigen verantwoordelijkheid vergroten. Die overheid voorkomt dat er mensen buiten vallen.

Ook over tien jaar heeft Nederland nog steeds een sterke economie en een solide financiële overheidshuishouding. Maatschappelijk verantwoord ondernemen is vast verankerd in de samenleving. De staatsschuld is al stevig ingelopen, op weg naar volledige aflossing in 2025. Overal waar dat nuttig is, zijn onderwijs en arbeidsmarkt aan elkaar gekoppeld. Nederland is bereikbaar, zowel fysiek als virtueel. Alle mensen beheersen de noodzakelijke vaardigheden van de informatie- en communicatietechnologie. Strijd tegen armoede en uitsluiting zal ook dan nodig zijn. Maar net als nu nemen we voor hen een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid en dragen de sterkste schouders de zwaarste lasten.

Deze kernambities vormen geen blauwdruk, ze zijn onze idealen en laten onze houding zien. In de volgende hoofdstukken werken we ze uit in de eerste stappen die wij de komende vier jaar willen zetten.

De burger en de politiek komen zichzelf wel tegen. We willen meer werken en meer zorgen. We willen veilig en gezond eten en er zo min mogelijk voor betalen. We zoeken meer comfort én bestrijding van het broeikaseffect. Welke nieuwe grenzen dienen zich aan? En welke willen we onszelf opleggen?

Maar wie zegt dat we dromen moet nog maar eens terugdenken aan wat we hiervoor schreven over de maatschappelijke vooruitgang in de vorige eeuw. Achterstand, ongelijkheid en tekorten werden omgezet in ontplooiingskansen, sociale zekerheid en welvaart. In het laatste decennium werd de massawerkloosheid overwonnen. De PvdA is de laatste om te zeggen dat het makkelijk wordt om alle kernambities in de komende tien jaar te realiseren. Maar ook de eerste om te zeggen: laten we het vooral proberen. Met zijn allen.

3. informatie-samenleving van iedereen

4. vitaal platteland sterke steden

5. Nederland duurzaam en vergroend

6. leven is veel meer dan werken

7. Nederland veilige rechtsstaat

8. Nederlandse Europeanen, solidaire wereldburgers

9. betrokken burgers, dienstbare overheid

10. sterke economie op sterke schouders

geen blauwdruk, wel richtinggevende idealen

verantwoordelijkheid

dromen? niet als we het samen blijven doen!

afstand burger-politiek

referenda geen afdoende antwoord

de overheid trad terug

keuze markt of overheid van geval tot geval bekijken

veel gedaan, nog veel te doen

hoofdvraag: samen of ieder voor zich

eerste hoofdpoging: samen voor kwaliteit

tweede hoofdpoging: overheid en politiek zijn van de burgers

tien kernambities

1. werk en zorg vóór iedereen en dóór iedereen

2. alle kinderen maken hun opleiding af, alle volwassenen kunnen bijblijven

3. Werk en zorg voor iedereen, door iedereen

“Met blijdschap zal worden gezien, hoe thans van de korte werkdag zal worden geprofiteerd om zich op te werken tot ontwikkelde, geestdriftige en belangeloze strijders voor het socialisme, zoals wij ouderen dat hebben moeten trachten te worden bij een werkdag van 13 uren per dag en 80 uren per week.”

J.H. Schaper 1919 (geciteerd in: L. Karsten, De Achturendag, 1990, blz. 304).

1. Inleiding

recht op arbeid

Ieder mens heeft recht op arbeid. Betaald werk maakt mensen economisch zelfstandig, zorgt voor persoonlijke ontwikkeling en biedt sociaal contact met anderen. Ook voor mensen met een handicap, en ouderen die dikwijls te vroeg geacht worden er geen zin meer in te hebben, is betaald werk van groot belang. Voor veel vrouwen draagt een baan bij aan de emancipatie. Inburgering van nieuwe Nederlanders staat of valt met een volwaardige plaats op de arbeidsmarkt.

ook in belang
samenleving

Het individuele recht op betaald werk is ook in het belang van de samenleving als geheel. Nederland heeft op alle niveaus behoefte aan arbeidskracht om het hoge welvaartspeil in stand te houden en verder te ontwikkelen. In de komende jaren van vergrijzing des te meer.

naast werk
ook ruimte
voor zorgtaken

Naast hun werk willen mensen ook tijd besteden aan de zorg voor kinderen en ouders en aan contacten met familie en vrienden. Een betere afstemming tussen werk en privé-leven is een verlangen van zeer velen. Het verhoogt het individuele welzijn en versterkt de zorg van mensen voor elkaar.

recht op
gezondheidszorg

De gezondheidszorg heeft zowel een taak in het genezen als in het verzorgen van mensen. Een goede en toegankelijke gezondheidszorg – voor jong en oud – is een maatstaf voor beschaving in een solidaire en welvarende samenleving.

2. Waar staan we

welvarend
en geëmancipeerd

Veel is de laatste jaren ten goede gekeerd. Inkomens en uitkeringen stegen, de werkloosheid liep fors terug. De banenmachine heeft nergens in Europa zo goed gedraaid als in Nederland. Die ontwikkeling danken we aan de conjunctuur, het kabinetsbeleid dat gericht was op gezonde overheidsfinanciën en gematigde loonontwikkelingen met behoud van sociale zekerheid, de houding van sociale partners en het profijt dat we hadden van de Europese eenwording. De deelname van vrouwen aan de arbeidsmarkt nam spectaculair toe en ook nieuwe Nederlanders boekten vooruitgang. Mensen kregen het beter en werden zelfstandiger.

nog veel te doen

De samenleving wordt geconfronteerd met oude en nieuwe problemen. De hoge economische groei van de afgelopen jaren is matiger, de inflatie neemt toe en in sommige sectoren stagneert de stijging van de productiviteit. Te veel mensen staan als arbeidsongeschikt gedwongen aan de kant. Menige nieuwe Nederlander houdt een achterstand op de arbeidsmarkt. Ouders valt het vaak moeilijk werk en zorg te combineren. Veel moeders nemen het leeuwendeel van de zorg voor kinderen op zich. Zij hebben veelal een kleine deeltijdbaan, waardoor er te weinig schot zit in hun loopbaan.

problemen in de
gezondheidszorg
vooral door
stijgende vraag

Voor al in de thuiszorg en in de gehandicaptenzorg is meer hulp gekomen. Zo konden veel wachtenden worden geholpen en is de gemiddelde wachttijd gedaald. Nieuwe medicijnen en technieken voor snellere en betere behandeling zijn een sprong voorwaarts. Maar ondanks grote investeringen blijven er problemen in de zorg. De vraag naar hulp en behandeling is sterk gestegen door de vergrijzing en door het aanbod van nieuwe technieken. Meer mensen werken buitenshuis en hebben minder tijd voor hulp aan familie en vrienden. Hoewel de laatste vijf jaar 100.000 méér mensen in de gezondheidszorg gingen werken, kampen we nog steeds met wachtlijsten.

maar ook door
weinig afstem-
ming en te weinig
personeel

De problemen hebben ook veel te maken met organisatie en afstemming. Starre regelgeving belet de inzet van beschikbaar geld op plaatsen waar dat nodig is. De afstemming tussen de voorzieningen kan vaak beter. Dure ziekenhuiscapaciteit wordt nu soms ingezet, omdat goedkopere thuiszorg ontbreekt. Het gebrek aan personeel zorgt er voor dat achterstanden oplopen of minder snel kunnen worden weggewerkt. Operaties gaan niet door omdat gespecialiseerde verpleegkundigen ontbreken. Ook zijn er te weinig huisartsen, tandartsen en specialisten. Door dit alles is de werkdruk in de zorg sterk toegenomen en het ziekteverzuim gestegen. Zo ontstaat een spiraal van problemen.

een sterke
economie

Europees beleid
nodig

werk en zorg beter
kunnen delen

leven is meer
dan werken

ouderen kunnen
mee blijven doen

iedereen een kans

mensen niet
afschrijven

nieuwe
Nederlanders
horen er bij

gezondheidszorg
op maat

investeren in een
sterke economie

3. Waar willen we heen

De werkloosheid daalde tot ongekend laag niveau, maar die tendens staat bij een afzwakkende economische groei onder druk. Het is cruciaal dat we de komende tien jaar voluit doorgaan met het versterken van de economie. Méér arbeidsdeelname van vrouwen, van ouderen en van gedeeltelijk arbeidsgeschikten blijft ook dit decennium het beste recept voor welvaart voor iedereen. In onze kenniseconomie betekent dat investeren in de beroepsopleiding van jongeren en volwassenen, in de kwaliteit van de arbeid, in kansen voor het zelfstandig ondernemerschap en in doorstroming op het werk.

Economie en werkgelegenheid staan onder directe invloed van de ontwikkelingen in Europa. Het is van belang in Europa afspraken te maken om scherpe belastingconcurrentie (met arme overheden als gevolg) en oneerlijke loonconcurrentie (met dalende lonen als effect) te voorkomen.

We willen dat ouders werk en de zorg voor kinderen of hulpbehoevende ouders samen kunnen delen en werk en thuissituatie makkelijker op elkaar af kunnen stemmen. Goede voorzieningen zullen hun taken verlichten. Zoals kinderopvang voor, tussen en na schooltijd. Wij willen dat jonge mensen de kans hebben tijd in uren of geld te sparen, voor de latere drukke periode als ouder met kinderen. En dat mensen méér mogelijkheden hebben om verlof op te nemen als onmiddellijke verzorging van naasten noodzakelijk is.

Mensen krijgen meer tijd om hun leven naar eigen idee in te vullen met allerlei vormen van leren en ontspanning. Met vrijwilligerswerk ook, waarin velen hun solidariteit met anderen uitdrukken en waarmee zij zorgvoorzieningen, buurtorganisaties en sportverenigingen overeind houden.

Ouderen willen en kunnen op veel manieren en in veel rollen actief blijven. Wij willen dat werkgevers dat inzien en ouderen binnen het bedrijf houden. Zodat hun ervaring wordt benut, bijvoorbeeld om jongeren te coachen.

De arbeidsmarkt kent nu nog twee gezichten: de ene kant schreeuwt om nieuwe werknemers, de andere kant laat de talenten van een miljoen mensen onbenut. Met hulp van bestaande en nieuwe instrumenten krijgen we meer banen voor gedeeltelijk arbeidsgeschikten, voor langdurig werklozen en voor herintreders.

De gewoonte om mensen met een (hardnekkige) kwaal af te schrijven als arbeidsongeschikt wordt overwonnen. De aandacht wordt verlegd naar wat zij wél kunnen. Hun arbeidsplek en arbeidsomstandigheden zijn daar op afgestemd. Meer preventie voorkomt dat mensen in de WAO komen. Het wordt gemakkelijker om er weer uit te komen. Wie naar redelijke maatstaven onmogelijk kan werken heeft altijd recht op een goede uitkering.

Er zullen mensen naar ons land blijven komen. We zijn in staat plezierig en met respect voor elkaar te leven door heel consequent vast te houden aan het principe van gelijke rechten en gelijke plichten.

Hoe hoog de kwaliteit van het leven ook is, ziektes zijn onvermijdelijk. Gezondheidszorg vraagt steeds meer om maatwerk. Patiënten moeten kunnen rekenen op goede zorg. Wachttijden voor behandeling en hulp zijn teruggebracht tot aanvaardbare termijnen. Patiënten hebben toegang tot informatie over hun zorg. Zij kunnen kiezen tussen verschillende aanbieders of regelen zelf de zorg met een persoonsgebonden budget. Ook via patiëntenorganisaties hebben patiënten invloed op de zorginstellingen. De overheid legt hun rechten wettelijk vast. De opleiding van verzorgenden en verplegenden is beter afgestemd op de praktijk. De professionals in de zorg hebben tijd voor en plezier in hun werk.

4. Maatregelen

4.1 Werk voor iedereen

Een sterke economie is nodig om het recht op arbeid voor iedereen waar te maken en welvaart te kunnen delen. Daarom blijven wij voorop zetten: economische groei, matige inflatie, stijging van de productiviteit waar nodig en mogelijk, gematigde loonontwikkeling, fiscale discipline en een flexibele arbeidsmarkt. Onze economie draait voor een groot deel op de verspreiding van kennis en informatie. De beroeps-

	bevolking is ons belangrijkste kapitaal. We investeren dus vooral in opleiding en scholing, in een digitale infrastructuur en in (toegepast) onderzoek.		
een nationaal actieplan	De PvdA stelt voor dat overheid en sociale partners gezamenlijk een Nationaal Actieplan opstellen dat hierop is gericht. Dit bevat maatregelen om: - kennis en kunde van werkend én werkzoekend Nederland structureel op peil te brengen en te houden door bijvoorbeeld versterking van het beroepsonderwijs en meer combinaties van leren en werken; - de kwaliteit van de arbeid te verbeteren door eigentijdse en aangepaste arbeidsomstandigheden en goed personeelsbeleid te bevorderen en te faciliteren; - het midden- en kleinbedrijf (MKB), dat voor de werkgelegenheid van grote betekenis is, te ondersteunen in het bijzonder bij het vormgeven van eigentijds personeelsbeleid, telewerken, scholing en export; - meer mensen voor de arbeidsmarkt te mobiliseren, zoals herintreders, gedeeltelijk arbeidsgeschikten, langdurig werklozen, nieuwe Nederlanders en ouderen; - de arbeidsmobiliteit te vergroten; - arbeid en zorg beter te kunnen combineren.	vooral kinderopvang	
doorstroming van vrouwen	Al komen steeds meer vrouwen op de arbeidsmarkt, er zit vaak te weinig schot in hun loopbaan. Drastische uitbreiding van kinderopvang kan ruimte maken om moeders die dat wensen in staat te stellen méér uren per dag te werken. Erkenning van kwaliteiten die buiten de arbeidsmarkt zijn opgedaan en extra scholingsmogelijkheden blijven nodig om herintreedsters meer kansen te geven op een loopbaan.	vrijwilligerswerk en zorg voor elkaar	
een duet van generaties	Om ouderen de kans te geven langer actief te blijven op de arbeidsmarkt komen er tijdens de loopbaan meer mogelijkheden voor (studie)verlof en voor afwisseling van werken in vol- en deeltijd. De ervaring van ouderen kan worden benut als zij ook een rol krijgen als begeleider of coach van jongeren in bedrijven en/of op scholen. Met aanpassingen in de premies worden werkgevers gestimuleerd ouderen in dienst te houden of te nemen	een andere kijkrichting: tel wat mensen nog wél kunnen	
recht op arbeid; arbeid voor de gemeenschap	De arbeidsmarkt is in veel opzichten een koele rekenaar van kosten en baten. Voor sommigen blijft het daarom moeilijk of onmogelijk zelf een plek op die arbeidsmarkt te veroveren. Door het gericht verstrekken van subsidie is de afgelopen tien jaar voor 200.000 van deze mensen het recht op arbeid verzilverd. Zij krijgen zo het respect, de onafhankelijkheid en de sociale contacten waar ze recht op hebben en hun inzet komt de gemeenschap op allerlei plaatsen ten goede. Voor deze mensen én voor onze samenleving blijft gesubsidieerde arbeid daarom van groot belang. Dat velen onder hen niet doorstromen naar banen in de markt, is jammer maar doet daar niets aan af.	snelle actie bij ziekte	
nieuwe Nederlanders	De positie van nieuwe Nederlanders op de arbeidsmarkt is te verbeteren door stages, leer-werk trajecten, begeleiders op het werk, intercultureel personeelsbeleid en werkgerichte taalcursussen. Het succes van het zelfstandig ondernemerschap van etnische minderheden is reden voor verdere aanmoediging. Bijvoorbeeld door behulpzaam te zijn bij het opstellen van een ondernemingsplan en het geven van informatie over (financiële) regelingen.	persoonsgebonden budget	
inburgering: van formele plicht naar realiteit	Van de nieuwe Nederlanders wordt verwacht dat zij inburgeren. Maar als zo'n 20% van de nieuwkomers en 60% van degenen die hier al langer zijn, de inburgeringcursus niet afrondt, gaat er nog veel mis. Bijvoorbeeld omdat de cursussen niet aansluiten op de individuele situaties, zoals op de werktijd van degenen die al een baan hebben. Meer variëteit in het aanbod is dus nodig. Het afronden van de inburgeringcursus is een voorwaarde voor het eventueel gebruik van de sociale zekerheid. Gemeenten houden daarop strakker toezicht en passen zonodig sancties toe.	werk moet lonen	
ander migratiebeleid?	In diverse Europese landen gaan geluiden op het migratiebeleid ingrijpend te veranderen en extra arbeidsmigranten met een tijdelijke werkvergunning toe te laten. Daarvoor bestaan verschillende argumenten. Ten eerste het arbeidstekort dat in bepaalde sectoren van onze economie bestaat en dat als gevolg van de vergrijzing zal toenemen. Verder is het moeilijk (politieke) asielzoekers te onderscheiden van (economische) arbeidsmigranten. Recht-toe-recht-aan toelating van arbeidsmigranten kan de druk van feitelijke arbeidsmigranten op de procedures voor asielzoekers verminderen. Ook zou illegaliteit worden verminderd. Ten slotte kan tijdelijke toelating van individuele arbeidsmigranten, die geld naar het land van herkomst overmaken en beter geschoold terugkeren, een vorm van hulp aan de herkomstlanden zijn.	verbetering laagste inkomens blijft nodig, vooral als er kinderen zijn	
of juist niet?	Er zijn ook argumenten tégen. Zoals we hiervoor zagen, staan nog veel Nederlanders aan de kant: gedeeltelijk arbeidsgeschikten, vrouwen die wel meer uren zouden willen werken als de voorzieningen dat toelieten, en werkzoekenden. Bovendien zullen door de uitbreiding van de Europese Unie inwoners uit nieuwe landen toegang tot onze arbeidsmarkt hebben. Daarnaast wordt betwijfeld of de migranten na afloop van de werkperiode daadwerkelijk terug zullen gaan. Er kan dus juist extra illegaliteit ontstaan. Ten slotte laten arbeidsmigranten in het land van herkomst ook een gat achter en dreigt voor die landen de zogeheten brain drain.	flexibele arbeid vraagt flexibele sociale zekerheid	
voortdurende afweging	Een verantwoorde toelating is alleen mogelijk als de effecten zorgvuldig worden onderzocht en gewogen. Daarom wil de PvdA dat een commissie de regering jaarlijks adviseert over verantwoorde extra toelating van migranten. In dit advies wordt de nadruk gelegd op ten eerste de arbeidsmarktpositie van gedeeltelijk arbeidsgeschikten, herintreedsters en werkzoekenden hier, en ten tweede de migratie-ontwikkelingen binnen de Europese Unie.	pensioenen op peil	
partners kunnen beiden werken en zorgen	4.2 Arbeid en zorg beter combineren De PvdA wil dat beide partners uit een samenlevingsverband betaalde arbeid kunnen (blijven) verrichten als er kinderen komen, zonder dat de kinderen tekort komen. Dat kan door een ander 'levensloopperspectief' mogelijk te maken: partners werken hard zolang er nog geen kinderen zijn en sparen dan tijd en/of geld om later in te zetten. En door uitbreiding van het 'combinatiescenario': man en vrouw combineren elk een grotere deeltijdbaan met de zorg voor kinderen. Daarvoor zijn meer deeltijdbanen nodig, aangepaste werktijden, en een betere aansluiting van werktijden en openingstijden van instellingen. Belangrijk zijn ook betaald ouderschapsver-	aanvullend pensioen voor iedereen	
		pensioenen ook voor de toekomst	

heldere informatie;
pensioenoverzicht

Nederland zet zich ervoor in dat ook andere Europese landen een goede ouderdag-voorziening opbouwen.

Gerichte voorlichtingscampagnes informeren jongeren en zelfstandige ondernemers over het belang van tijdig beginnen met sparen. Iedereen krijgt een jaarlijks overzicht van de stand van zijn of haar pensioenopbouw.

4.4 Gezondheidszorg op maat

voorzorg

Het volksgezondheidsbeleid is niet alleen gericht op behandeling maar ook op preventie en voorlichting. Door ‘verleiden en ontmoedigen’ (prijsprikkels), door voorlichting over roken, alcoholgebruik en te weinig bewegen draagt de overheid bij aan het voorkomen van ziekten en gebreken. Jaarlijks geeft de overheid aan wat ze het komend jaar aan preventie wil doen en welke inspanningen in het afgelopen jaar zijn verricht.

integratie van
verzekeringen:
gepaste zorg

Bureaucratie maakt de ziekenzorg onnodig duur en belemmert nu te vaak toeganke-lijkheid, kwaliteit, flexibiliteit en klantgerichtheid. Daarom wil de PvdA één nieuw basispakket: de Gepaste Zorgpolis. Voor iedereen gelijke rechten op de beste zorg. Particuliere ziektekostenverzekeringen, ziekenfondsverzekering en AWBZ gaan op in die nieuwe verzekering. De Gepaste Zorgpolis omvat alle noodzakelijke zorg. De premie is voor het grootste deel inkomensafhankelijk en stijgt met het inkomen. Dat houdt de zorg voor iedereen toegankelijk en betaalbaar en is een kwestie van solidari-teit. Grondslag en hoogte van de premie vloeien voort uit de eisen die de overheid stelt aan het verzekerde pakket, de kwaliteit en de leveringstijden. De concurrentie tussen zorgverzekeraars is ingebed in publieke waarborgen als zorgplicht, accepta-tieplicht, verbod op risicoselectie, risicodragende uitvoering, doorzichtige uitvoering en toezicht. De zorgaanbieders zijn daarbij maatschappelijke ondernemers die onder regie van zorgverzekeraars een samenhangend aanbod in de regio verzorgen.

stap voor stap
naar nieuw stelsel

De invoering van zo’n fundamentele wijziging vergt geld en tijd. Geld, omdat de sa-menvoeging van premiesystemen niet mag leiden tot grote koopkrachtproblemen. Tijd, omdat er waarborgen nodig zijn voor concurrentie tus-sen verzekeraars. Eerst moet immers het aanbod van zorgvoorzieningen groter wor-den, want anders zou de prijs en dus de premie snel stijgen. Deze stelselwijziging vraagt dus een gefaseerde invoering. Voor de komende vier jaar betekent dat: meer (huis)artsen, meer verpleegkundigen, meer bedden en meer voorzieningen voor thuiszorg. Verzekeraars krijgen geleidelijk meer verantwoordelijkheid bij het inko-pen en regisseren van de zorg. Op basis van de ervaringen kunnen dan verdere stap-pen worden gezet. De lijn van het huidige kabinet wordt voortgezet om ziekenhui-zen en andere instellingen alleen geld beschikbaar te stellen voor aantoonbaar verstrekte zorg en dus voor daadwerkelijke verkorting van de wachtlijsten. De huis-houdelijke zorg blijft in de AWBZ. Zorg op maat kan eenvoudiger door een ruimer gebruik van het persoonsgebonden budget (de patiënt kiest zelf de zorg) en van het persoonsvolgend budget (de klant kiest zelf de instellingen). Bewaakt wordt dat deze budgetmogelijkheden ook voor ouderen goed hanteerbaar zijn.

klachtrecht voor
patiënten;
onafhankelijk
toezicht

De consumenteninvloed wordt op alle niveaus (landelijk, regionaal en lokaal) verbe-terd. Er komt een klachtenprocedure met een lage drempel. Patiëntenorganisaties worden betrokken bij het beoordelen van regioplannen. Er is publieke verantwoor-ding van alle partijen en onafhankelijk toezicht op organisatie, kwaliteit, toeganke-lijkheid en eerlijke concurrentie

goede arbeidsvoor-
waarden;
meer opleidings-
capaciteit

In de zorg is te weinig personeel. Dat blijft zo als de werkdruk niet vermindert en de arbeidsvoorwaarden niet beter worden. Het tekort doet zich voor op zowel lager, middelbaar als hoger niveau. Daarom zijn goede doorstroommogelijkheden van be-lang. Met bijscholing kunnen meer mensen instappen in lagere functies. Op alle ni-veaus wordt het mogelijk leren en werken te combineren. Wie goed is in het vak krijgt de kans zich te ontwikkelen. Voor hoger opgeleide verpleegkundigen komt er

het belang van
technologie

vermaat-
schappelijking
van de zorg

garanties voor
ouderen en
gehandicapten

zorg vanaf de
allereerste minuut

Wet op de
jeugdzorg

meer geld en
erkenning voor
vrijwilligerswerk

de mogelijkheid verder te leren om bepaalde artsenhandelingen te mogen verrich-ten. Ziekte en arbeidsongeschiktheid worden teruggedrongen door snelle aanpak van problemen en begeleiding bij terugkeer naar het werk. De beperkte toelating (numerus fixus) voor de artsenopleiding wordt afgeschaft. Voor specialisaties waarin tekorten bestaan wordt de opleidingscapaciteit verruimd.

Nieuwe technologie draagt bij aan een betere geneeskunde. Het onderzoeksbudget moet daarvoor ruimte bieden. ICT kan helpen de zorg dichterbij huis te brengen, bijvoorbeeld een chatlijn met ziekenhuis of huisarts voor eenvoudige vragen en een betere registratie van gezondheidsdossiers. Doordat ook de Europese zorggrenzen vervagen kan gebruik worden gemaakt van meer capaciteit en van een ruimer scala van behandeltechnieken en specialismen.

Mensen kiezen er meer en meer voor om bij ernstige ziekte, handicap of ouderdom zo veel mogelijk in de eigen woning te blijven. Het is bijvoorbeeld veel minder van-zelfsprekend dan vroeger dat ouderen op een bepaalde leeftijd naar een verzorgings-huis gaan. Zij blijven liever zelfstandig wonen in een aangepaste woning en met zorg aan huis. Dat geldt ook voor mensen met een handicap. Er vindt een verschui-ving plaats van verzorgende en verpleegkundige hulp in de instelling naar hulp thuis. Er is dus een toenemende vraag naar thuiszorg en aangepaste woningen en voorzieningen. De vergrijzing zal deze ontwikkeling nog verder versterken. Dit betekent dat meer en betere ouderenwoningen nodig zijn, gekoppeld aan een zorgcomplex in de buurt. Ook zijn meer dienstencentra, “tafeltje dek je” en dergelijke voorzieningen dicht in de buurt van ouderen nodig. Consulenten zijn beschikbaar om mensen te helpen de weg te vinden naar de juiste hulpverlening. De lokale overheid krijgt middelen om in deze behoeften te voorzien.

Gehandicapten en ouderen hebben net als anderen recht om volwaardig mee te doen. Aangepast wonen, vervoer en dienstverlening horen dus goed geregeld te zijn. Als op grond van de huidige regels aanpassingen in het openbaar vervoer en in het woningbestand niet snel genoeg tot stand komen, zijn wij er voor om de wettelijke verplichtingen voor vervoerders en woningcorporaties te verscherpen.

4.5 Zorg voor kinderen en jongeren

Kinderen hebben vanaf de allereerste minuut recht op zorg. Gezond en spelender-wijs opgroeien legt het beste fundament voor hun toekomst. Het consultatiebureau adviseert alle ouders over de ontwikkeling van hun kinderen en wijst bijvoorbeeld de weg naar de peuterspeelzaal. De invoering van een wettelijk basispakket voor ou-der-en-kindzorg garandeert dat alle kinderen goede zorg krijgen, inclusief opvoe-dingsondersteuning voor ouders.

Jongeren worden bij problemen vaak van het kastje naar de muur gestuurd. Het bu-reau jeugdzorg biedt daarom één loket waar ze voor alles terecht kunnen. De over-heid zorgt voor meer samenhang in de verschillende voorzieningen door middel van een Wet op de jeugdzorg. Kinderen horen zoveel mogelijk verzekerd te zijn van de zorg van beide ouders. Daarom wordt de zorgplicht en het zorgrecht van ouders, neergelegd in verschillende wetten zoals belasting- en familierecht beter en eendui-dig geregeld.

4.6 Vrijwilligers

Vrijwilligers dragen veel bij aan de sociale kwaliteit van de samenleving, bijvoor-beeld in welzijn, sport, cultuur en jeugdwerk. Voor mensen die lang niet op de ar-beidsmarkt actief zijn geweest kan het bovendien de opstap zijn voor terugkeer naar betaalde arbeid. Het kabinet heeft afgelopen jaren extra geld beschikbaar gesteld voor het vrijwilligerswerk. Wij willen deze zogeheten ‘vrijwilligersimpuls’ verhogen. Ook krijgt het vrijwilligerswerk meer erkenning in de regelingen voor studie, inbur-gering en herintreden op de arbeidsmarkt.

4. Beter onderwijs, je hele leven

“Bij een grote mate van doorstroming verliezen de klassentegenstellingen uiteraard hun kracht. Het behoren tot een sociale groep is niet meer een zaak van bezit en macht, maar van begaafdheid, karakter en vrijwillige keuze.”

De Weg naar Vrijheid (Rapport Plancommissie PvdA 1951).

1. Inleiding

goed onderwijs
voor alle kinderen

Elke dag dat een kind niet de mogelijkheid heeft zijn talenten en capaciteiten te ontwikkelen is een verloren dag. Onderwijs geeft kinderen de kans om op te groeien tot mondige en kritische burgers. Het brengt kinderen met elkaar in contact. Om alle kinderen gelijkkelijk te laten delen in onze schat aan kennis en cultuur, zetten soci-aal-democraten zich altijd in voor hoogwaardig onderwijs.

des te meer
in de informatie-
samenleving

Goed onderwijs voor iedereen is actueler dan ooit. De moderne samenleving is steeds meer afhankelijk van kennis en vaardigheden. Wie volwaardig mee wil doen, moet met informatie om kunnen gaan en goed kunnen communiceren. Eén van de

en ook voor
volwassenen

redenen waarom het Nederland economisch voor de wind gaat is dat het merendeel van de bevolking goed is opgeleid en verschillende talen spreekt.

In de moderne samenleving is onderwijs net zo zeer bestemd voor jongeren als voor volwassenen. Het vroegere stramien van eerst leren en dan werken is vervangen door een voortdurend proces van nieuwe kennis opdoen en nieuwe vaardigheden aanleren. Een toenemend aantal mensen blijft leren, tijdens en ook na de arbeids-loopbaan.

2. Waar staan we

wat goed gaat

Vergeleken met andere landen is het Nederlandse onderwijs van goede kwaliteit. Ook telt Nederland vele kennisintensieve bedrijven en goede wetenschappelijke instituten. Het tweede kabinet Kok heeft het jaarlijkse budget voor onderwijs en wetenschappen verhoogd met ruim drie miljard gulden. Om bijvoorbeeld meer personeel aan te stellen, nieuw lesmateriaal aan te schaffen en scholen op te knappen. Computers zijn in het onderwijs geïntroduceerd en scholen zijn aangesloten op internet. Door lokale initiatieven is er begonnen met 'Brede Buurtscholen'.

te weinig leraren

Er zijn ook minder gunstige ontwikkelingen. Er zijn te weinig leraren en het tekort wordt steeds groter. Oudere krachten verlaten het vak, er komen te weinig nieuwe docenten bij en er is veel ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid. En dat terwijl er juist steeds meer leraren nodig zijn. Vaardigheden in het gebruik van computers zijn nog beperkt. Er zijn te weinig educatieve programma's.

witte en zwarte scholen

Op bepaalde scholen zitten verhoudingsgewijs veel kinderen van nieuwe Nederlanders met taalachterstand. Reëel of niet, menig Nederlandse ouder is bezorgd over de kwaliteit van die scholen en heeft gekozen voor andere scholen, soms in verre buurten of zelfs in andere gemeenten. Zo zijn langzaam maar zeker witte en zwarte scholen ontstaan.

te veel voortijdige schoolverlaters, te weinig technici

Jaarlijks verlaten 35.000 jongeren het beroepsonderwijs zonder diploma. Het ontbreekt hen aan een solide basis voor de arbeidsmarkt en dat wreekt zich, zeker als zij ouder worden. Ook kiezen steeds minder jongeren voor een technische opleiding.

hoger onderwijs en onderzoek blijft achter bij Europese ambities

De Nederlandse investeringen in hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek liggen in vergelijking met toonaangevende landen als de VS en Japan op een laag peil, zelfs onder het gemiddelde van de OESO. Europa heeft de ambitie om voorop te lopen in de ontwikkeling van de kennissamenleving. Om dit in ons land te realiseren zijn meer inspanningen nodig.

3. Waar willen we heen

we worden trots op onze scholen

In ons welvarende land passen scholen waar we trots op zijn. Onze kinderen gaan er graag naar toe. Ze krijgen er de ruimte hun talenten te ontwikkelen, ze leren elkaar te respecteren en ze komen in contact met kunst, sport en wetenschap. Het onderwijs richt zich meer op de capaciteiten van leerlingen dan dat leerlingen zich moeten aanpassen aan de historisch gegroeide structuur van het onderwijs. Ouders, leerlingen en studenten krijgen betere keuzemogelijkheden en meer invloed. De kennisinfrastructuur biedt ruimte aan vernieuwing. Voor onderzoek openen zich nieuwe wegen.

ruimte voor initiatief van onderop

Na de vele veranderingen is de tijd van grote, van bovenaf opgelegde structuurwijzigingen in het onderwijs voorbij. Een systematiek van rendement & rekenschap neemt de plaats in van planning & controle. Er komt meer ruimte voor initiatieven van onderop. Variatie tussen scholen wordt gewaardeerd en scholen worden zelfstandiger en professioneler. Ze geven zelf, in samenspraak met ouders, leerlingen, studenten, maatschappelijke organisaties en het regionale bedrijfsleven invulling aan goed onderwijs.

overheid financiert

In onze samenleving zijn alle talenten van alle kinderen nodig. De overheid blijft eindverantwoordelijk en garandeert de kwaliteit en de toegankelijkheid van alle onderwijs. Ze zorgt voor de volledige financiering van het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs. Als scholen eigen bijdragen van ouders kennen, zijn die altijd vrijwillig en komen ze alle kinderen van de school in gelijke mate ten goede. Tegen iedere druk vanuit scholen op ouders wordt opgetreden.

voldoende personeel in aantrekkelijke scholen

Het beroep van leraar wordt aantrekkelijker gemaakt, zodat méér mensen zich aangetrokken voelen om in het onderwijs te werken. Schoolgebouwen zien er fris uit, met werkruimten voor leerkrachten en schoolleiding.

het beroepsonderwijs de plaats die het toe komt

Bijna twee derde van de jongeren kiest na het basisonderwijs voor het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo). Dit onderwijs heeft dus heel grote waarde voor de leerlingen en voor de samenleving. De kwaliteit én de reputatie van het vmbo worden verbeterd, evenals de aansluiting op vervolgopleidingen.

alle leerlingen een diploma

Jongeren die hun opleiding niet afmaken hebben minder kans op aantrekkelijk werk dan anderen en raken eerder sociaal geïsoleerd. Scholen en gemeenten doen er alles aan om uitval te voorkomen, zodat alle leerlingen een diploma behalen.

meer voor- en vroegschoolse educatie

Veel kinderen die van huis uit minder meekrijgen, presteren later beter op school en zijn sociaal vaardiger wanneer ze naar kinderopvang of peuterspeelzaal zijn gegaan. Kinderen die thuis geen of beperkt Nederlands spreken, leren dat daar zo jong mogelijk. Voor- en vroegschoolse educatie is dan ook een goed middel om achterstanden te voorkomen en iedereen gelijke kansen te geven. Bovendien verlicht het de taken van de ouders (zie het vorige hoofdstuk). Daarom komt er voor- en vroegschoolse educatie voor alle kinderen die dit nodig hebben.

investeren in de kenniseconomie

Het onderwijssysteem stelt volwassenen in staat om nieuwe ontwikkelingen te volgen en bij te blijven in de steeds kennisintensievere economie. Leren via moderne media (waaronder internet) is daarvan een toegankelijk onderdeel.

4. Maatregelen

4.1 Beroepsonderwijs van hoge kwaliteit

diplomabonus

Veel jongeren gaan te vroeg van school omdat het geld en de zelfstandigheid die betaald werk hen biedt aantrekkelijk is. Op langere termijn kan het gebrek aan scholing

meer techniek in het onderwijs

onderwijs afgestemd op behoeften en motieven van de leerling

doorstroom in het beroepsonderwijs verbeteren

voor- en vroegschoolse educatie uitbreiden

Brede Buurtschool uitbreiden

alert op spijbelen

vaste prijs afschaffen en totale kosten onderzoeken

strippenkaart voor onderwijs

een leven lang kunnen leren

leraren krijgen betere arbeidsvoorwaarden

meer ondersteuning

ziekterezuim en arbeidsongeschiktheid verminderen

hen opbreken. Daarom komt er een premie voor jongeren die hun vmbo- of mbo-opleiding afmaken. Wij zien het nadeel onder ogen dat onderwijs een recht is waarop je geen geld toe zou hoeven krijgen. Maar het voordeel dat juist voor deze kwetsbare groep kinderen volhouden zichtbaar beloond wordt schatten wij zwaarder in. Bij werkgevers wordt er op aangedrongen zich te onthouden van 'groenpluk': het aantrekken van jongeren met een onafgemaakte opleiding.

Toegepast leren en techniek krijgen naast theoretisch leren een volwaardige plaats in het onderwijs. Al in het basisonderwijs vormt techniek een vast onderdeel van het onderwijsaanbod. Techniekopleidingen zijn bij de start breed georiënteerd, zodat leerlingen een goed beeld krijgen van de ruime en creatieve toepassingsmogelijkheden van technische kennis, ook buiten industrie en bouw.

Er komt meer ruimte voor manieren van leren die passen bij de behoeften van de leerling Dit kan door leraren meer tijd te geven voor hun eigenlijke werk (zie verder op in dit hoofdstuk) in combinatie met slimme toepassingen van ICT. En er komt meer erkenning voor buitenschools leren. Leerlingen die vaardigheden opdoen in het werk kunnen daarvoor studiepunten krijgen.

De weg van vmbo naar middelbaar beroepsonderwijs (mbo) en van mbo naar hoger beroepsonderwijs (hbo) is een koninklijke route en wordt van obstakels ontdaan. Er komt een innovatiefonds voor scholen en instellingen in het beroepsonderwijs die er in slagen meer leerlingen te laten doorstromen. Examineisen worden zo opgesteld dat ze aansluiten op het vervolgonderwijs.

4.2 Van spelend leren tot werkend leren

Er komen meer plaatsen bij crèches en peuterspeelzalen, en de mogelijkheden om kinderen voor- en vroegschoolse educatie te bieden worden uitgebreid. Gemeenten krijgen de regie bij de samenwerking tussen kinderopvang en basisscholen om dit te realiseren, met ruimte voor maatwerk in aanpak en programma's. Ouders worden betrokken bij wat de kinderen leren. Peuterspeelzalen krijgen meer mogelijkheden om hun kwaliteit te verbeteren.

Gemeenten stimuleren initiatieven om Brede Buurtscholen te vormen, in samenwerking met schoolbesturen en maatschappelijke en culturele organisaties. Allerlei activiteiten en instellingen komen zo beter in contact met elkaar: cultuur, sport, maatschappelijk werk, extra taalles, jeugdzorg, consultatiebureau, buurthuis, arbeidsbureau, politie, enz. Gemeenten maken het mogelijk dat schoolgebouwen ook na schooltijd gebruikt kunnen worden voor sport, cultuur en huiswerkbegeleiding. In dorpen kan de brede buurtschool onderdak bieden aan voorzieningen als de bibliotheek, het consultatiebureau en naschoolse opvang. Door ruimte te geven aan wens en initiatieven van bewoners, groeit de school uit tot het kloppend hart van de buurt (zie ook hoofdstuk 9). Scholen staan al onder druk. De Brede Buurtschool mag niet drijven op extra inzet van alleen onderwijspersoneel. Gemeenten zien er in hun regie op toe dat de partners zich samen inzetten en verantwoordelijkheid dragen.

Scholen en gemeenten zijn alert op spijbelen en komen in actie zodra het gebeurt. Bij hardnekkig spijbelen bevorderen ze dat op basis van de leerplichtwet proces-verbaal tegen de ouders wordt opgemaakt.

De vaste boekenprijs voor schoolboeken en de verplichte aanschaf ervan schakelen de concurrentie in de winkels uit. Voor schoolboeken wordt de vaste prijs afgeschaft. Op het platteland staan ouders vaak ook voor aanzienlijke vervoerskosten. Een onderzoek moet uitwijzen of de kosten van schoolgaande kinderen nog wel voor ieder acceptabel zijn.

Wie geen diploma heeft moet de kans krijgen zich alsnog te kwalificeren. Ook wordt het gemakkelijker om van het ene type onderwijs naar het andere over te stappen. Om dit te realiseren komen er meer experimenten met leerrechten ('vouchers' of strippenkaart). Hierbij wordt nagegaan hoe dit iedereen ten goede kan komen terwijl bureaucratische rompslomp wordt vermeden.

Mensen die werken worden gestimuleerd om te blijven leren. Hiertoe werken onderwijsaanbieders, overheid, werknemers- en werk-geversorganisaties samen. Bij- en nascholing worden net zo geregeld als zorgverlof. De overheid stimuleert door fiscale maatregelen, zoals het mogelijk maken van een spaarloonregeling voor scholing. Ook mensen die hun arbeidsloopbaan hebben afgesloten worden in staat gesteld nieuwe kennis op te doen en computervaardigheden te leren.

4.3 Leraar aantrekkelijker beroep; ruime schone scholen

De arbeidsvoorwaarden van leraren worden flexibeler, zodat extra inzet kan worden beloond. Ook komen er ruimere loopbaanmogelijkheden. Zij krijgen bij de invulling van hun vak meer ruimte voor de eigen verantwoordelijkheid en professionaliteit. Door afschaffing van het gradenstelsel komen er meer mogelijkheden voor leraren om in verschillende sectoren van het onderwijs te werken.

Voor goed onderwijs is ondersteuning van de leraren nodig. Onderwijsassistenten en betaalde leraren in opleiding maken meer individueel gericht onderwijs mogelijk en helpen de werkdruk te verlagen. Leerkrachten krijgen de tijd voor hun eigenlijke werk, doordat andere taken worden overgenomen door administratieve medewerkers en systeembeheerders.

Scholen krijgen nu alleen geld voor zieke werknemers als zij deze door een officiële leerkracht vervangen. Vaak is door het lerarentekort zo'n vervanger niet te vinden. Anderzijds krijgen scholen boetes als ze teveel vervangers inschakelen ('bonus-malussysteem'). Scholen worden zo ontmoedigd vervangers te zoeken. Hierdoor ontstaat het probleem van het naar huis sturen van klassen. Daarom wordt het bonus-malussysteem versoepeld, zodat scholen met het vervangingsgeld andere dingen kunnen doen, bijvoorbeeld een ouder betalen die bijspringt. De Rijksvergoeding voor bedrijfsgezondheidszorg wordt verhoogd, zodat scholen de ARBO-diensten beter kunnen inschakelen om ziekteverzuim te voorkomen en zieke leraren weer aan het werk te helpen.

meer collega's

Mensen uit het bedrijfsleven, uit particuliere instellingen, uit overheidsorganisaties, mensen die met VUT of pensioen zijn: wie in het onderwijs wil werken, wordt daar-toe gestimuleerd. De mogelijkheden voor bij- en nascholing worden verruimd.

versterking van
het management

samenwerking
lerarenopleiding
en scholen

Er komen samenwerkingscontracten tussen de lerarenopleiding en de scholen. De wirwar aan opleidingen wordt daardoor beter op elkaar afgestemd. Scholen en oplei-dingen werken er samen aan dat leraren makkelijker de stap naar andere beroepen - en weer terug – kunnen maken. Zo kan werken voor de klas afgewisseld worden met ander werk en blijft de leraar dynamisch.

ouders, leraren en
leerlingen krijgen
meer te zeggen

aangename,
schone gebouwen

Leraren en kinderen brengen dagelijks veel tijd door op school. Dat vraagt om scho-ne en aangename gebouwen waarin voldoende ruimte is voor experimenten, zelf-standig werken en leren met de computer. Er komt extra geld om schoolgebouwen op te knappen.

de school staat
open voor iedereen

ICT
in het onderwijs

Op school raken alle kinderen vertrouwd met ICT zodat ze zich soepel kunnen be-wegen in de moderne informatiesamenleving. Ook worden digitale middelen ge-bruikt voor nieuwe en individuele manieren van leren. Er komt meer onderzoek op dit gebied, zodat nieuwe educatieve programma's ontwikkeld worden. In 2006 dient op elke schoolbank een computer te staan.

scholen
verantwoordelijk
voor de kwaliteit

4.4 Scholen zorgen samen met ouders voor kwaliteit

De verantwoordelijkheden in het onderwijs worden anders en doorzichtiger. Hoofd-zaak blijft dat scholen alle leerlingen gelijke kansen en individuele aandacht bieden, en dat er een veilig klimaat heerst. De overheid stelt de kerndoelen voor het onder-wijs vast en formuleert de exameneisen. Scholen zijn zelf verantwoordelijk voor de invulling van het leerproces. Schoolleiding en leraren kiezen samen met de ouders de meest plezierige en doelmatige manier om de doelen te realiseren. Gedetailleerde regelgeving voor het onderwijsproces wordt daarom afgeschaft.

investeren in
wetenschappelijk
onderzoek en
hoger onderwijs

kwaliteit
controleerbaar

Scholen worden hierdoor ook mede verantwoordelijk voor de kwaliteitsbewaking. Ze maken hun resultaten openbaar via bijvoorbeeld schoolgids en internet. De Inspec-tie ziet toe en rapporteert ieder jaar over de staat van het onderwijs.

betere perspec-tieven voor jonge
onderzoekers

lump sum
financiering voor
basisscholen

Als basisscholen daarvoor kiezen, worden ze volledig gefinancierd door middel van een vrij te besteden bedrag (lump-sumbesteding).

wetenschappelijk
onderzoek
onafhankelijk

goede prestaties
worden beloond;
als het fout gaat
wordt ingegrepen

Als scholen meetbaar en controleerbaar goed presteren krijgen ze extra geld, bijvoorbeeld om succesvolle experimenten voort te zetten en uit te werken. Als de kwaliteit langdurig te laag is, kunnen ze onder curatele worden gesteld.

OV-jaarkaart:

Een goede school staat of valt met de kwaliteit van de leiding. Schoolleiders krijgen meer verantwoordelijkheid en meer tijd om leiding te geven. Ze krijgen ruime moge-lijkheden om zich bij te scholen.

Op alle scholen komt een ouderraad die instemmingsrecht heeft bij belangrijke be-slissingen. In het basis- en voortgezet onderwijs wordt de ondernemingsraad inge-voerd. Tegelijkertijd krijgen leerlingen en studenten meer invloed.

Op school is solidariteit vanzelfsprekend. Leiding en leraren treden doortastend op tegen pesten. Er is plaats voor kinderen die het moeilijk hebben met leren of met de opvoeding, of die een handicap hebben of die hoogbegaafd zijn. Zo leren kinderen samenwerken met kinderen die een andere achtergrond of andere talenten hebben. Scholen krijgen extra geld voor kinderen met een handicap of een leerachterstand. De school besteedt dit geld in direct overleg met de betrokken ouders aan opvang en extra aandacht voor deze kinderen. Op dezelfde wijze worden de mogelijkheden voor studenten met een handicap ver-groot.

4.5 Investeren in de topsport van de kennissamenleving

Om Nederlandse onderzoeksinstituten bij de wereldtop te laten behoren, wordt ex-tra geïnvesteerd in wetenschappelijk onderzoek en hoger onderwijs. Studenten heb-ben baat bij internationaal vergelijkbare opleidingen en uitwisselingsprojecten met studenten uit andere Europese landen. Toekenning van gelden aan universiteiten en hogescholen wordt zo georganiseerd dat dit de hoge kwaliteit van onderzoek en on-derwijs bevordert en vernieuwing stimuleert. Er worden experimenten gedaan met evaluatiesystemen waarbij de kwaliteit van de wetenschappelijke productie belang-rijker is dan de omvang.

Er worden meer jonge getalenteerde onderzoekers aangesteld. Beginnende onder-zoekers krijgen een beter carrièreperspectief. Het systeem van leerstoelen wordt af-geschaft, waardoor in beginsel elke wetenschappelijk medewerker die aan de gestel-de eisen voldoet hoogleraar kan worden.

Wetenschappelijke onafhankelijkheid is een hoog goed. Als gevolg van medefinan-ciering door het bedrijfsleven (de 'derde geldstroom') is deze onafhankelijkheid on-der druk komen te staan. Universiteiten en andere instellingen voor wetenscappe-lijk onderzoek worden verplicht een gedragscode op te stellen over extern gefinancierd onderzoek, om daarmee de wetenschappelijke onafhankelijkheid van hun onderzoek voor ieder zichtbaar te waarborgen.

De OV-jaarkaart voor studenten blijft bestaan.

5. Revolutionaire technologie

“De toepassing van de elektronica heeft de mechanisering van het productieproces doen omslaan in een proces van automatisering, dat meer dan enig ander verschijnsel van deze eeuw, naar het zich laat aanzien, de wereld van de arbeid zal doen revolutioneren.”

Joop den Uyl (toespraak tot het NVV, 1956).

1. Inleiding

ICT
en biotechnologie

We staan aan het begin van een nieuwe maatschappelijke omwenteling. Hoe be-langrijk informatie- en communicatietechnologie (ICT) is geworden, is duidelijk te zien aan het intensieve gebruik van computers, internet en mobieltjes. Informatie wordt beter toegankelijk en sneller verspreid. Mensen kunnen zich gemakkelijker organiseren in flexibele netwerken. Kennis wordt een steeds belangrijker factor in onze economie. Minder zichtbaar maar even spectaculair zijn de ontwikkelingen in de biotechnolo-gie, waardoor nieuwe medicijnen en behandeltechnieken kunnen worden toegepast. Ook wordt het mogelijk dat meer en beter voedsel wordt geproduceerd, wat vooral arme landen ten goede kan komen.

Nederland heeft
goede kansen

revoluties
in goede banen

Maatschappelijke omwentelingen brengen nieuwe machtsverhoudingen met zich mee. De sociaal-democratie heeft een belangrijke rol gespeeld bij het in goede banen leiden van vroegere maatschappelijke transformaties: de industriële revolutie en de dienstverleningsrevolutie. Spreiding van kennis, macht en inkomen is een uitste-kend credo gebleken. Dat hanteren we ook voor deze technologische revolutie in de 21e eeuw: zorgen dat de kwaliteit van ieders leven verbetert.

ICT-beleid
komt op gang

een moderne
overheid

Een overheid die maatschappelijke idealen wil helpen waarmaken, sluit zich aan bij veranderende verhoudingen. In de informatiesamenleving past een overheid die uit-gaat van de vraag van de burgers, keuzevrijheid geeft en goede en toegankelijke diensten verleent. ICT is een van de belangrijkste instrumenten om die transforma-tie van de overheid gestalte te geven. Een verantwoordelijke overheid staat open voor de kansen van de biotechnologie, biedt mogelijkheden voor de ontwikkeling ervan en zorgt dat de burgers goed geïn-

formeerd zijn. Tegelijkertijd is de overheid voortdurend in gesprek met de samenle-ving om risico's te signaleren en schadelijke gevolgen te voorkomen.

2. Waar staan we

In Nederland zijn computerbezit, internetaansluitingen en mobiele telefonie in ver-gelijking met andere landen wijd verbreid. Bij breedbandinternet loopt ons land zelfs voorop. De ICT-sector is goed van de grond gekomen. De biotechnologie heeft al veel producten opgeleverd: medicijnen, transplantatie-technieken en aangepast voedsel. De ontwikkeling van biotechnologie gaat vooral in de VS op volle snelheid door. Het menselijk genoom is geheel in kaart gebracht. Ne-derland is actief in de wetenschappelijke voorhoede.

Paars heeft initiatieven genomen om Nederland voor te bereiden op de komst van de informatiesamenleving. In het onderwijs zijn computers geïntroduceerd. Er is een begin gemaakt met de digitale ontsluiting van het culturele erfgoed. De publieke omroepen experimenteren met interactieve informatievoorziening. Experimenten zoals Gigaport zijn gestart: het nieuwe, snelle internet dat Nederlandse universitei-ten en kennisinstellingen met elkaar verbindt. Een ander voorbeeld is Kenniswijk in Eindhoven, één van de eerste plekken ter wereld waar alle inwoners zullen worden voorzien van breedbandinternet via glasvezels. Ook in de gezondheidszorg is ICT geïntroduceerd. Er is vooruitgang geboekt op het gebied van regelgeving en toezicht, in Nederland en Europa. Veel internationale ICT-bedrijven hebben zich in Nederland gevestigd.

niet alles is goud	Maar het is niet alles goud wat er blinkt. Het hoge innovatietempo van de ICT-sector is indrukwekkend, maar soms wordt teveel beloofd. De spectaculaire neergang van tal van internetbedrijven laat zien dat de ontwikkelingen, net als bij elke andere technologische revolutie, nog onzeker zijn. Eén van de vijf computergebruikers lijdt aan een zogenoemde ‘muisarm’ (RSI). Intussen staan voor veel mensen computers en internet nog op grote afstand en komen ze over als bedreigend. Daardoor dreigt achterstand en op bepaalde gebieden zelfs uitsluiting.	private domein grondrechten worden beschermd	Persoonsgegevens en gegevens over persoonlijk internetgebruik krijgen steeds meer handelswaarde. Uitsluiting als gevolg daarvan (geen informatie meer, geen krediet meer, etc.) is niet denkbeeldig. Burgers hebben het recht om te weten welke informatie wordt vastgelegd. Vrijheid van meningsuiting, communicatiegeheim en privacy worden goed beschermd. Het toezicht daarop wordt verbeterd. Een scherpe aanpak is nodig van crimineel gebruik van het internet, zoals voor kinderporno. Providers worden daarbij ingeschakeld Ook hierbij wordt zoveel mogelijk de Europese samenwerking gezocht.
biotechnologie schept mogelijkheden en vragen	De biotechnologie roept veel vragen op. Moet alles wat kan? Is vroegtijdige kennis van de kans op ziekten altijd gewenst? Hoe zit het met stamcelonderzoek? Genetische modificatie kan het gebruik van bestrijdingsmiddelen overbodig maken, maar hoe veilig is gemodificeerd voedsel? Kunstmatige bevruchting is een mogelijkheid, maar is het ook een recht? De opgave is om de technologie te gebruiken om de kwaliteit van het leven te verbeteren in medisch, sociaal en economisch opzicht.	interactieve overheid	4.2 E-government Digitale aangifte is handig voor burgers én Belastingdienst. De overheid biedt zulke diensten actiever aan. Overheidsinformatie, nu op papier beschikbaar, wordt ook zoveel mogelijk digitaal toegankelijk. Dat betekent informatie verspreiden, maar ook ontvangen, verwerken en erop reageren. De overheid zorgt voor een digitaal paspoort (identiteitsbewijs). Omkleed met voldoende veiligheidswaarborgen wordt elektronisch stemmen ingevoerd. Ook de mogelijkheden om burgers en hun organisaties via internet te betrekken bij plannen, zoals stedenbouwkundige projecten en wijkgerichte initiatieven, worden benut.
kennissamenleving voor alle Nederlanders	Tijdens de Europese top in Lissabon is de ambitie geformuleerd om van Europa de meest dynamische kenniseconomie van de wereld te maken. Wij willen Nederland ontwikkelen tot een Europese sleutelregio. Hierbij gaan economische kracht en sociaal welzijn samen, en kan iedereen de vruchten plukken. De overheid zorgt voor de juiste voorwaarden: zij waarborgt dat informatie voor ieder beschikbaar en toegankelijk is, dat privacy is gegarandeerd en dat monopolies worden voorkomen.	burgers houden toezicht	Burgers kunnen ook zelf toezicht houden op de uitvoering van beleid. Daartoe wordt informatie online beschikbaar gesteld. Relevante vergunningen (milieu, bouwactiviteiten, etc.) worden online gepubliceerd en kunnen op postcodeniveau worden opgezocht.
technologie draagt bij aan kwaliteit van het leven	ICT kan bijdragen aan een bloeiende economie en aan een hogere kwaliteit van het leven. ICT brengt informatie uit de hele wereld binnen bereik en maakt het mogelijk thuis te werken als een kind griep heeft of om files te vermijden. Wie door ziekte, handicap of ouderdom aan huis gebonden is krijgt weer toegang tot de wereld. Er wordt veel verwacht van de medische toepassingen van biotechnologische kennis. Ziektes als Parkinson kunnen straks misschien worden bestreden. Ook kan er voedsel worden geproduceerd op plaatsen in de wereld waar de grond tot nu toe ongeschikt is. In rijst opgenomen vitamine A kan tekorten aan bepaalde voedingsstoffen opheffen.	parlement online	Kamerstukken zijn nu al digitaal beschikbaar. In aanvulling daarop worden ook de vergaderingen van de Tweede en Eerste Kamer online toegankelijk.
leren van het buitenland	Nederland is niet uniek in haar zoektocht naar een sterke en sociale kennissamenleving. Er is veel te leren van bijvoorbeeld Zweden (breedbandinternet), Amerika (dienstverlening van de overheid), Engeland (levenslang leren) en Canada (ICT op school). Het is de kunst om die ervaring op passende wijze te gebruiken in de Nederlandse situatie.	netwerk: iedereen toegang	4.3 Hoogwaardige en veilige ICT-infrastructuur Breedband infrastructuur maakt het mogelijk gegevens, tekst, audio en video te ontvangen en te verzenden. Het biedt nieuwe kansen om kwaliteit en productiviteit op allerlei gebieden te verbeteren: wonen, werken, onderwijs, zorg en mobiliteit. Als de overheid zijn verantwoordelijkheid neemt bij de aanleg van het netwerk kunnen burgers, bedrijfsleven en de overheid zelf er snel gebruik van maken. Regie van de overheid is nodig om te voorkomen dat monopolies in de dienstverlening ontstaan en om te garanderen dat iedereen – in de stad en op het platteland – toegang kan krijgen. Om geleidelijk overal aansluitingen te realiseren stimuleert de overheid marktpartijen om met voorstellen te komen. Door de vraag naar aansluitingen van overheden en instellingen als ziekenhuizen en woningcorporaties te bundelen kan de overheid een krachtige partij vormen op de markt.
voortdurende discussie	Omdat de technologische ontwikkelingen in hoog tempo doorgaan, ontstaan telkens nieuwe vragen. Hoe zorgen we ervoor dat iedereen, ook ouderen, vertrouwd raakt met computers en internet? Hoe garanderen we medische en sociale verzekeringen voor iedereen als individuele ziektekansen gemeten kunnen worden? Op vragen over transplantatie van dier op mens en over therapeutisch klonen van mensen zijn alleen tijdelijke antwoorden te geven. Het is daarom noodzakelijk dat de overheid steeds alert is, de burgers goed informeert en met hen in gesprek blijft.	aansluitingen voorbereiden	Er wordt bekeken of de voorbereiding op een glasvezelaansluiting verplicht gesteld kan worden bij nieuwbouw van woningen. Dat voorkomt latere kostbare graafactiviteiten. Omgekeerd kunnen bij bestaande graafactiviteiten voorzieningen worden aangelegd voor toekomstige (glasvezel)aansluitingen.
		veiligheid	Het grote maatschappelijk belang van informatietechnologie vraagt waarborgen voor continuïteit en veiligheid. De kwetsbaarheid van het Nederlandse deel van internet zal worden beperkt door knooppunten te spreiden. Virussen en de gebrekkige beveiliging van veel online diensten, vormen een steeds groter gevaar. Regelgeving en toezicht worden op het niveau gebracht dat past bij vitale infrastructuur. Er komt een centrale coördinatie van meldingen, alarmering en herstelwerkzaamheden.
lerende samenleving	4.1 De kenniseconomie Wij willen dat iedereen kan deelnemen aan de informatiesamenleving. Dat houdt niet op bij een bepaalde leeftijd. Blijven leren is een sleutel tot succes in de kenniseconomie. In het vorige hoofdstuk deden we voorstellen om te bereiken dat alle kinderen hun opleiding afmaken en dat volwassenen en ouderen kunnen bijblijven.	doorgaan met biotechnologie, wel voorwaarden	4.4 Biotechnologie: zorgvuldig vooruit De beloften van biotechnologie zijn voor de PvdA reden de verdere ontwikkelingen te stimuleren. Wel hechten we sterk aan het voorzorgbeginsel: geen stappen zonder voldoende zekerheden. Er wordt altijd onderzocht of er goede alternatieven zijn. Voorkomen wordt dat patenten op genetisch gemodificeerd voedsel leiden tot monopolies op belangrijk voedsel.
ICT op school	Voor elk kind staat in 2006 op school een computer met een hoogwaardige internetverbinding. De ontwikkeling van educatieve software wordt versneld door de vraag vanuit leerlingen en scholen te versterken. Educatieve programma's die worden ontwikkeld met gemeenschapsgeld, zoals de inburgeringcursus Nederlands, worden openbaar en komen dus ook beschikbaar voor wie niet op school zit. Lesprogramma's in het onderwijs mogen geen commerciële informatie bevatten.	zorgvuldig met klonen	Reproductief klonen van mensen wordt verboden. Onderzoek naar therapeutisch klonen door middel van embryonale celkerntransplantatie om te voorzien in lichaamseigen weefsels en organen wordt onder voorwaarden toegestaan. Het tijdelijk verbod op xenotransplantatie (van dier naar mens) blijft gehandhaafd.
de overheid als 'eerste koper'	De kenniseconomie is dynamisch en de ontwikkelingen gaan snel. Toch komen sommige toepassingen moeizaam van de grond, zoals 'online identificatie' en beveiligingssoftware. Op terreinen waar ontwikkeling voor burgers van belang is, geeft de overheid een stimulans door 'eerste koper' ('launching customer') te zijn.	biotechniek en voedsel	Als biotechniek wordt toegepast bij het produceren van voedsel, wordt voorkomen dat vervuiling ontstaat, bijvoorbeeld door overwaaien. Voedselproductie waarbij geen genetische modificatie plaatsvindt wordt gestimuleerd.
aanpassingen per sector	Het is vaak niet mogelijk, en ook niet nodig, om overal dezelfde systemen en oplossingen te gebruiken. Wel bevordert de overheid dat nationale netwerken ontstaan in sectoren waar dat belangrijk is, zoals de gezondheidszorg. Dit kan worden bereikt door belastingmaatregelen en aankoopsubsidies en zonodig door aanpassing van de wet.	dierproeven terugdringen	Dankzij nieuwe technologie bestaan er alternatieven voor dierproeven. Deze worden zoveel mogelijk gebruikt zodat er minder proefdieren nodig zijn.
toegang tot informatie	Informatie en communicatie spelen een grote rol bij de uitvoering van overheidstaken. Burgers krijgen meer rechten om van overheden te verlangen dat deze informatie openbaar maken en digitaal ter beschikking stellen. Strikte eisen voor gebruikersgemak zorgen ervoor dat ook ouderen en blinden (met een braille-leesregel) de informatie kunnen krijgen.		
ook in het	Recht op informatie hebben burgers ook in hun relatie met private partijen. Zij krijgen het recht om belangrijke informatie eenvoudig op te vragen, bijvoorbeeld over de productiewijze van voedsel, zodat zij bewuster aankoopbeslissingen kunnen nemen. Er komen Europese regels om producten helder te etiketteren.		

6. Vitaal en mooi platteland, sterke en ongedeelde steden

“In een vochtig, vettig slop in Amsterdam bewoonden we met z’n allen één vertrek. De rook van vaders pijp en de uitwaseming van tien arme mensen maakte dat je in de kamer voortdurend naar lucht zat te happen.”

Neel Doff, 1900 (geciteerd in: Wij wonen - 100 jaar woningwet, 2000).

1. Inleiding

vrijheid, solidariteit en ruimte; van kwantiteit naar kwaliteit

Wonen, werken, winkelen, zorg, onderwijs, sporten en recreëren. Op al deze terreinen hechten we sterk aan onze vrijheid. Daardoor ontstaat vraag naar nieuwe huizen, bedrijventerreinen en winkelcentra. Ook willen we ziekenhuizen en scholen bouwen en sportvelden aanleggen. Tegelijkertijd willen we blijven genieten van bossen en plassen. Omdat de ruimte in Nederland schaars is leiden al deze wensen en behoeften tot het probleem hoe de ruimte verdeeld moet worden. Hierbij komt het aan op solidariteit, omdat we willen dat met de belangen van iedereen rekening wordt gehouden. Ook solidariteit met komende generaties is belangrijk, want beslissingen van vandaag hebben blijvende invloed op de ruimte van morgen. Als we nu te veel verkavelen en bebouwen, is er voor onze kinderen en kleinkinderen weinig meer te kiezen. In dit hoofdstuk doen we voorstellen voor de slag van kwantiteit naar kwaliteit.

2. Waar staan we

toenemende schaarste oplossen door combinaties

De bevolking groeit gestaag, terwijl het aantal mensen per huis afneemt. Mensen verlangen meer keuzevrijheid en kwaliteit. Hierdoor is er behoefte aan ruime appartementen in de stad en aan grotere woningen in het groen, en bestaat de wens meer zeggenschap te hebben over hoe deze woningen gebouwd worden. Door wonen, werken, openbaar vervoer, natuur en water goed te combineren, kunnen we op die ruimtevraag een duurzaam antwoord geven.

stadsvernieuwing succesvol.

Dat steden massaal ontvlucht werden, is gelukkig verleden tijd. De stadsvernieuwing en het grote-steden-beleid hebben gezorgd voor een ommekeer. Oude, karakteristieke buurten in of dichtbij de centra van de steden zijn weer in trek. En de nieuwe wijken – met veelal grotere koopwoningen – hebben steden aantrekkelijker gemaakt voor grotere groepen.

ruimtelijke concentratie van problemen

Ondanks succesvolle vernieuwing zijn er nog scheidslijnen. In sommige buurten komen veel maatschappelijke problemen bij elkaar. Slechte woningen, weinig groen, een laag inkomen en een grotere kans op criminaliteit. Het zijn de buurten, veelal te vinden in de grotere steden, waar mensen liever niet komen. Aan de andere kant zijn er buurten – in en rond de binnensteden en in de kleinere randgemeenten - die zo aantrekkelijk zijn dat huizenprijzen de pan uit rijzen. Ze worden meer en meer het exclusieve domein van mensen die het voor de wind gaat.

de anonimisering van de ruimte (of de vervlakking van Nederland)

Nederland kan alleen veelvormig zijn als er een duidelijk ruimtelijk onderscheid bestaat tussen stad en platteland. Maar Nederland vervlakt: het onderscheid tussen stad en platteland verwatert. Het platteland verstedelijkt, terwijl steden steeds meer uitdijen. De Brabantse steden en de Randstad rukken zo ver op, dat bepaalde mooie delen van het platteland alleen nog maar op schilderijen te bewonderen zijn.

3. Waar willen we heen

kwaliteit in plaats van kwantiteit; ongedeelde wijken

Bij de verdeling van de schaarse ruimte komt het er ten eerste op aan om de opgave van een kwantitatieve in een kwalitatieve te veranderen, zodat zich een mooi platteland en sterke steden ontwikkelen. Ten tweede gaat het erom de ruimtelijke scheidslijnen in de steden te doorbreken, zodat goede wijken voor iedereen ontstaan.

vitaal platteland

Zes miljoen Nederlanders wonen en werken op het platteland. Veel van de andere tien miljoen genieten er van tijd tot tijd van de natuur en de rust. Wij willen dat het platteland vitaal is en zich onderscheidt van de stad. Ook willen wij de natuurgebieden en de vrije ruimte in Nederland beschermen. Hiervoor is het noodzakelijk dat het platteland een stevige economische basis heeft, dat wonen en werken er worden gebundeld, en dat het bereikbaar en veilig is.

betere buurten in sterke steden

Om te bereiken dat stedelingen kiezen voor de stad willen we dat er betaalbare woningen zijn voor iedereen, en dat aan zowel kopers als huurders kwaliteit en keuzevrijheid wordt geboden. De buurten zijn schoon en veilig, en de bewoners krijgen meer zeggenschap over hun eigen woning en over hun woonomgeving.

4. Maatregelen

4.1 Voor een vitaal en mooi platteland

sterke economie

Een vitaal platteland biedt zijn bewoners werk. Daarbij blijven een sterke, meer biologische landbouw en toerisme belangrijk. Maar er is een bredere economische basis nodig en daarom willen we ruimte bieden voor investeringen in nieuwe bedrijvigheid. De ICT-opkomst biedt mogelijkheden voor werk op het platteland zonder dat open ruimte hoeft te worden opgeofferd. Zoals de ontwikkeling van callcentra, waarbij de Bond van Plattelandsvrouwen een rol heeft gespeeld. Met behulp van de in hoofdstuk 7 voorgestelde omvorming van het Europees subsidiebeleid – van landbouw naar plattelandsondersteuning – kunnen de financiële middelen worden gevonden.

bundelen van wonen en werken

Werken en wonen worden beter gebundeld. Dit voorkomt dat het platteland onnodig verstedelijkt en vergroot het draagvlak voor culturele voorzieningen en winkels. Nieuwbouw mag de natuur niet schaden. We pakken verouderde bedrijventerreintjes en woonbuurtjes aan. Zo gaan we zuinig om met ruimte en kunnen dorpen blijven bouwen voor de behoefte van de eigen inwoners.

bebouwingstaks

We willen dat er in natuurgebieden sowieso niet wordt gebouwd (zie ook hoofdstuk 7). Tussen stad en natuurgebieden ligt vaak kostbaar open landschap. Om te bevorderen dat ook daarmee zuinig wordt omgegaan wordt een nationale bebouwingstaks ingevoerd. Deze maakt grond in open landschap duurder, waardoor het minder aantrekkelijk wordt om er nieuwe woonwijken aan te leggen of bedrijven te vestigen. Door de opbrengst te storten in een regionaal fonds, kunnen gemeenten die zuinig met open ruimten omgaan worden beloond. De opbrengsten kunnen daarbij besteed worden aan natuurcompensatie of versterking van bestaand bebouwd gebied.

regionale afstemming en concentratie van bedrijventerreinen

Versterking van de plattelandseconomie betekent niet dat elk dorp een eigen bedrijventerrein moet nastreven. Dit gaat ten koste van ons landschap en onze beperkte vrije ruimte. Op dit punt is regionale afstemming en concentratie noodzakelijk. Nieuwe bedrijventerreinen kunnen in principe alleen worden toegestaan als bestaande terreinen zijn geherstructureerd. De provincies zorgen voor de afstemming en concentratie van bedrijventerreinen op het platteland. Het rijk stelt daarvoor regels en treedt zonedig op. Deze rolverdeling geldt voor alle beslissingen die van invloed zijn op de verdeling van schaarse ruimte in Nederland.

veilig platteland met zichtbare en bereikbare politie

Het platteland heeft een goed leefklimaat. Hoewel criminaliteit zich concentreert in grote steden, verdient de veiligheid op het platteland wel serieuze aandacht. De politie moet beter zichtbaar en aanspreekbaar zijn en in noodgevallen binnen 15 minuten aanwezig kunnen zijn. Dat is de norm die al voor ambulances geldt.

goede voorzieningen

De kwaliteit van het leefklimaat veronderstelt ook voldoende voorzieningen. Om deze voorzieningen betaalbaar te houden is het vaak noodzakelijk dat ze worden samengevoegd. Zo is het van belang dat huisartsen op het platteland de mogelijkheid houden er een apotheek bij te houden. Door kinderopvang te combineren met het basisonderwijs en andere voorzieningen, wordt het eenvoudiger om deze te behouden voor het platteland. Bijkomend voordeel is dat door onderlinge samenwerking de kwaliteit van deze voorzieningen kan worden vergroot.

bereikbaarheid platteland

Een vitaal platteland is bereikbaar, ook voor mensen zonder auto. Vaak zijn dat ouderen. Gegeven de beperkte reizigersstromen is het laten rijden van de klassieke gele streekbussen nauwelijks of niet rendabel. Door de inzet van taxibusjes kan er een flexibeler systeem komen, dat meer is gebaseerd op de vraag van individuele reizigers. Uitbreiding van de treintaxi naar plattelandsgemeenten is hierbij een hulpmiddel.

toegankelijke recreatie

Het is belangrijk dat het platteland zijn identiteit als landelijk en groen gebied behoudt. Zo blijft het aantrekkelijk voor de mensen die er wonen en werken. Maar ook voor de mensen die er van tijd tot tijd van willen genieten. Dat kan alleen als belangrijke delen van de recreatiemogelijkheden niet worden geprivatiseerd. Terreinen om te vissen, te zonnen, te zwemmen, te wandelen of te voetballen blijven in de regel gratis toegankelijk.

	4.2 Voor sterke en ongedeelde steden	
kiezen voor woningen en hun omgeving	Mensen kiezen voor de stad als de woningen en de woonomgeving kwaliteit hebben. Omdat de woningen vaak in het bezit zijn van woningcorporaties, spelen deze een hoofdrol. Hun investeringen hebben echter alleen zin als gelijktijdig de omgeving van de woningen wordt verbeterd. Bewoners, corporaties, gemeenten en rijk werken samen om de stedelijke vernieuwing en de aanwijzing van bouwlocaties te versnellen.	ruimte voor woonwensen ouderen
fors omhoog en omlaag	Als we het platteland willen sparen en de steden sterk willen maken, dan moeten we anders leren kijken naar hoogbouw. In de grote steden, in het bijzonder dichtbij grotere NS-stations, kunnen hoge gebouwen met veel voorzieningen zoals parkeergarages de kwaliteit van de stad verbeteren. Door het intensievere gebruik is de grondopbrengst hoger, maar ook verdichtingssubsidies van het rijk zijn hier letterlijk op hun plaats.	betere buurten door meer betrokkenheid; buurt- en straatbudgetten
steun aan starters op de koopmarkt	Huishoudens die voor het eerst een huis willen kopen ('starters') hebben het enorm moeilijk op de woningmarkt. Voor hen worden de koopsubsidies uitgebreid (zie ook hoofdstuk 12). Omdat er meer betaalbare koopwoningen gebouwd moeten worden, komt er een stimuleringsprogramma om de achterstand van de afgelopen jaren weg te werken. We zijn er voor dat in buurten met een eenzijdig huuraanbod woningen worden verkocht aan bewoners. De opbrengsten dienen door corporaties te worden gebruikt om betaalbare koop- en huurwoningen te bouwen. Het is even belangrijk, maar moeilijker te realiseren, om in buurten met eenzijdig veel dure woningen het aantal goedkopere woningen te vergroten.	particulier opdrachtgeverschap
voldoende betaalbare huurwoningen; huursubsidie blijft	Huren en kopen zijn gelijkwaardige woonvormen. Het behoud van een voldoende grote voorraad sociale huurwoningen – ook voor jongeren – blijft een pijler van de volkshuisvesting. Hetzelfde geldt voor de individuele huursubsidie. Die is voor bewoners met een laag inkomen een noodzakelijke ondersteuning en voor de gemeenschap een belangrijk en effectief instrument om tweedeling tegen te gaan. De jaarlijkse huurverhoging mag het niveau van de inflatie niet overstijgen.	groen in en rond de stad
huurbescherming	Door de sterk toegenomen koopprijzen ontstaat ook in de particuliere huursector druk op huurders om hun woning te kopen of anders te verhuizen. Het spreekt vanzelf dat huurders nooit tot die keuze mogen worden gedwongen. Daarom mag aan het recht op huurbescherming niet worden getornd. Nationale en lokale overheden gaan door voorlichting deze oneigenlijke druk tegen en volgen de ontwikkelingen om zonodig verdergaande maatregelen te kunnen treffen.	veilige buurten
ondernemende corporaties, met meer invloed bewoners	Betaalbare en goede woningen vereisen krachtige corporaties. Hun rol is sinds het begin van de jaren negentig sterk veranderd. Huisvesting van mensen met een bescheiden inkomen in goede woningen is en blijft hun primaire taak. We willen dat	
		corporaties zich ontwikkelen tot sociale ondernemers om die taak te kunnen vervullen. Betuttelende regels worden geschrapt, en de positie van bewoners wordt versterkt.
		Ouderen stellen andere eisen aan woningen. Voor hen is aanwezigheid van winkels, openbaar vervoer, zorgvoorzieningen en, vooral, elkaar van groot belang. Voor zulke woonwensen is ruimte nodig, ook in de regelgeving (zie ook hoofdstuk 3).
		Sterke steden kenmerken zich door een goed beheer van de openbare ruimte. Dit is vooral belangrijk in buurten waar bewoners bij gebrek aan eigen tuinen veel gebruik maken van pleinen, plantsoenen en speeltuinen. De afgelopen jaren is in veel steden geëxperimenteerd met buurtconciërges, bel- en herstellijnen, zwerfvuilteams, bewonersconvenanten. Beter beheer ontstaat vooral als bewoners erbij betrokken zijn. Steden worden gestimuleerd om hierover prestatie-afspraken te maken met bewoners. Ook wordt geëxperimenteerd met buurt- of straatgebonden budgetten, die naar vrij inzicht door de bewoners kunnen worden besteed. Zo kunnen vele kleine ongemakken direct worden bestreden en kunnen wensen van bewoners snel worden gerealiseerd, zonder bureaucratische rompslomp. Er zijn geen andere voorwaarden dan dat de buurt of de straat wordt verbeterd en dat meer dan de helft van de bewoners ermee instemt. De betrokkenheid van bewoners staat of valt ook met goed toezicht. Er wordt stevig opgetreden tegen degenen die vuilnis op straat gooien of de plantsoenen vernielen.
		Bewoners willen ook meer invloed kunnen uitoefenen op de (ver)bouw van hun woning. Het consumentenrecht in de bouw wordt daarom verbeterd. Manieren van bouwen waarbij bewoners meer te kiezen hebben worden bevorderd. Ook de mogelijkheden om zelf te bouwen worden vergroot. Particulier opdrachtgeverschap wordt door gemeenten gesteund.
		Ook stedelingen willen groen, vooral voor hun kinderen. Parken of parkjes moeten voor iedereen binnen een straal van 500 meter aanwezig zijn. De weinige overgebleven sportvelden in buurten zijn bijkans heilig en worden niet verplaatst. Ook het groen rond de steden is voor recreërende stedelingen van groot belang en wordt niet aangetast.
		De aantrekkelijkheid van buurten veronderstelt natuurlijk ook dat ze veilig zijn. Gemeenten worden ondersteund bij het verplaatsen van risicovolle bedrijven uit woonbuurten. De PvdA wil dat nieuwbouwwijken worden getoetst aan het politiekeurmerk Veiligheid (zie ook hoofdstuk 9).

7. Nederland duurzaam en groen

“Moeten de klare rivieren bestemd worden tot afvoerriolen van het fabriekswater?
Moet het blauw van het uitspansel en het goud van de zon verborgen worden
achter een sluier van rook en roetwalm?”

Henri Polak 1909 (geciteerd in: S. Bloemgarten, Henri Polak, 1996, blz. 511).

	1. Inleiding	
economische groei en kwaliteit	We leven in een klein en welvarend land. Economische groei is belangrijk. Ook voor het milieu. Groei maakt het mogelijk bepaalde milieuproblemen beter aan te pakken. Tegelijkertijd stelt economische groei ons voor nieuwe opgaven voor het milieu. De grotere bedrijvigheid en de toegenomen welvaart zorgen voor meer verkeer, hoger energieverbruik en extra druk op schaarse ruimte. Dat laat zijn sporen na: het klimaat verandert, in de steden is er te veel lawaai en luchtvervuiling, terwijl de natuur versnipperd. De zorg voor duurzaamheid, voor de kwaliteit van het milieu, is essentieel voor de kwaliteit van de samenleving.	‘klassieke’ problemen
duurzaamheid ook kwestie van solidariteit	Zorgen voor duurzaamheid is daarnaast een kwestie van solidariteit, omdat de problemen ongelijk zijn verdeeld. Onze kinderen en kleinkinderen dreigen te worden opgezadeld met onze ecologische schuld. In de Derde Wereld laten de gevolgen van de klimaatverandering – die vooral door de geïndustrialiseerde landen wordt veroorzaakt – zich het meest gelden. Net als de staatsschuld, willen we ook de milieuschuld aflossen, in het bijzonder voor de volgende generaties en de armste landen.	nieuwe vragen
milieuproblemen zijn oplosbaar	De laatste jaren zijn hardnekkige problemen aangepakt. Zo is het mestoverschot afgenomen, zijn auto's schoner en is de industrie minder vervuilend. De kwaliteit van het oppervlaktewater is zodanig verbeterd dat bijvoorbeeld de zalm – voorzichtig – weer in de Waal zwemt. Ook de verzuring wordt teruggedrongen, waardoor onze bossen in betere conditie zijn. Bodemverontreiniging wordt systematisch gesaneerd en het gebruik van bestrijdingsmiddelen neemt af. De afvalberg komt onder controle. Belangrijke nieuwe stappen zijn gezet. Zo valt te wijzen op het groeiend aantal biologische boeren, betere voedselinformatie aan consumenten en de uitbreiding	mobiliteit maatschappelijk goed, met problemen
		van natuurgebieden. Zo blijkt dat als we willen, ook bij het milieu successen zijn te boeken.
		De successen stimuleren om verder te gaan. Er zijn problemen die we nog niet in de hand hebben, laat staan opgelost. De klimaatverandering in de wereld door uitstoot van broeikasgassen zoals CO2 zorgt op de ene plaats voor verdroging en op de andere voor wateroverlast. De versnippering van natuurgebieden tast de kwaliteit van de natuur aan en bedreigt planten en dieren. De soortenrijkdom (biodiversiteit) neemt af.
		Naast deze ‘klassieke’ problemen zijn er nieuwe. Er zijn steeds minder stille plekken waar mensen kunnen genieten van open ruimte. Genetische modificatie, bio-industrie, BSE en MKZ leiden tot onzekerheid over de kwaliteit van ons voedsel.
		Mobiliteit is een groot maatschappelijk goed dat dankzij emancipatie voor vrijwel iedereen beschikbaar is. We reizen voor ons werk, voor sociale contacten en voor ontspanning en vakantie. De onstuimige groei van de mobiliteit zorgt wel voor problemen. Door het groeiend aantal auto's ontstaan lange files en grote bereikbaarheidsproblemen in en rond steden. De trein kan in de spits de groeiende stroom reizigers niet aan. En de kwaliteit van de leefomgeving wordt aangetast.
		3. Waar willen we heen
		Onze ecologische schuld wordt stapsgewijs afgelost. Hierbij gebruiken we methoden die succesvol zijn gebleken en we zoeken naar nieuwe manieren om meer duurzaamheid te verkrijgen. Onze mobiliteit wordt slimmer. Het verkeer wordt stiller en

schoner. We gaan zuinig om met energie. De apparaten die wij gebruiken zijn schoon en efficiënt. Wij betalen een eerlijke prijs voor ons voedsel, dat veilig is en op een schone manier is geproduceerd. Iedereen kan genieten van goed beschermde natuurgebieden. Zowel producenten als consumenten zijn zich bewust van hun verantwoordelijkheid. Consumenten hebben toegang tot alle informatie die hiervoor nodig is.

4. Maatregelen

4.1 Slimmer, stiller en schoner verkeer

slimmer gebruik van wegen

Om ernstige fileproblemen op te lossen is het soms nodig nieuwe snelwegen aan te leggen. Dit gaat echter vaak ten koste van woon- en natuurgebieden. Als wegwitbreiding strikt noodzakelijk is, wordt daarom zoveel mogelijk gekozen voor verbreding van bestaande wegen. Verder worden wegen beter benut door flexibele rijstrookindeling en automatische voertuiggeleiding.

niet bezit maar gebruik belasten

Door het invoeren van een kilometerheffing wordt eindelijk niet het bezit van de auto maar het gebruik van wegen belast. Differentiatie van tarieven naar tijd, plaats en milieubelasting (mits uitvoerbaar en met waarborgen voor privacy) kan helpen files te bestrijden en het milieu te ontlasten. Dit houdt de kosten van noodzakelijk vervoer op het platteland beperkt. Via belastingmaatregelen stelt Nederland al hoge eisen aan de uitstoot van verontreinigende stoffen en de geluidshinder door auto's. Bevorderd wordt dat ook in Europees verband de eisen worden aangescherpt.

files voorkomen

De meeste files ontstaan door het verkeer van en naar steden. Verbetering moet dus vooral worden gezocht in de concentratie van activiteiten rond de stedelijke netwerken, in knooppunten waar verschillende vormen van vervoer bij elkaar komen. Daarnaast zullen de locaties van werk- en zorgvoorzieningen nog zorgvuldiger moeten worden gekozen. Provincies hebben daarbij de taak te voorkomen dat gemeenten elkaar beconcurreren met lage parkeernormen.

slimmer, beter en klantgerichter openbaar vervoer

Het openbaar vervoer kan een belangrijke rol vervullen als alternatief voor de auto. Voorwaarde is wel dat het kwaliteit levert. Het openbaar vervoer heeft nog een wereld te winnen door betere dienstverlening, grotere betrouwbaarheid en betere informatie aan reizigers. Voor ouderen is ook de toegankelijkheid belangrijk. Als niet snel een kentering optreedt, verliest de trein aan aantrekkingskracht. NS dient de reiziger centraal te stellen. Een onafhankelijke toezichthouder moet het bedrijf rechtstreeks kunnen aanspreken op de geleverde prestaties.

meer en betere infrastructuur

Op drukbezette intercityverbindingen tussen grotere steden (waaronder 'Rondje Randstad') wordt de capaciteit vergroot. Ook zijn wij voorstander van light rail in en om grote steden. Bij bestaande en nieuwe stations, als knooppunten van de stedelijke netwerken, zijn snelle overstapmogelijkheden van ander openbaar vervoer, auto en fiets nodig. Om de reistijd tussen het Noorden en de Randstad te verkorten wordt een snelle openbaar vervoersverbinding aangelegd. Welke verbinding dit precies moet worden hangt vooral af van de inpassing in het landschap, de aansluiting op vervoersnetwerken, ook internationale, en van de rentabiliteit van de verbinding. De uitbreiding van de Europese Unie maakt goede internationale treinverbindingen naar Oost Europa extra belangrijk. Bestaand spoor wordt aangepast om hoge-snelheidsverbindingen mogelijk te maken. Ook worden reserveringen gedaan om later verdere verbeteringen te kunnen aanbrengen.

transportpreventie dankzij technologie

De groei van de mobiliteit kan verder op een goede manier worden afgeremd door te voorkomen dat mensen en goederen verplaatst worden ('transportpreventie'). Informatietechnologie biedt hiervoor grote kansen. Dankzij internet zijn telewerken, teleleren, televergaderen en allerlei andere teleactiviteiten mogelijk. Zoals gezegd in hoofdstuk 3, heeft dit ook andere voordelen, bijvoorbeeld dat werken en verzorgen beter gecombineerd kunnen worden. Minder vervoer van goederen kan worden bereikt door beter ontwerp van producten en logistieke systemen.

Rotterdam en Schiphol: het belang van schone en veilige mainports

Schiphol en de Rotterdamse haven vormen belangrijke pijlers van onze economie. Bij de ontwikkeling van deze mainports is de dubbele doelstelling dat de groei van de economie hand in hand gaat met verbetering van de kwaliteit van de leefomgeving. De Maasvlakte wordt uitgebreid op basis van het compromis dat Rijk, milieubeweging en Rotterdam hebben bereikt. Schiphol ontwikkelt zich tot een kwaliteitsluchthaven met een internationaal hoogwaardig netwerk en een hoge toegevoegde waarde voor de Nederlandse economie. Schiphol functioneert als gewoon bedrijf en de luchtvaartsector als gewone bedrijfstak. Dit betekent dat Schiphol binnen de geldende milieu- en veiligheidsnormen haar groeiambities moet waarmaken.

ook vliegen een eerlijke prijs

Op buitenlandse vliegtickets wordt nu geen BTW geheven, op binnenlandse vluchten het lage 6% tarief. De kerosine voor het vliegverkeer is op grond van internationale afspraken uit 1944 heffingsvrij. Nederland neemt initiatieven om daar internationaal een einde aan te maken en verhoogt de BTW op binnenlandse vluchten naar het gewone 19% tarief.

4.2 Zuinig, schoon en efficiënt energiegebruik

Kyoto nakomen

De voorspellingen van de Club van Rome komen niet uit, mede dankzij die voorspellingen. Er is nog genoeg aardolie, aardgas en steenkool om aan onze energiebehoeften te voldoen. De nadelen van het grote energiegebruik worden wel steeds zichtbaarder. Klimaatverandering en verzuring illustreren dit. Daarom wil de PvdA dat het Kyoto-protocol voor lagere CO2-uitstoot wordt nageleefd.

energieladder: zuinig, schoon, efficiënt

Om te bevorderen dat we zuinig, schoon en efficiënt omgaan met onze energie, hanteren we een 'energieladder' met drie treden. Energiebesparing vormt de eerste trede. Gebruik van duurzame bronnen de tweede. Ten slotte moet de fossiele energie die we blijven gebruiken, schoon en efficiënt worden opgewekt.

energiebesparing

Veel energie kan worden bespaard in woningbouw, industrie en infrastructuur. In de energieverslindende datahuizen bijvoorbeeld, kan de warmtelozing op de etage met

duurzame bronnen

technologische innovaties

land- en tuinbouw meer dan economie

beschermen platteland

veilig en hoogwaardig voedsel

Europees landbouwbeleid hervormen

natuur: na de kwantiteit nu de kwaliteit centraal

Nationaal Natuuroffensief

nationaal natuurconvenant

Waddenzee

alle computers worden ingezet voor verwarming van andere verdiepingen. Zachte leningen kunnen de inzet van energiebesparende innovaties in nieuwbouw en renovatie stimuleren. Duurzaam bouwen wordt erop gericht dat huizen hun energie terugleveren aan het energiebedrijf. Compacter bouwen en betere inrichting van ruimte leveren eveneens energiebesparing. De Wet energiebesparing toestellen wordt toegepast op elektrische apparaten, zoals koel- en vriesapparatuur, wasmachines, boilers, audio- en videoapparatuur en overig wit- en bruingoed. Burgers verdienen de extra kosten terug door lagere energierekeningen. Prijs subsidies voor aluminiumsmelters en glastuinbouw worden afgebouwd en ingezet om een zuiniger productie te realiseren.

Het gebruik van duurzame energiebronnen wordt op diverse manieren gestimuleerd. Het tarief van de ecotaks loopt op met het gebruik. Groene en lichtgroene stroom blijven vrij van een ecotaks. Een deel van de opbrengsten wordt ingezet voor energiebesparing. Door labelling en certificering worden consumenten geïnformeerd en gestimuleerd om schone energiebronnen te gebruiken. Goedkope buitenlandse stroom mag onze schone energievoorzieningen niet oneerlijk wegconcurreren. Daarom wordt ecotaks geheven. Nederland zet zich in Europa in voor het gebruik van duurzame energiebronnen, om zo ook elders kernenergie onnodig te maken.

Technologische innovaties worden ondersteund op terreinen waar we onderzoekinstituten, producenten en marktpotentieel hebben. We zien vier belangrijke kansen:

- zonnecellen voor stroomopwekking. Ons land heeft topresearch en een van de grootste producenten ter wereld. Plaatsing op daken en op geluidsschermen wordt gestimuleerd;
- waterstof in combinatie met brandstofcellen maakt energiegebruik mogelijk met alleen schoon water als reststof. Experimenten hiermee bij verwarming, stroomopwekking en in voertuigen worden bevorderd;
- er komen schonere autobrandstoffen op basis van vernieuwbare plantaardige grondstoffen (biobrandstoffen);
- windenergie wordt een belangrijke exportsector doordat windparken worden aangelegd op zee en land.

4.3 Duurzame land- en tuinbouw

Land- en tuinbouw zijn voor Nederland van groot belang. Lange tijd is dat belang alleen gedefinieerd in economische termen. Dat heeft verschillende negatieve effecten gehad. De manier waarop de intensieve veehouderij een aanslag pleegt op milieu, dieren en ruimte is hiervan een voorbeeld. Er vindt nu een omslag in het denken plaats, zowel in Nederland als in Europees verband, waar de land- en tuinbouw grotendeels wordt vormgegeven. Niet méér, maar beter is ook hier het motief.

Bepaalde delen van land- en tuinbouw, vooral melkveehouderij en akkerbouw, spelen een belangrijke rol bij de bescherming van het open karakter van het platteland. De oprichting van Nationale Landschappen, premies voor landschapsbeheer, en de realisatie van een Agrarische Hoofdstructuur kunnen dit ondersteunen. Andere sectoren in de land- en tuinbouw belasten het platteland. Dat geldt in het bijzonder voor de intensieve veehouderij. Die krijgt hulp om zich om te vormen tot een sector met hoogwaardige, duurzame en diervriendelijke boerenbedrijven. In Europees verband spant Nederland zich in voor een lager BTW-tarief voor biologische producten.

Ons voedsel wordt beter en veiliger. Controle op kwaliteit en veiligheid wordt versterkt. Dit wordt bereikt door de volgende maatregelen:

- er komt een Wet openbaarheid voedselinformatie, vergelijkbaar met de Wet openbaarheid bestuur. De consument heeft recht op informatie over samenstelling en productiewijze van het voedsel;
- er wordt een onafhankelijke voedselautoriteit opgericht, die in afstemming met de Europese autoriteit waakt over de veiligheid van het voedsel;
- in producten worden ook milieukosten berekend, zodat er een eerlijke prijs ontstaat in verhouding tot duurzaam ontwikkeld voedsel;
- het gebruik van bestrijdingsmiddelen wordt verminderd door verboden en heffingen.

Het Europees landbouwbeleid wordt hervormd. De aandacht verschuift van landbouw naar platteland. Prijssteun wordt vervangen door inkomenssteun, die mede afhankelijk is van milieu- en natuurprestaties. Deze hervorming is noodzakelijk om de Nederlandse land- en tuinbouw duurzaam te maken, maar dient ook andere doelen. Boeren in de Derde Wereld krijgen eerlijkere kansen (zie hoofdstuk 10) en de uitbreiding van de Europese Unie wordt betaalbaar.

4.4 Goed beschermde en toegankelijke natuur

De laatste jaren is de omvang van de natuur in Nederland toegenomen. De kwaliteit en de soortenrijkdom (biodiversiteit) nemen echter nog af. Regie is nodig om na de kwantiteit, de kwaliteit van het landschap te vergroten.

De PvdA ondersteunt het Nationaal Natuuroffensief om:

- in 2010 de gewenste 700.000 ha. Ecologische Hoofdstructuur te hebben gerealiseerd;
- de versnippering van natuurgebieden tegen te gaan. De bebouwing in stedelijke gebieden (als de Randstad, de Brabantse stedenrij en het Knooppunt Arnhem Nijmegen) wordt planologisch zodanig geconcentreerd dat grote aaneengesloten ruimten voor groen en water behouden blijven. Het effect van versnippering kan worden verminderd door ecologische verbinding zones aan te leggen;
- geld te reserveren om vermessing, verdroging en verzuring tegen te gaan.

De natuur is van alle Nederlanders. Om de natuur voor iedereen toegankelijk te houden komt er een nationaal natuurconvenant tussen overheden en landgoedeigenaren, recreatieschappen en terreinbeherende organisaties.

Voor de Waddenzee geldt het zwaarste natuurbeschermingsregime. Nieuwe mijnbouwactiviteiten zijn uitgesloten. De militaire activiteiten en de onderdelen van de schelpdiervisserij die het ecosysteem van het gebied belasten worden beëindigd. Voor de uitvoering van een duurzaam sociaal-economisch ontwikkelingsperspectief

	2030 wordt de Wadden Duurzaamheids Maatschappij opgericht waarin marktpartij-en, burgers en overheid partners zijn.	maatschappelijk verantwoord produceren	'People, planet, profit' is een motto bij steeds meer bedrijven die erkennen dat er niet alleen aandacht dient te zijn voor financieel rendement. Goede sociale en ecologische prestaties worden bevorderd door de volgende maatregelen:
Biesbosch	'De Biesbosch' wordt verder ontwikkeld. Er vinden geen mijnbouwactiviteiten plaats in, nabij en rondom dit Nationaal Park.		- bedrijven geven openheid over deze prestaties; als het bedrijfsleven te weinig doet aan openbare verslaglegging, gaat de overheid over tot wettelijke en financiële regulering;
zand- en grindwinning	Er komt een heffing op de winning van zand en grind, om de afgraving van het Nederlandse landschap te beperken. De opbrengsten gaan naar een fonds dat alternatieven stimuleert zoals de winning van zand op zee.		- leveranciers worden tot en met het afvalstadium verantwoordelijk voor de milieubelasting van producten. Statiegeld, retourpremies, verwijderingsbijdragen en algemene heffingen worden ingezet of uitgebreid;
duurzaam waterbeheer	De PvdA onderschrijft de strategie voor duurzaam waterbeheer van de Commissie Waterbeheer 21ste eeuw met als kernbegrip 'water eerst vasthouden en bergen, pas in laatste instantie afvoeren'. We geven ruimte terug aan de rivier in het belang van onze veiligheid. Bijkomend voordeel is dat oude natuurgebieden rond de grote rivieren in ere worden hersteld.	maatschappelijk verantwoord consumeren	- er komen nieuwe stimuleringsmaatregelen, zoals een subsidie voor nieuwe milieuvriendelijke producten, die wordt betaald zodra een bepaald aantal consumenten het product aanschafft.
maatschappelijke kosten en opbrengsten	4.5 Verantwoord produceren en consumeren Duurzame ontwikkeling betekent ook verandering van de wijze waarop we produceren en consumeren. Niet alleen bedrijfseconomische, maar ook maatschappelijke kosten en opbrengsten dienen hierbij een rol te spelen. Bij maatschappelijk verantwoord produceren en consumeren zijn zowel bedrijfsleven als burgers betrokken.		De consument wordt door de volgende maatregelen gestimuleerd om over te gaan tot duurzamer koopgedrag: - milieuvervuiling wordt verrekend in de prijzen; - de consument krijgt duidelijke informatie over de milieueffecten van producten (milieulabel, milieukeur, informatie over energieverbruik en toegepaste energiebron, etc.); - producten in kringloopwinkels en reparatiediensten komen in het lage BTW-tarief.

8. Het leven is meer dan werken: sport en cultuur

“Wanneer onze traditionele doelen geleidelijk aan worden gerealiseerd, en de samenleving met het verdwijnen van de oude onrechtvaardigheden in toenemende mate sociaal-democratisch wordt, zullen wij onze aandacht meer en meer richten op andere, en op de lange termijn belangrijker sferen - die van persoonlijke vrijheid, geluk en culturele inspanning; het cultiveren van de vrije tijd, van schoonheid, gratie, vrolijkheid, spanning en van al die bezigheden, of ze nu verheven, vulgair of excentriek zijn, die bijdragen aan de veelkleurige structuur van een rijk privé- en familieleven.”

A. Crosland (The Future of Socialism, 1956).

	1. Inleiding		
samen doen en beleven: kwaliteit	Sport en cultuur brengen mensen samen om te doen, om te kijken, te genieten. Zelf sporten is gezond en stimulerend. Topsport is spannend om naar te kijken. Van de kunsten valt te leren en te genieten. Kunstenaars confronteren ons met schoonheid en nieuwe inzichten. Cultuur en sport verhogen kortom de kwaliteit van de samenleving.	publieke omroep moderniseert	De publieke omroep wordt hervormd. Het klassieke zuilensysteem waarbij de verschillen tussen de omroepen voorop stonden verdwijnt. In de plaats daarvan ontstaat één publieke voorziening die pluriformiteit als gezamenlijke opgave beschouwt.
cultuur en sport zijn onmisbaar geworden	Cultuur en sport nemen een steeds belangrijker plaats in de maatschappij in. De toegenomen welvaart, de kortere werkweek en het hogere opleidingsniveau zijn daar een oorzaak van. De podiumkunsten trekken 16 miljoen bezoekers per jaar; honderdduizenden gaan naar popconcerten; er zijn meer dan 10.000 koren. Bijna 5 miljoen sporters zijn lid van een vereniging. Meer dan 1 miljoen mensen spannen zich als vrijwilliger voor deze verenigingen in.	minder vrijwilligers en ruimte	De sportverenigingen hebben steeds meer moeite voldoende vrijwilligers te vinden om de vereniging te runnen. Dat werk wordt steeds complexer en de vrijwilligers hebben minder tijd. Sportaccommodaties verhuisden naar de randen van de steden. Kinderen zijn zo steeds moeilijker te bereiken, in het bijzonder in de grote steden. Stedelijke vernieuwing bedreigt goedkope ruimten voor kunstenaars, zoals ateliers, broedplaatsen en oefenruimten voor muziek.
breder betekenis voor de samenleving	Sport en cultuur zijn nauw verbonden geraakt met de media en mede daardoor zo'n belangrijk onderdeel van het leven van velen geworden. Er gaat veel geld in om. Bedrijven en steden proberen hun identiteit te versterken door zich ermee te verbinden. Het hoge niveau van de voorzieningen is een vestigingsfactor voor het internationale bedrijfsleven. Sport en cultuur hebben dus ook bredere maatschappelijke en economische betekenis.	waardering voor kunstenaars	Het zelfstandig ondernemerschap stelt eisen waaraan veel kunstenaars slechts moeizaam kunnen voldoen. Menig kunstenaar leeft van een minimuminkomen of zelfs minder.
sport gaat goed	Er is in de afgelopen jaren veel gedaan voor sport en cultuur. Het sportbudget steeg van 55 tot 160 mln, ruim méér dan de beloofde verdubbeling. De gemeenten kregen extra geld om sport te stimuleren. Voor topsport wordt talent opgespoord en ondersteund. Voor topsporters kwam een stipendiumregeling kwam tot stand. De schitterende resultaten op de Olympische Spelen van Sydney vergrootten het enthousiasme van velen om zelf te sporten. Het NOC*NSF verdient hiervoor veel krediet.	commercialisering en kwaliteit kunst	Sport en cultuur profiteren van hun economische betekenis, maar de commercialisering slaat hier en daar te hard toe. In de kunst lopen de kwaliteit en de onafhankelijkheid een risico. Zie de heftige discussie over de sponsoring van het Stedelijk Museum in Amsterdam door een autofabrikant. Niet iedereen vindt het prettig in het Rijksmuseum door de Philipsvleugel te lopen.
en cultuur ook	Het kabinet Kok heeft het budget voor kunst met ruim 130 miljoen gulden per jaar verhoogd. Er is gewerkt aan deelname van alle Nederlanders, ook de nieuwe, aan de cultuur. Fiscale maatregelen hebben schenkingen aan culturele instellingen aantrekkelijker gemaakt. De collecties worden uit de depots gehaald en zijn op onverwachte plekken te zien. Er is ruim 300 miljoen gulden ingezet voor monumenten, er is een nieuw aankoopfonds voor beeldende kunst opgezet en er is 450 miljoen gulden gereserveerd voor de renovatie van onze nationale schatkamer, het Rijksmuseum.	commercialisering en toegankelijkheid sport	In de topsport staat de toegankelijkheid onder druk doordat steeds meer evenementen als koopwaar achter een tv-decoder verdwijnen. Canal+ adverteert "Voetbal is van ons". Wij dachten van niet. Juridisch rusten de uitzendrechten weliswaar bij de organisator van een evenement, die de rechten verkoopt aan de hoogstbiedende. Maar het topsportevenement zelf rust op een enorme onderbouw van gemeenschappelijke inspanningen en publieke voorzieningen. Alle velden van Nederland waar de talenten opgroeiden, vele gesubsidieerde stadions, de infrastructuur eromheen, de inzet van politie enz. zijn betaald door de gemeenschap. Topsport is van ons allemaal.
		nieuwe verbindingen	3. Waar willen we heen Wij kunnen nog veel doen om sport en cultuur met andere onderdelen van de samenleving te verbinden. Om iedereen zo goed en zo veel mogelijk te laten genieten

	van de kwaliteit. Om de samenhang in de gemeenschap te vergroten. En om de internationale positie van Nederland verder te versterken.	
vroeg beginnen en volhouden	Voor zowel sport als cultuur geldt dat het belangrijk is om er al vroeg in het leven mee te beginnen: vanaf de allereerste groepen op de basisscholen. Lichamelijke opvoeding hoort onderdeel te zijn van ieders opvoeding. Met cultuur is het niet anders. Creativiteit, nieuwsgierigheid en onderscheidingsvermogen zijn essentiële eigenschappen die van jongs af aan moeten worden ontwikkeld.	toegankelijke musea
nieuwe mogelijkheden voor communicatie	De informatiesamenleving verandert de wereld van de media. Door de technologie groeien tv en computer naar elkaar toe. Je kunt straks surfen naar het tv-programma dat de vorige week werd uitgezonden, of met 100.000 andere kijkers reageren op en in de uitzending. Voor de publieke omroep, een voorziening van ons allemaal, ligt hier met zijn schat aan archiefmateriaal een uitgelezen kans.	sterke publieke omroep
sponsoring uitstekend, maar grenzen aan commercialisering	Sport en cultuur zijn publieke voorzieningen. Bedoeld voor ons allemaal en voor het overgrote deel betaald door ons allemaal. Wij vinden het uitstekend dat sport en cultuur worden gesponsord. Om kwaliteit, onafhankelijkheid en toegankelijkheid te beschermen, moeten er wel duidelijke grenzen worden gesteld aan de toenemende commercialisering.	bibliotheken geven toegang tot de informatie samenleving
	4. Maatregelen	ondernemerschap en moderne arbeidsvoorwaarden
	4.1 Sport	fysieke ruimte
iedereen toegang tot sport en spel	Door sportverenigingen te verbinden met andere voorzieningen zoals kinderopvang en scholen kunnen veel meer kinderen worden bereikt (zie ook hoofdstuk 9). Een gecombineerde functie van sportleerkracht van de (Brede Buurt)school en sportbuurtwerker helpt de verbinding te leggen tussen scholen, sportverenigingen, buurten en vrijwilligers. Gemeente, scholen, verenigingen en buurten vullen die functie zelf in, maar worden door het rijk ondersteund.	internationalisering stimuleren
zelf uitproberen met de probeerbon	Enthousiasme van kinderen voor sport en cultuur ontstaat vooral als ze het zelf kunnen uitproberen. De kosten van contributies zijn daarvoor een belemmering. Om die drempel te slechten krijgen alle kinderen een ‘probeerbon’. Die geeft recht om een aantal malen mee te doen met verschillende sporten of muzieklessen naar keuze. De rijksoverheid stelt de benodigde middelen beschikbaar en vraagt gemeenten, sportverenigingen en muziekscholen om mee te doen.	fiscale stimulans voor cultuur
sportaccommodaties in de buurt	Sportaccommodaties worden van meet af aan opgenomen in de ruimtelijke orderingsplannen. In elke wijk horen trap- en speelveldjes thuis: dáár hebben ze hun functie om alle groepen jongeren in de buurt met elkaar in contact te brengen.	gedragscode sponsoring
gymzalen, schoolpleinen en sporthallen ook open buiten schooltijd	De overheid bevordert dat gemeenten, scholen en verenigingen de gymzalen, schoolpleinen en sporthallen ook buiten schooltijd open stellen. Net als voor studenten aan de universiteit, komen ook voor andere studenten en scholieren de sportaccommodaties tegen lage vergoeding open te staan.	onderhoudsplannen voor monumenten
alle kinderen leren zwemmen	Gemeenten bevorderen dat geen jongere de basisschool verlaat zonder zwemdiploma.	1% voor cultuur
accommodaties voor topsport	Om onze topsporters internationaal op de hoogste niveaus mee te laten doen wordt – in samenwerking met gemeenten – een aantal nieuwe accommodaties gebouwd.	toegankelijke publieke evenementen
meer experimenten en doorzichtige beoordeling	4.2 Cultuur	sport in Verdrag
	Om nieuwe groepen mogelijkheden te bieden én het publiek te verbreden, komt er meer ruimte voor experimenten. De vierjaarlijkse cultuurnota wordt vervangen door een meer permanente beoordeling, bijvoorbeeld per sector. Die beoordelingen komen tot stand op basis van duidelijk omschreven normen en op een doorzichtige	
	manier. Van alle instellingen wordt verlangd dat ze in de kleurrijke samenleving staan en op professionele wijze hun publiek bereiken. Ze worden mede afgerekend op de mate waarin ze publieksgroepen bereiken die nu nog aan de kant staan. De vakopleidingen staan open voor nieuwe ontwikkelingen zoals nieuwe media, en leren vaardigheden aan die daarbij horen. Regio's krijgen een grotere rol bij het bepalen van de voorzieningen, zodat elk gebied een goed cultureel aanbod krijgt.	
	Kunst en cultuur worden toegankelijker doordat alle rijksmusea langer en flexibeler open zijn. Eén dag per week verlenen zij gratis toegang. In de volgende kabinetsperiode wordt geïnvesteerd in het digitaliseren van Rijkscollecties en cultureel erfgoed. Alle collecties komen via het internet voor iedereen beschikbaar.	
	De publieke omroep integreert met behoud van de pluriformiteit die de omroepverenigingen vertegenwoordigen. Zij krijgt de opdracht en de middelen om voorop te lopen bij de digitale en maatschappelijke ontwikkelingen. Te denken is aan interactieve taalcursussen voor nieuwe Nederlanders en de mogelijkheid om thuis te kiezen uit concerten en opvoeringen die via breedband worden uitgezonden.	
	Culturele activiteiten horen voor iedereen bereikbaar en toegankelijk te zijn. Bibliotheken, dicht bij huis, beschikken over ICT-middelen en helpen iedereen toegang te geven tot de informatiesamenleving.	
	De (auteurs)rechten van kunstenaars worden beter beschermd. De rijksoverheid stelt een programma op voor de ondersteuning en begeleiding van de kunstenaar als ondernemer. De vergoedingen voor uitvoerende kunstenaars worden waar nodig op peil gebracht.	
	Gemeenten wordt gevraagd de ruimtebehoeften van kunstenaars te inventariseren. Het rijk zal op basis hiervan een ‘broedplaatsenplan’ opstellen.	
	De waarde van kunst en cultuur kan beter worden benut als Nederland zich nog intensiever internationaal profileert. Daarom wordt culturele uitwisseling bevorderd. Nieuwe Nederlanders dragen bij aan uitwisseling van kunst en kunstenaars met herkomstlanden.	
	De betrokkenheid van bedrijven als sponsor of als collectioneur wordt langs fiscale weg bevoordeeld. Ook burgers worden gestimuleerd: beleggen in erkende kunst- en cultuurfondsen wordt net zo gunstig behandeld als groen beleggen. Getracht wordt de fiscale maatregelen zo in te richten dat ook vernieuwing in de kunst wordt bevordert.	
	In overleg met culturele instellingen en bedrijfsleven stelt de overheid een gedragscode op voor sponsoring van gesubsidieerde kunstvormen.	
	Om onze monumenten in stand te houden zijn een onderhoudsplan en een investeringsfonds nodig. Daarvoor komen nu ook ‘jonge’ monumenten in aanmerking.	
	Om de plannen te bekostigen wordt in de komende periode het budget voor kunst en cultuur structureel verhoogd tot 1% van de netto-rijksuitgaven.	
	4.3 Publieke inspanning, publieke rechten	
	De publieke toegankelijkheid van belangrijke sportieve en culturele evenementen via de media wordt versterkt in de mediawetgeving. Alle geldstromen vanuit de overheid naar sport- en cultuurorganisaties worden nagelopen op de mogelijkheid om publieke toegankelijkheid als voorwaarde voor de financiering op te nemen.	
	Om de sociale functie van de sport beter te beschermen tegen commercialisering zet Nederland zich er voor in dat sport in het Verdrag van Europa wordt opgenomen als maatschappelijke factor.	

9. Veiligheid voor iedereen

“Daar waar de burger ophoudt zich thuis, op zijn werk en op straat veilig te voelen, faalt de staat niet alleen in zijn oudste kerntaak (ordehandhaving) en zal hij uiteindelijk het monopolie op geweld verliezen. Maar hij wordt tenslotte op alle andere terreinen van activiteit ongeloofwaardig, als hij niet eens in staat is zijn eerste en oudste opdracht naar behoren te vervullen.”

Jan Pronk (Schuivende Panelen, 1987).

	1. Inleiding	
veiligheid en misdaad	Minder misdaad betekent meer vrijheid. Dat geldt voor iedereen en voor ouderen in het bijzonder. De PvdA wil dan ook met alle macht de misdaad bestrijden. Door de oorzaken van misdadig gedrag tegen te gaan, en door krachtig op te treden tegen diegenen die straten, openbaar vervoer, winkels en cafés onveilig maken.	veiligheid en leefbaarheid
	Veiligheid heeft veel te maken met leefbaarheid. Veiligheid kan worden bedreigd door overlast, verloedering, en gebrek aan respect voor regels en normen. Als sommige regels massaal worden overtreden, ligt de weg naar algemene normvervaging open. We moeten er van op aan kunnen dat we rekening houden met elkaar.	

2. Waar staan we

wat er goed gaat	De regering heeft in de afgelopen perioden veel gedaan om Nederland veiliger te maken. Ze heeft de politie versterkt en cellen bijgebouwd. Ze heeft een begin gemaakt met het moderniseren van de rechterlijke macht, zodat schuldigen vaker veroordeeld kunnen worden. 'Justitie in de buurt' is ingevoerd en de buurtagent krijgt een vaste plaats. Nadat de misdaadcijfers voortdurend omhoog waren gegaan sinds de jaren zestig, zijn ze vanaf midden jaren negentig weer licht gedaald. In heel Nederland is de laatste jaren veel verbeterd aan het beheer en onderhoud van de buurten. Dat voorkomt verloedering, vergroot de leefbaarheid en verhoogt de gezamenlijkheid.	betere informatie voor slachtoffers	Als de dader wordt opgespoord, kan het slachtoffer via een vast telefoonnummer en internet op de hoogte blijven van de voortgang van de zaak.
te weinig hulp voor het slachtoffer	Als solidariteit ergens voor de hand ligt, dan is dat wel met slachtoffers van misdrijven. Daar is het laatste decennium duidelijk meer aandacht voor gekomen. Het komt echter geregeld voor dat mensen die geld en belangrijke spullen zijn kwijtgeraakt aan een straatover of inbreker, op het politiebureau moeten vaststellen dat niemand tijd heeft om hun aangifte op te nemen. Het contrast tussen publieke armoede en private rijkdom is hier scherp: de bank heeft de gestolen creditcard binnen vijf minuten geblokkeerd, en zorgt binnen een paar dagen voor een nieuwe. En zelfs als de dader wordt gestraft, krijgt het slachtoffer vaak geen schadevergoeding.	solidariteitsfonds voor slachtoffers	Het huidige schadefonds Geweldsmisdrijven wordt geleidelijk uitgebouwd tot een solidariteitsfonds dat schadevergoedingen aan slachtoffers tot een bepaald maximum voorschiet. De overheid verhaalt vervolgens dit voorschot op loon of uitkering van de dader. Zij neemt daarmee de rompslomp en het risico dat dit verhaal niet slaagt van het slachtoffer over.
steeds jongere daders	Het baart grote zorg dat steeds jongere kinderen overgaan tot het plegen van strafbare feiten en dat deze grover en gewelddadiger worden. Het begint met verwaarlozing en spijbelen, en eindigt soms met echte misdaad. Huiselijk geweld kan hier een rol spelen. Kort door de bocht: ouder slaat kind, kind slaat buurjongetje. Ook zijn jongeren vaak in verwarring over welke normen gelden, terwijl ze een goed toekomstperspectief missen. Ze zoeken dan hun identiteit en zelfrespect bij criminele bendes.	niet slachtoffers maar daders dragen de gevolgen	Niet de slachtoffers van publiek geweld hoeven straat of tram voortaan te mijden, maar de daders. De wettelijke mogelijkheden om hen tijdelijk te verbieden daar te komen worden uitgebreid.
strafrechtketen is verstopt	Het gebeurt te vaak dat plegers van een vergrijp niet worden gepakt. Nog erger is de verstopping van de keten van het strafproces. Het openbaar ministerie en de rechterlijke macht kampen al jaren met grote achterstanden. Vervolgens zijn er, vooral voor jonge daders, nog altijd te weinig cellen en plaatsen voor behandeling. Tenslotte kunnen de instellingen van reclassering en jeugdhulp hun werk niet meer aan.	kinderen krijgen alle aandacht	4.2 Oorzaken van misdaad wegnemen Kinderen die de liefde en aandacht krijgen die ze nodig hebben, die leren welke grenzen er zijn, en die kunnen uitzien naar een voorspoedige toekomst met leuk werk en een behoorlijk inkomen, lopen minder gevaar om tot crimineel gedrag te vervallen. Als ouders hun taak niet aankunnen, helpt de samenleving hen om het beter te doen. Scholen zijn de natuurlijke plaats waar je kunt zien of het gedrag van leerlingen scheefgroeit. Sport en cultuur zijn natuurlijke manieren om kinderen te leren zichzelf en anderen te respecteren (zie hoofdstuk 8). Met de gemeente als regisseur werken instellingen samen om kinderen te beschermen en hen kansen te bieden op een goede toekomst.
vooral te veel recidive	Misschien wel het allergrootste probleem is dat de zogeheten recidive schrikbarend hoog is: 53% van alle misdrijven wordt gepleegd door mensen die al eerder over de schreef zijn gegaan. Veel schade en ellende wordt dus veroorzaakt door een relatief kleine, tamelijk constante groep.	gemeentelijke veiligheidsplannen	Burgers, gemeente, scholen, consultatiebureaus, kinderopvang, sport-verenigingen, buurthuizen, woningcorporaties, midden- en kleinbedrijf, welzijns- en hulpverleningsinstellingen, politie en justitie zorgen samen voor een gemeentelijk veiligheidsplan. De gemeenten zijn aanspreekbaar op het realiseren van de in het plan afgesproken prestaties. Het rijk stelt geld beschikbaar om er voor te zorgen dat de werkdruk van scholen en politie niet verder wordt vergroot. Ook garandeert het rijk dat de betrokken landelijke instellingen meedoen.
informatisering	Informatisering heeft naast nieuwe vormen van communicatie ook nieuwe vormen van criminaliteit doen ontstaan. Kinderporno vindt zijn verderfelijke weg nergens zo makkelijk als via internet. De mogelijkheden om in de virtuele wereld fraude te plegen, in te breken en te saboteren kunnen leiden tot grote schade. Doordat vrijwel alle sectoren van de samenleving steunen op ICT, zijn we extra kwetsbaar.	afspraken in de veiligheidsplannen	In de veiligheidsplannen worden afspraken vastgelegd over onder meer het volgende: - De gemeente ondersteunt initiatieven van burgers om de veiligheid in buurt te vergroten. Bij het inrichten van de openbare ruimte luistert zij ook naar jongeren. - Scholen signaleren ontsporingen. De informatie komt bij de juiste instellingen terecht. - Scholen gaan spijbelen tegen. De gemeente registreert en helpt. - Als er aanwijzingen zijn dat er bij kinderen thuis iets mis is, bijvoorbeeld dat zij het slachtoffer zijn van geweld in huis, ondernemen de politie en de kinderscherming actie. De PvdA wil zuinig zijn op de regels voor persoonsbescherming, maar zij mogen hier geen belemmering vormen. - Schoolgebouwen blijven na afloop van de schooldag beschikbaar voor sportieve en culturele activiteiten. - Sportverenigingen worden geholpen alle kinderen in de buurt te bereiken. Waar onvoldoende openbare buitenruimte bestaat, worden gymnastieklokalen en sportvelden onder toezicht opgesteld.
internationalisering	Ook voor de misdaad zijn de grenzen weggevallen. Mensensmokkelaars en ook de georganiseerde drugsmisdaad profiteren hiervan. Hier heeft de internationale gemeenschap nog geen doeltreffend verweer.		
veilige leefomgeving	De overheid kan niet garanderen dat er nooit een ramp gebeurt. Zij moet er wel voor zorgen dat de beste veiligheidsmaatregelen worden getroffen. Bij recente rampen is pijnlijk gebleken dat de overheid hier door slechte organisatie of verkeerde houding ernstig tekort kan schieten.		

3. Waar willen we heen

solidariteit met slachtoffers	Zonder fundamentele rechten van verdachten aan te tasten, wordt de positie van de slachtoffers ten koste van de daders versterkt. Waar nodig springt de gemeenschap de slachtoffers bij.		
oorzaken van misdaad wegnemen	De beste manier om de misdaad tegen te houden is de oorzaken van misdadig gedrag weg te nemen. Alle instellingen die met kinderen te maken hebben werken hierbij samen.	meer agenten, meer rechters	Er is nog steeds een aanzienlijke uitbreiding nodig van het aantal politieagenten. Vooral voor het tegenhouden van misdrijven, door zichtbaar toezicht op straat, in uitgaanscentra en in het openbaar vervoer. Meer blauw op straat werkt alleen als er meer toga's in de rechtbank komen. Ook de rechterlijke organisatie wordt daarom verder versterkt.
effectieve strafrechtketen	Misdaad zal er altijd zijn, maar de strafrechtketen mag geen zwakke schakels hebben. Recidivisten zullen de strafrechtketen niet langer verstoppert. In plaats daarvan stopt de strafrechtketen de recidivisten.	georganiseerde misdaad en computer-criminaliteit	Er komt betere en intensievere internationale samenwerking om de internationaal georganiseerde misdaad en de computercriminaliteit te bestrijden. 'Europol' groeit uit tot een volwaardige Europese politie-instantie. Lokale overheden krijgen wettelijke mogelijkheden om met politie en justitie informatie uit te wisselen. Zo kunnen ook bestuurlijke middelen als vergunningweigering worden ingezet tegen witwaspraktijken in onroerend goed en horeca.
alle openbare ruimte op orde	Beheer en onderhoud van de openbare ruimte komt overal op orde. Regeren is ook hier vooruitzien: de ruimtelijke ordening kijkt altijd naar leefbaarheid en veiligheid.	strafrechtketen ontstoppen	4.4 Effectieve strafrechtketen Verdachten in een 'gewone' strafzaak worden binnen drie maanden berecht. Voor veroordeelden zijn altijd cellen beschikbaar. Instellingen van reclassering en andere hulpverlening worden in staat gesteld hun werk te doen en op hun prestaties afgekeurd.
respect voor mensen en regels; overheid geeft voorbeeld	Respect voor regels is respect voor elkaar. Het wordt weer normaal dat iedereen zich aan de regels houdt. Iedereen kan erop rekenen dat de overheid haar verantwoordelijkheid altijd volledig beseft en het goede voorbeeld geeft. Betere handhaving van regels leidt tot meer respect voor elkaar en tot meer leefbaarheid. Hierbij hoort ook respect voor diegenen die deze regels handhaven en uitvoeren.	tweede kans beginners	Bij jongeren die voor het eerst worden veroordeeld, is alle inspanning erop gericht te voorkomen dat er een tweede veroordeling komt. Zulke jongeren krijgen een persoonlijke coach toegewezen die hen begeleidt totdat ze hun opleiding af hebben gemaakt en werk hebben gevonden. De reclassering schakelt hierbij vrijwilligers in.
		hardere aanpak recidivisten	Tegen diegenen die telkens opnieuw tot misdaad overgaan, wordt strenger opgetreden. De juridische mogelijkheden worden onderzocht om te komen tot de algemene en vaste regel dat iedere volgende misdaad in dezelfde categorie tot een zwaardere straf leidt. Het blijft uiteraard aan de rechter ieder individueel geval te beoordelen. Hardnekkige recidivisten worden gedurende een zekere periode met elektronische middelen in de gaten gehouden. Dit kan helpen voorkomen dat zij opnieuw in de fout te gaan. Doen ze dit toch, dan wordt de opsporing vergemakkelijkt.

4. Maatregelen

4.1 Solidariteit met slachtoffers

aangifte doen wordt eenvoudig	Het wordt veel makkelijker om aangifte te doen. Het is niet aan de landelijke politiek om te bepalen hoe dit precies wordt georganiseerd. Wij verlangen wel van de politie dat ieder slachtoffer, 24 uur per dag, binnen één uur aangifte kan doen, hetzij op het bureau, hetzij telefonisch of via internet.	strafpunten voor verkeerscriminelen	4.5 Respect voor regels en normen Er komt een puntensysteem waarbij herhaalde ernstige verkeersovertredingen steeds zwaarder worden bestraft en eerder leiden tot intrekking van het rijbewijs.
-------------------------------	--	--	---

integere overheid	Het ambtenarenrecht wordt aangepast. Bestuurders en ambtenaren die zich schuldig maken aan corruptie, fraude of diefstal worden altijd ontslagen. Ambtenaren die wangedrag van superieuren of collega's rapporteren ('klokkenluiders') worden beschermd.	
bescherming werkers in publiek domein	Op agressie tegen mensen die werk doen dat in het belang is van iedereen, zoals conducteurs, loketbeamten en politieagenten, maar ook artsen, winkeliers en horecapersoneel volgen sancties. Iedereen die werkt in het publieke domein, dus niet alleen ambtenaren, verdient extra bescherming.	de burger kijkt mee
rampen voorkomen	4.6 <i>Veilige leefomgeving</i> Alleen regels zijn niet genoeg om rampen te voorkomen, leerden we van Enschede en Volendam. Ook hier hoort handhaving door de overheid normaal te zijn. Preven-	drugsoverlast
		tie vraagt om veiligheidseffectrapportages voor grote bouwwerken, jaarlijkse oefeningen en veiligheidscontroles van drukke openbare plekken (winkelcentra, stations, tunnels). Organisatie en werkwijze van de brandweer worden daarop afgestemd.
		Alle gegevens voor vergunningen worden via internet toegankelijk, zodat iedereen kan zien waar risicovolle activiteiten plaatsvinden. Op veiligheidssites kunnen burgers overtredingen signaleren en vragen stellen over handhaving.
		Voor de buurt leiden drugshandel en drugsgebruik soms tot onaanvaardbare overlast. Gemeenten en politie nemen de klachten van burgers serieus en pakken de problemen aan.

10. Grenzen vallen weg

“Als de één de ander vervolgt, van rechten berooft, martelt, dan zondigt hij tegen de grondwet van het socialisme.”

Joop den Uyl (Voorwaarts, 1984).

	1. Inleiding	
een wereldwijd web	Mondialisering voltrekt zich in een razendsnel tempo. Het gevolg is een wereldwijd web van menselijke activiteit en interactie. Mensen reizen van hot naar her voor vakantie, werk of studie. Een telefoongesprek met de VS is tegenwoordig goedkoper dan bellen naar een Nederlandse mobiele telefoon. Via chat en e-mail ontstaan wereldwijde ‘virtuele’ vriendschappen. De economie en de nieuwsvoorziening draaien 24 uur per dag. Als in de VS de beurs op gang komt gaat deze bij ons bijna dicht, en als op Wallstreet de handel ophoudt neemt Tokio het over. Wereldburgers zijn veel meer op elkaar betrokken.	internationale ontwikkelingsdoelstellingen
de andere realiteit	Dat klinkt mooi en dynamisch, maar er is ook een andere realiteit. Wereldwijd leven van de 6 miljard aardbewoners 1,2 miljard mensen in grote armoede. Ruim 23 miljoen mensen zijn op de vlucht als gevolg van oorlogen, politieke omwentelingen en culturele botsingen. Andere grote problemen zijn honger, de hartverscheurende gevolgen van de AIDS-epidemie, ernstige schade aan het milieu, en de internationaal georganiseerde misdaad.	onze internationale doelen
Nederland één van vele landen	In dit hoofdstuk behandelen wij onze opstelling in deze wereld of beter: deze twee werelden. We zijn ons ervan bewust dat de wereld heel wat groter is dan Nederland, maar houden voor alle duidelijkheid vast aan de terminologie van dit programma (“er komt”, “we zullen” enz.)..	democratischer Europa
	2. Waar staan we	
goed nieuws!	Ook met de arme wereld gaat het langzaam maar zeker wel de goede kant op. Het aantal ondervoeden daalt. Van de mensen in ontwikkelingslanden heeft 80% inmiddels schoon drinkwater. De kindersterfte daalt. Steeds meer kinderen gaan naar school. In twintig jaar tijd is het aantal mensen in ontwikkelingslanden dat kan lezen en schrijven verdubbeld tot 73%. Er zijn meer democratisch bestuurd landen in de wereld dan ooit. De apartheid in Zuid-Afrika werd zonder burgeroorlog beëindigd. Heel belangrijk is ook dat een internationale rechtsorde ontstaat. De berechting van Milosevic door het Joegoslavië-tribunaal is een mijlpaal.	de coördinerende rol van de VN versterken
samenhang	In een wereld die in snel tempo verandert en waar landen en volken steeds afhankelijker van elkaar worden is samenhangend beleid van essentieel belang. Het paarse kabinet heeft een begin gemaakt met het aanbrengen van deze samenhang. Ontwikkelingshulp is gekoppeld aan criteria van goed bestuur en goed sociaal-economisch beleid. Dat betekent dat de overheden in ontwikkelingslanden hun taken op een rechtvaardige en controleerbare manier verrichten en dat ze investeren in de sociale en economische structuur van het land. Respect voor de mensenrechten, bestrijding van corruptie, democratische gezindheid en effectieve armoedebestrijding staan daarbij voorop. Om de Nederlandse hulp effectief te laten zijn, is het aantal landen dat structureel hulp krijgt teruggebracht van ongeveer honderd tot twintig.	uitbreiding NAVO, samenwerking met Rusland
invloed van de burgers in de wereld vergroten	Internationale conferenties roepen steeds vaker krachtige protesten op. Regeringsleiders, bedrijfsbazen en topambtenaren bij internationale organisaties lijken zelfstandig te bepalen wat er gebeurt in de wereld. Het gevoel dat ‘zij’, de machthebbers, kunnen beslissen terwijl ‘wij’, gewone mensen, niets te zeggen hebben heeft een reële basis.	voor uitbreiding Europese Unie
Europa integreert: democratie blijft achter	Dit speelt ook in de Europese Unie. Terwijl de Unielanden succesvol integreren en wij ons daadwerkelijk Europeanen beginnen te voelen, hebben wij als Europese burgers nauwelijks democratische greep op de Europese Unie. Ook niet via onze nationale regeringen, die elkaar in Brussel soms makkelijker kunnen tegenhouden dan aansporen.	criteria
		3. Waar willen we heen
		De internationale gemeenschap heeft zichzelf in 2000 de volgende doelen gesteld. In 2015 is de extreme armoede gehalveerd; gaan alle kinderen in de wereld naar de basisschool; is de kindersterfte met tweederde afgenomen; is er driekwart minder kraamdood; heeft iedereen toegang tot anticonceptie; en is de milieuschade tot stilstand gebracht. Het doel dat alle meisjes gelijke onderwijskansen hebben dient al in 2005 te zijn bereikt.
		Wij willen dat het Nederlandse en het Europese beleid aansluiten bij deze doelstellingen. Dan gaat het niet alleen over de ontwikkelingssamenwerking, maar ook over de andere beleidsterreinen die het buitenland raken. Daarnaast richten wij ons op 1) extra inspanning om vrede en veiligheid te bevorderen en de georganiseerde misdaad te bestrijden; 2) ontwikkelingshulp wordt effectiever door samenwerking en handel te bevorderen; 3) actieve diplomatie vergroot het respect voor mensenrechten; 4) de hele wereld werkt mee om schade aan het milieu tegen te gaan, en om te garanderen dat er voldoende voedsel en goede gezondheidszorg is voor alle mensen.
		Het is dringend nodig dat de Europese democratie op het niveau wordt gebracht dat de Europese integratie inmiddels heeft bereikt.
		4. Maatregelen
		4.1 <i>Duurzame veiligheid</i>
		Een belangrijke basis voor vrede is de zekerheid dat deze ook effectief zal worden gehandhaafd. Bureaucratie en slechte organisatie verminderen de daadkracht. De coördinerende rol van de Verenigde Naties bij het voorkomen en bestrijden van conflicten wordt versterkt. Afrika, Azië en Latijns-Amerika krijgen een vertegenwoordiging onder de permanente leden van de veiligheidsraad. Europa in plaats van Frankrijk en Groot-Brittannië krijgt één permanente zetel in de veiligheidsraad. VN-vredesoperaties krijgen steeds een duidelijk omschreven mandaat. Sinds Srebrenica kennen wij het eminent belang van voldoende materieel en uitrusting om de vredestaak te kunnen verrichten.
		Wij zijn voor een open NAVO en voor uitbreiding met nieuwe lidstaten. De verhouding tussen de NAVO en Rusland wordt gewaarborgd door een nieuw partnerschapsakkoord. Economische samenwerking is een belangrijke voorwaarde voor blijvende ontspanning. De samenwerking met Rusland en andere voormalige Sovjetrepublieken landen wordt ook verbeterd op het gebied van wapenbeheersing, antiterrorisme en bestrijding van vrouwenhandel, milieuvervuiling en georganiseerde misdaad.
		Ook de uitbreiding van de Europese Unie staat voor de deur. Wij zijn daar voor omdat het veiligheid, stabiliteit en welvaart bevordert. Ter illustratie: de kandidaten Polen, Hongarije, Slowakije, Roemenië, Bulgarije, Estland, Letland, Litouwen, Cyprus, en Malta hebben een totale bevolking van 100 miljoen mensen. Het nationaal inkomen van Nederland is ongeveer net zo groot als dat van al deze landen gezamenlijk. Dat tekent zowel het probleem als de kansen. Nederland neemt het initiatief tot een sociaal en cultureel uitwisselingsprogramma met kandidaat-lidstaten.
		Landen kunnen alleen toetreden als ze aan alle criteria voldoen. De Europese Unie maakt duidelijk dat discriminatie en uitsluiting van bevolkingsgroepen, zoals de Roma, absoluut uit den boze is. Hetzelfde geldt voor corruptie. Het akkoord van Schengen over vrij verkeer van personen zal ook op de toetreders van toepassing zijn, zodat de Unie nieuwe buitengrenzen krijgt. Nederland streeft ernaar de onderhandelingen met de landen die zo ver zijn eind 2002 af te ronden. Vrij verkeer van personen wordt direct na of mogelijk vooruitlopend op toetreding mogelijk.

voor toetreding Europese defensie	Er komt een Europese interventiemacht die in samenwerking met de NAVO en de VN vredesoperaties op het Europese continent kan uitvoeren. Het voorkomen van conflicten blijft het belangrijkste. Het stabiliteitspact voor de Balkan laat zien hoe dit het best gaat: diplomatieke inspanning is gekoppeld aan het bieden van perspectief op economische en sociale ontwikkeling. De democratische controle op het Europese veiligheids- en defensiebeleid door nationale en Europese parlementariërs wordt verbeterd. Nederland neemt hiertoe initiatieven met gelijkgezinde landen in de EU.		
ontwapening	Grote alertheid is nodig tegenover landen die met nucleaire, chemische of biologische wapens de stabiliteit in de wereld kunnen bedreigen. Er zijn echter betere wegen om de stabiliteit in de wereld te verzekeren dan het ontwikkelen van dure anti-raketssystemen. In ieder geval mag het ABM-verdrag tegen lange afstandraketten uit 1972 niet in gevaar komen en moet het risico van een nieuwe wapenwedloop uitgesloten zijn. In EU-verband wordt gewerkt aan internationale initiatieven gericht tegen de verspreiding van nieuwe kernwapens en op de ontmanteling van bestaande – ook in Nederland nog opgeslagen – kernwapens. Conflicten worden actief voorkomen door hulp te geven bij het opzetten van rechtssystemen en diplomatieke diensten.	burger tot burger-initiatief	‘Burger tot burgerinitiatieven’ waarbij individuele burgers hier, bijvoorbeeld via internet, in rechtstreeks contact komen met burgers uit ontwikkelingslanden, zijn vaak succesvol. Ook gaan steden en dorpen in Nederland een verbinding aan met een stad of dorp in een ontwikkelingsland, waarbij kennis, ideeën en ervaringen worden uitgewisseld. De resultaten van deze vormen van samenwerking zijn direct zichtbaar. Dergelijke initiatieven krijgen meer financiële steun. Er komt een keurmerk voor succesvolle nieuwe initiatieven, zodat burgers die deze willen steunen zeker weten dat het geld goed terecht komt.
de Nederlandse defensiebijdrage	De krijgsmacht wordt verder gemoderniseerd. De taken verschuiven van verdediging van de landsgrenzen naar deelname aan internationale vredesoperaties. De traditionele verdeling van de krijgsmacht onderdelen landmacht, marine en luchtmacht wordt losgelaten. Alle legeronderdelen worden geschikt gemaakt voor inzet bij vredesoperaties. Het militaire beroep en de positie van het burgerpersoneel wordt aantrekkelijker, ook in arbeidsrechtelijke zin. Beroepskansen voor militairen met een kort dienstverband worden verbeterd door scholing en loopbaanbegeleiding.	blijvende betrokkenheid bij Suriname	Nederland blijft betrokken bij Suriname. Het beleid wordt gericht op een verdere zelfstandige positie. De nieuwe relatie met Suriname na de afbouw van de Verdragsgelden uit 1975 wordt zo veel mogelijk vormgegeven via multilaterale kanalen. Daarnaast wordt de samenwerking tussen vakministeries van Nederland en Suriname gestimuleerd.
doelmatige ontwikkelings-samenwerking	De oneerlijke verdeling van rijkdom in de wereld schept een sterke morele verplichting van rijke jegens arme landen. Zij schept nooit rechtvaardiging voor ondoelmaticiteit laat staan verspilling. Wie de morele verplichting serieus neemt, zal dus ook de kritiek op de organisatie van de ontwikkelingssamenwerking serieus moeten nemen.	handhaving budget	Zoals gezegd willen wij dat het geld voor ontwikkelingssamenwerking beter wordt besteed. Hiernaast is het de vraag hoeveel wij willen uitgeven. Nederland besteedt 0,8% van het Bruto Nationaal Product (BNP) aan zuivere ontwikkelingshulp. De totale omvang van het budget voor internationale samenwerking is 1,1% van het BNP. In de wereld van de ontwikkelingshulp is Nederland de derde grote donor. Dankzij de forse groei van ons BNP in de laatste jaren is het budget voor ontwikkelingssamenwerking fors gegroeid van 5,5 miljard gulden in 1997 naar 7,7 miljard gulden in 2001. Wij vinden daarom dat de huidige norm van 0,8% van het BNP voor zuivere ontwikkelingshulp ook de komende jaren als minimumnorm kan gelden. Nederland doet in Europees verband zijn best om de Europese Unie aan de 0,7% doelstelling van de VN te laten voldoen, om de doelstellingen voor 2015 te realiseren.
samenwerking met andere donoren	Veel ontwikkelingsinspanningen zijn niet effectief doordat donoren allerlei individuele ideeën, initiatieven en procedures op ontwikkelingslanden loslaten. Daardoor overbelasten zij de lokale capaciteit. Donoren dienen hun beleid te laten aansluiten bij armoedestrategieën van de ontwikkelingslanden zelf en hun taken onderling goed af te stemmen.	Antillen en Aruba	De verantwoordelijkheid voor de verbetering van de omstandigheden op de Antillen en op Aruba ligt bij de gekozen vertegenwoordigers en de bestuurders die zij hebben aangewezen. IMF en andere organisaties hebben geadviseerd over de aanpak van de economische problemen. De PvdA wil dat Nederland steun blijft bieden in relatie tot een IMF-akkoord. Die steun kan financieel zijn of bestaan uit tijdelijke personele bijstand voor elementaire overheidszaken. Dat alles om de bevolking meer uitzicht te bieden op werk en welvaart in eigen omgeving en zo ook de trek naar Nederland te verminderen. De drie landen van het Koninkrijk maken samen voorstellen voor wijziging van het Statuut. In overleg met de Nederlandse Antillen en Aruba wordt de inzet van de kustwacht tegen de (drugs)criminaliteit op de eilanden versterkt.
goed bestuur voorwaarde	De aanwezigheid van goed bestuur en sociaal beleid is een voorwaarde bij het geven van financiële steun aan ontwikkelingslanden. De hulp wordt gebruikt om armoede te bestrijden en democratisering te bevorderen. Soms zijn overgangperiodes mogelijk, maar alleen als in de betrokken landen verspilling en corruptie effectief worden bestreden. Als het ontvangende land voldoet aan de voorwaarde van goed bestuur en beleid, wordt de hulp besteed aan zaken die het ontvangende land het belangrijkste vindt en komt het land in aanmerking voor schuldreductie. De eis om hulp te besteden aan producten van Nederlandse bedrijven wordt afgeschaft.	voorwaarde voor het aangaan van ontwikkelingsrelaties	De rechten van vrouwen en kinderen worden in veel delen van de wereld met voeten getreden: vrouwenhandel, vrouwenbesnijdenis, vergaande rechtsongelijkheid en kinderarbeid. Het fenomeen ‘kindsoldaten’ is een van de grootste schandes van deze tijd. Het bevorderen van mensenrechten krijgt een centrale rol in de ontwikkelingsrelaties.
verbeteren van de handelsmogelijkheden beste hulp	Zoals een werkzoekende beter af is met een baan dan met een uitkering, is het ontwikkelingsland meer gebaat bij handel dan bij ontwikkelingshulp. Handel schept eigen mogelijkheden en vergroot de onafhankelijkheid. Daarom worden naast verbeterde ontwikkelingssamenwerking de handelsmogelijkheden vergroot. Om dit te bereiken dienen Westerse landen de eigen markten blijvend open te stellen voor producten uit ontwikkelingslanden, zoals landbouwproducten. Het stelsel van Europese exportsubsidies voor de landbouw wordt afgeschaft om eerlijke concurrentie mogelijk te maken tussen boeren in ontwikkelingslanden en in Europa.	internationaal recht	Internationaal humanitair recht dient behalve op conflicten tussen staten ook te worden toegepast op interne conflicten, zoals op de Molukken en in Algerije. Controle en handhaving van dit internationale recht worden verbeterd door doelgerichte sancties, zoals bevriezing van financiële tegoeden en reisverboden van leiders en hun families. Nederland bevordert dat degenen die van oorlogsmisdaden worden verdacht strafrechtelijk worden vervolgd, ongeacht tot welke strijdende partij zij behoord.
openstellen van de markten daar	Ontwikkelingslanden krijgen hulp om hun economie diverser te maken, zodat ze kansen krijgen om mee te doen met de wereldhandel. Hier zijn vaak pijnlijke aanpassingsprocessen mee gemoeid. De armste landen mogen hun markten tijdelijk afschermen om een eerlijke start te kunnen maken.	vredesoperaties	Humanitaire en vredesoperaties worden uitgevoerd met een mandaat van de VN. Bij ernstige mensenrechtenschendingen, zoals genocide, kan het voorkomen dat ook zonder mandaat wordt ingegrepen. Volledige rapportage aan de VN vindt altijd plaats. Het Vredesfonds van het Ministerie van Buitenlandse Zaken wordt uitgebreid om vredesdialogen mogelijk te maken en om vredesoperaties door ontwikkelingslanden te financieren.
partners voor Afrika	De armste landen in Afrika hebben voorlopig weinig kansen in de wereldhandel. Ook voldoen zij vaak niet aan de voorwaarde van goed bestuur. Afrika is inmiddels bezig met de nadere uitwerking van een ‘Millennium Herstel Plan’. Wij vinden dat de buitenlandse donoren, dus ook Nederland, zich hierbij aan moeten sluiten. Nederland neemt verder het initiatief om partnerschappen tussen bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties te vormen, die investeringen doen in de armste landen.	asiel: nieuwe wet en aanpak mensensmokkel	Niet alleen mensen in de omgeving van opvangcentra, maar iedereen kan dagelijks in krant en op televisie zien hoe groot en hoe internationaal het vraagstuk van de asielzoekers is. De PvdA hecht aan de strakke maar rechtvaardige regeling die is neergelegd in de nieuwe Vreemdelingenwet. Internationale afstemming en harde aanpak van de mensensmokkel zijn noodzakelijk.
internationale organisaties sociaal, groen en democratisch	Verschuiving van hulp naar handel vergt ook betere samenwerking tussen het Internationaal Monetair Fonds (IMF), de Wereldbank, de World Trade Organisation (WTO) en de International Labour Organisation (ILO). Sociale aspecten en de gevolgen voor het milieu zijn belangrijke onderdelen van nieuwe afspraken over de wereldhandel. Nationale parlementariërs uit ontwikkelingslanden en donorlanden oefenen gezamenlijk democratische controle op deze organisaties uit. Deze parlementariërs houden jaarlijks een verantwoordingsdag, waarop de prestaties van deze organisaties worden geëvalueerd. De benoeming van Nederlandse vertegenwoordigers bij internationale organisaties behoeft de instemming van de tweede kamer. De kamer krijgt het recht deze vertegenwoordigers jaarlijks in het openbaar te horen.	vluchtelingen	Nederland steunt organisaties en overheden die zich inzetten om conflicten op te lossen en vluchtelingen in de regio op te vangen. Er worden in Europees en VN-verband ontwikkelingsprogramma’s opgezet voor terugkerende vluchtelingen.
Tobin-tax	Het idee van een belasting op ‘flitskapitaal’ (grote winsten op wereldwijde geldhandel die in seconden worden gerealiseerd), waarvan de opbrengst wordt gebruikt door de VN (de ‘Tobin-tax’, genoemd naar de Nobelprijs-winnaar James Tobin) is veelbelovend, maar wellicht lastig in praktijk te brengen. Nederland bevordert dat het idee door internationale organisaties op uitvoerbaarheid wordt onderzocht.	klimaatbeheersing	Arme landen kunnen de gevolgen van klimaatverandering (zoals verwoestijning in Afrika, onderlopen Pacific-eilanden) veel moeilijker opvangen dan rijkere landen. Om klimaatverandering fundamenteel aan te pakken moet de uitstoot van schadelijke gassen worden teruggedrongen. Nederland voert de Nederlandse verplichtingen volgens het Kyoto Protocol in hun geheel uit.
overdracht van kennis en technologie	Gentechnologie in de landbouw kan een deel van de voedselproblemen in ontwikkelingslanden oplossen, als tenminste de veiligheid van de toepassingen wordt gewaarborgd door intensieve controles. Medicijnen tegen tuberculose, malaria en AIDS zijn bitter nodig. Ontwikkelingslanden krijgen de gelegenheid deze goedkoop te produceren.	voedselveiligheid	Er komt een Europese voedselautoriteit met vergaande controlebevoegdheden. De normen voor voedselveiligheid worden opgesteld door het Europese Parlement.
		maatschappelijk verantwoord ondernemen	Bepaalde bedrijven gaan voorop in maatschappelijk ondernemen. Ze spreken niet slechts over winst, maar over mensen, aarde en winst (‘people, planet, profit’), in die volgorde. Deze verantwoordelijkheid dient de norm te worden voor alle ondernemingen. Bedrijven worden via internationale publieke richtlijnen en ethische codes gebonden aan het bevorderen van arbeidsnormen, voedselveiligheid, milieubescher-

Europees idealisme na WO II

steeds meer gebieden van samenwerking

steeds meer landen

gemeenschap is realiteit

Europa wordt binnenland

betere taakverdeling

te weinig democratie

ming en fatsoenlijk gedrag op het gebied van mededinging en belastingen. Bedrijven worden verplicht om over hun internationale activiteiten te rapporteren in het Jaarverslag. De regering neemt, samen met het parlement en niet-gouvernementele organisaties, het initiatief tot een platform voor verantwoord ondernemen, waarin bedrijven informatie en ervaringen kunnen uitwisselen.

4.5 Democratisering van de Europese Unie

Na de verschrikkingen van de tweede wereldoorlog wisten velen dat je 'vrede moet organiseren'. Jean Monnet, een van de initiatiefnemers van de Europese samenwerking, zei het zo: "Niet vriendschap schept een gemeenschap, maar een gemeenschap schept vriendschap." De grote opgave was om de nationale belangen recht te doen en tegelijk de gemeenschappelijke belangen aan betekenis te laten winnen. Dat is evenwichtkunst. Onder het motto 'solidariteit van de daad' werd vanaf 1950 met veel inspanning gewerkt aan de stapsgewijze opbouw van een Europese gemeenschap.

Het begon met kolen en staal. Daarna kwam de douane-unie, later aangevuld met gezamenlijk landbouwbeleid. Vervolgens ontstond geleidelijk één economische markt met vrij verkeer van personen en goederen. Daarvan is de invoering van de euro per 1 januari 2002 de belangrijke afronding. Tegelijk werd langzaamaan ook de democratische controle opgebouwd. Mijlpaal was de eerste directe verkiezing van het Europees parlement in 1979 .

Stapsgewijs verliep ook de gebiedsuitbreiding van de Europese gemeenschap. Zes initiatiefnemende landen van 1950 zijn inmiddels uitgegroeid tot vijftien landen. Uitbreiding tot twintig staat in 2005 voor de deur. Het is mogelijk dat in 2025 dertig tot vijfendertig Europese landen tot de gemeenschap behoren.

De idealisten van het eerste uur hebben een indrukwekkende erfenis nagelaten. We wérden Europeanen met elkaar. Oorlog tussen bijvoorbeeld Frankrijk en Duitsland is zelfs in de fantasie niet meer voorstelbaar. Europeanen leren elkaar kennen en waarderen door werk, studie, vakantie, sport en cultuur. Langzaam maar zeker ontstaat een Europese identiteit. Niet in plaats van, maar naast de nationale identiteiten.

De integratie neemt alleen maar toe. De voltooiing van de gemeenschappelijke economische markt onderstreept de behoefte aan gemeenschappelijk sociaal beleid, zoals onderwijs, arbeidsvoorwaarden en pensioenen. Het heeft weinig zin enkel nationaal te werken aan voedselveiligheid, als het eten voor een groot deel uit of via andere Europese landen binnenkomt. Misdaad organiseert zich internationaal, en dus moet ook de bestrijding internationaal georganiseerd zijn. De grote stroom migranten zoekt een beter leven in Europa, niet specifiek in het ene of het andere land. Vervoer, milieu, cultuur, het heeft allemaal steeds meer met Europa te maken. Ook dit programma laat het in alle hoofdstukken zien: Europa wordt binnenland.

Dit betekent natuurlijk niet dat alles voortaan vanuit Europa zou moeten worden bestuurd. Integendeel, het uitgangspunt blijft: wat nationaal, regionaal of lokaal kan worden geregeld, wordt niet door de Europese Unie gedaan (het subsidiariteitsbeginsel). Voor andere kwesties is het hoog tijd dat de Europese Unie èn democratischer èn slagvaardiger wordt.

Er is veel te weinig democratie. Wat voor de nationale overheid al een probleem is, geldt hier nog veel sterker: de burger komt er nauwelijks aan te pas. Die kiest een

en steeds minder slagvaardigheid

in 2004 belangrijke besluiten

versterking positie Europese burgers

versterking commissie en parlement

terugdringen vetorecht

grondwet

geen blauwdruk maar achterstallig onderhoud

parlement dat nog steeds te weinig te zeggen heeft. Die merkt pas vele jaren later de verstrekkende gevolgen van een besluit dat ooit ergens in Brussel werd genomen, zonder dat hij/zij ervan wist laat staan grip op had.

De balans die tussen nationale belangen en het gemeenschappelijk belang in die instellingen is gevonden heeft lang voldaan maar is nu volledig achterhaald. De Unie wordt weer meer een stelsel van onderlinge afspraken tussen regeringen en de gemeenschappelijke dynamiek hapert. Een van de oorzaken is het vetorecht. Dat was een logisch middel om de zes beginnende landen zelfvertrouwen te geven. Het is met een unie van vijftien landen een blok aan het been. Kortom, als er steeds minder nationaal en meer gemeenschappelijk gebeurt, dan moeten ook de Europese instellingen steeds minder nationaal en meer gemeenschappelijk worden vormgegeven.

De raad van nationale regeringsleiders heeft besluitvorming over de instellingen op de agenda van 2004 gezet. Om te voorkomen dat deze urgente kwestie alleen een zaak van bestuurders blijft, wil de Partij van de Arbeid bevorderen dat een groot debat over de toekomst van Europa ontstaat. Hier geven wij alvast onze inzet bij dat debat.

We zijn ervoor dat de Europese burgers in de toekomst de voorzitter van de commissie rechtstreeks kiezen. Als eerste stap zou deze voorzitter door het Europese parlement moeten worden gekozen, bijvoorbeeld uit de lijsttrekkers van de Europese partijen. Ook willen wij dat er op termijn een correctief referendum wordt ingevoerd. Sociale partners, consumenten- en andere organisaties worden veel actiever bij het Europees bestuur betrokken.

Door de verkiezing van de voorzitter door eerst het Europese Parlement en later de burgers, wordt de positie van de Europese Commissie tegenover de nationale regeringen aanzienlijk versterkt. Daardoor zal ook de invloed van het parlement toenemen. Het parlement krijgt verder budgetrecht over de gehele begroting van de Europese Unie. Het wordt gekozen op Europese lijsten. Essentieel voor parlementaire democratie is dat het parlement ook individuele leden van de Commissie naar huis kan sturen. Wanneer in de toekomst de Commissie gekozen wordt, krijgt zij tevens de bevoegdheid het parlement te ontbinden teneinde verkiezingen uit te schrijven. Dan kunnen de kiezers het eindoordeel geven over belangrijke politieke kwesties.

Door deze democratisering zal ook de slagvaardigheid toenemen. Maar er is ook een beter evenwicht nodig tussen de nationale regeringen en de Europese Unie. Het vetorecht wordt daarom verder teruggedrongen en vervangen door de regel dat voor belangrijke beslissingen een driekwart meerderheid van de nationale regeringen nodig is. Hierbij zal steeds aan het genoemde subsidiariteitsbeginsel worden getoetst of Europese besluitvorming nodig is. Bij die beoordeling worden de nationale parlementen betrokken.

Een en ander dient op termijn te leiden tot een Europese grondwet, waarin niet alleen deze constitutie, maar ook de democratische en sociale grondrechten van de burgers worden neergelegd.

Deze ideeën zijn geen blauwdruk maar geven een ontwikkeling aan. In termen van de initiatiefnemers van Europa in 1950: de democratie loopt op dit moment te veel stappen achter bij de Europese integratie zelf. Het wegwerken van dit achterstallig onderhoud is nodig. Om ervoor te zorgen dat de gemeenschap vriendschap blijft scheppen.

11. Dienstbare overheid, betrokken burger, vernieuwde politiek

“Het individu, verdrongen door de organisatie, eist groter speelruimte; hij revolteert tegen de sociale zekerheidsstaat (...). Alleen wanneer we hem de kans geven verantwoordelijkheid te dragen, zal hij niet revolteren.”

Joop den Uyl (Vrijheid en gelijkwaardigheid in de welvaartsstaat, 1957).

kwaliteit van de samenleving en kwaliteit van de overheid

politiek vertegenwoordigt burgers

1. Inleiding

De overheid is van ons allemaal. Het sociaal contract van de samenleving Nederland wordt vooral in stand gehouden door de overheid. Een goed functionerende overheid is een basisvoorwaarde voor uitstekende gemeenschappelijke voorzieningen, zoals onderwijs en zorg, en van een openbare ruimte die aangenaam, schoon en veilig is. Ook zorgt een goed functionerende overheid ervoor dat onze rechten worden gewaarborgd en dat we aan onze plichten worden gehouden. Kortom de kwaliteit van de samenleving hangt sterk af van hoe de overheid het doet. We hebben er dan ook allemaal belang bij dat de overheid zelf van hoge kwaliteit is.

Ook de politiek is van ons allemaal. In onze democratische rechtsstaat geven politieke bestuurders namens de burgers leiding aan overheidsinstellingen, daarbij gecontroleerd door volksvertegenwoordigers. De politiek is dus niet de overheid: namens de burgers beslist de politiek hoe de overheid opereert.

kwaliteit publieke voorzieningen onder druk

werken in publieke sector onder druk

2. Waar staan we

In de vorige hoofdstukken hebben we geconstateerd dat bepaalde gemeenschappelijke voorzieningen zoals onderwijs en zorg steeds kritischer beoordeeld worden. We zagen ook dat er de afgelopen jaren in zorg en onderwijs veel is geïnvesteerd. De kritischer beoordeling heeft ook te maken met een sterk toenemende vraag naar hogere kwaliteit van burgers die nu gemiddeld welvarender en veeleisender zijn dan tien jaar geleden. Dit neemt niet weg dat het risico dreigt dat mensen zich afwenden van de gemeenschappelijke voorzieningen en kiezen voor particuliere oplossingen. Het gevolg daarvan zou zijn dat de publieke voorzieningen niet meer van en voor iedereen zijn, maar alleen voor minder welgestelden. Dat is een gevaar voor het sociale contract van onze samenleving.

Ook gezien vanuit de werkers in de publieke sector is sprake van een zorgelijke ontwikkeling. Wie de kantoren van de bedrijven gewend is kijkt vreemd op bij het zien

	van de eenvoudige behuizing van scholen en politiebureaus. Door de aantrekkingskracht van het snelle geld en de lease-auto kiezen steeds minder jonge mensen voor werk in de zorg, het onderwijs, bij de politie. De mensen die dat werk doen hebben veel verantwoordelijkheid en werken onder grote druk, terwijl ze weinig waardering krijgen.		
overheid en politiek te ver van burgers	In elke democratie is het versterken van de invloed van de burgers een permanente opgave. In het laatste decennium hebben wij gezien dat de politieke bestuurders in hun pogen om namens de burgers meer greep te krijgen op de overheid, soms dicht-ter bij de overheid en bij elkaar dan bij de burgers kwamen te staan. Tegelijk kan en wil de steeds mondiger burger meer zelf doen en kiezen. De invoering van een correctief referendum en de versterking van de invloed van burgers op de burgemees-tersbenoeming zijn goede maar onvoldoende stappen om burgers en politiek weer goed bij elkaar te brengen. Een fundamentele plaatsbepaling van de politiek is no-dig.	andere prikkels, zoals diploma-bonus	
tweesprong: ieder voor zich of samen?	3. Waar willen we heen	groot en klein op de juiste plaats	
samen!	In de vorige eeuw hebben we democratie, welvaart en sociale zekerheid opgebouwd. De uitdaging waar we nu, aan het begin van de 21e eeuw, mee worden geconfron-teerd, is het opbouwen van een dienstbare overheid met voor iedereen toegankelijke hoogwaardige voorzieningen in de zorg, het onderwijs, de veiligheid en andere sec-toren. Dit is niets minder dan een tweesprong. Als we de komende jaren geen extra actie ondernemen zal het verschil tussen diensten in de overheid en de private sec-tor nog groter worden, zullen de mensen vervreemden van de overheid, zal de pu-blieke sector verarmen en zal de gemeenschapszin verschralen.	burgers betrekken bij toezicht	
modernisering overheid veronder-stelt modernise-ring politiek	Wij willen daarentegen werken aan een radicale trendbreuk. Wij willen zowel de overheid als de politiek weer teruggeven aan de mensen, en ons sociaal contract versterken door de toegenomen welvaart te benutten voor eerherstel van het publie-ke domein. Zo kunnen wij er voor zorgen dat we de dingen samen blijven doen, in plaats van ieder voor zich. Wij willen samen met de burgers het overheidsapparaat hervormen. De overheid zal anders te werk moeten gaan. De mensen krijgen meer kwaliteit, meer keuze, meer invloed en gelijke toegang. De moderne overheid die wij voorstaan is open, neemt zelf initiatieven, biedt kansen, vraagt ook om verantwoor-delijkheid, en verleidt burgers, instellingen en bedrijven tot samenwerking in het al-gemeen belang.	investeren in mensen	
veel over de over-heid maar steeds vanuit de burgers	De politiek kan de overheid alleen veranderen en aan de burgers teruggeven als zij zelf verandert. Voor alles dient de politiek zich minder te vereenzelvigen met de overheid, en duidelijker de kant van de burgers te kiezen. De overheid is geen 'pro-ject' van de politiek maar van de burgers.	investeren in het publieke domein	
indeling voorstellen	Het gaat er ook niet alleen om de overheid beter te laten functioneren. Het gaat er vooral om wegen te vinden om de overheid zó te laten functioneren dat de burgers zichzelf beter kunnen helpen. Individueel, in wisselende hoedanigheden, in groepen of netwerken, of als samenleving in zijn geheel. Als wij in dit hoofdstuk spreken over de moderne overheid doen wij dat dus steeds in de vraag: hoe kunnen creativi-teit, kracht, betrokkenheid en de gemeenschapszin van de burgers meer voorop ko-men te staan?	lessen leren: bezinning op privatisering	
burgers centraal: meer kwaliteit, meer keuze, meer invloed én meer verantwoordelijk-heid	We hebben de voorstellen gerangschikt naar de overheid die: 1. dienstbaar, 2. actief, 3. consequent, 4. democratisch en 5. hoogwaardig is. Sommige voorstellen zijn con-creet, andere zeggen meer over de richting en houding die nodig zijn voor een fun-damentele democratisering.	scherpe criteria publiek of privaat	
persoonsgebonden budget	4. Maatregelen	randvoorwaarden: 1) of succes is zeker of privatisering is omkeerbaar 2) altijd toezicht	
persoonsgebonden budget in sociale zekerheid, vouchers in onderwijs, 'probeerbon' in sport	4.1 De overheid is dienstbaar	nieuwe initiatieven	
ideeën praktisch toetsen	De moderne overheid is een dienstbare overheid die de burger centraal stelt. In plaats van een standaardaanbod te leveren, geeft de overheid ruimte voor indivi-duele keuzes en bewaakt zij de gelijkberechtiging. Maar burger zijn betekent meer dan consument zijn. In de hoedanigheid van ouder, patiënt, bewoner, krijgen burgers niet alleen meer invloed maar ook meer verant-wordelijkheid.	meebetalen aan investeringen	
experimenteren	Een heel belangrijk instrument is het persoonsgebonden budget. De essentie daar-van is dat geld voor publieke diensten niet of niet alleen gaat naar instellingen die dergelijke diensten aanbieden, maar rechtstreeks naar mensen die deze diensten vragen. Op die manier maak je goed gebruik van marktwerking. Mensen krijgen meer keuzevrijheid en invloed. Instellingen kunnen minder van zichzelf uitgaan en zullen zich meer op de wensen van de burgers moeten richten.	meer publiek-private samen-werking, met betere garanties algemeen belang	
	In dit programma hebben wij op diverse plaatsen onderwerpen genoemd die zich le-nen voor deze persoonsgebonden budgetten. Zoals de gedeeltelijk arbeidsgeschikte die met zo'n budget zelf omscholing en arbeidsbemiddeling kiest (hoofdstuk 3). De volwassene die met een strippenkaart of voucher kan blijven leren (hoofdstuk 4). Het kind dat over een 'probeerbon' beschikt om muziekles te volgen of te sporten (hoofdstuk 8).	de overheid geeft het voorbeeld	
	Deze mogelijkheden zijn veelbelovend. Te voorzien is dat er ook ongewenste effec-ten kunnen optreden. Mondige burgers zullen met hun strippenkaart wel raad we-ten, maar hoe kunnen we garanderen dat iedereen mee kan doen? Strippenkaarten vertegenwoordigen een waarde. Hoe voorkom je dat ermee wordt gesjoemeld? En hoe voorkom je dat daardoor een nieuwe bureaucratie wordt opgetuigd?	wetten en regels moderniseren	
	De overheid moet een lerende overheid zijn. Ideeën dienen in de praktijk en op klei-ne schaal te worden uitgetoetst voordat een heel stelsel gewijzigd wordt. Net als 's lands grootste kruidenier een wijziging in zijn assortiment eerst uitprobeert in een		bepaalde regio, willen wij gerichte experimenten. Die worden grondig geëvalueerd met gebruikmaking van de reacties en ervaringen van zoveel mogelijk betrokkenen.
			Naast de persoonsgebonden budgetten zijn nog andere prikkels mogelijk om bur-gers toe te rusten. Een voorbeeld gaven wij in het onderwijs (hoofdstuk 4): kinderen die hun beroepsopleiding afmaken krijgen een diplomabonus. Ook de effecten hier-van moeten goed worden gemeten.
			In het onderwijs, de zorg, de volkshuisvesting en bij andere publieke diensten heeft schaalvergroting plaatsgevonden. Dit heeft het voordeel dat efficiënter gewerkt kan worden. Er is ook een nadeel: mensen kunnen weinig invloed uitoefenen op grote, anonieme organisaties en ze worden er soms slecht bediend. Dit gaat beter als bur-gers en medewerkers van organisaties elkaar kennen. Omdat de overheid zorgvuldig met gemeenschapsgeld moet omgaan, moet efficiëntie voorop staan. Maar groot of klein, deze organisaties mogen nooit ver van de mensen komen te staan. Daarom verlangen wij ook van deze 'intermediaire' organisaties dat zij zich bezinnen op maatregelen die de invloed van de burgers vergroten.
			Om de kwaliteit van de publieke diensten van overheid of intermediaire instellingen te verbeteren worden burgers betrokken bij het evalueren en controleren ervan. Hiertoe worden strakke prestatieafspraken gemaakt en kwaliteitspanels gehouden. Er zijn duidelijke klachtenprocedures. Het consumenten recht wordt versterkt.
			4.2 De overheid is actief
			De vele kennisintensieve bedrijven, goede wetenschappelijke instituten, een inter-nationale cultuur en de hoog opgeleide bevolking maken de Nederlandse economie sterk. Nieuwe investeringen in het onderwijs zijn nodig om deze kanten nog sterker te maken (zie hoofdstuk 4). Dankzij internet kan extra sociale samenhang ontstaan door netwerken van mensen in buurten, ouderverenigingen, patiëntenverenigingen, onder generatiegenoten, en binnen bevolkingsgroepen. De overheid investeert actief in dergelijke netwerken waarmee informatie gedeeld kan worden en die daarmee beter zelf hun verantwoordelijkheid kunnen nemen (zie hoofdstuk 5). Maar zij heeft er ook oog voor dat het niet bij internet blijft, en zij bevordert dat virtuele contacten ook werkelijke contacten worden.
			De moderne overheid investeert actief in het publieke domein. Zo kan de gestegen welvaart ook tot uiting komen in bijvoorbeeld goed onderhouden scholen, schone straten en parken en in goede bereikbaarheid.
			Sinds de jaren tachtig is een grootscheeps project van deregulering, liberalisering en privatisering in gang gezet. De ervaringen hiermee zijn verschillend en ten dele ne-gatief. Wij willen leren van die ervaringen, en ons opnieuw bezinnen op het even-wicht tussen overheid en markt. Herwaardering van het publieke domein is nodig, en privatisering is nooit doel op zich. Heldere criteria en voorwaarden bepalen welke taken de markt kan overnemen en welke niet.
			Bepaalde publieke diensten komen wat ons betreft sowieso niet in aanmerking voor privatisering, ook niet naar instellingen zonder winst oogmerk. Gevangenis en bij-voorbeeld. In andere gevallen kan het wel wenselijk zijn publieke doelen door priva-tisering te dienen als: - de dienstverlening wordt verbeterd - de dienstverlening voor iedereen toegankelijk blijft - er voldoende prijsconcurrentie is - de investeringen voldoende op peil blijven - nadelige externe effecten, zoals beslag op de openbare ruimte en het milieu, worden voorkomen. Dat alles ook op lange termijn.
			Als op één of meer van de genoemde punten onvoldoende zekerheid bestaat, geldt als randvoorwaarde voor privatisering: alleen doen als het omkeerbaar is. En wan-neer tot privatisering wordt overgegaan, wordt het toezicht altijd goed geregeld. Dit toezicht omvat een actief mededingingsbeleid om te voorkomen dat private mono-polies ontstaan. Prijsregulering kan daarbij horen. Wij zetten ons tenslotte in voor een Europese regeling om publieke belangen te waarborgen in geprivatiseerde dien-sten.
			Het zou onjuist zijn om bij deze bezinning alleen de vraag te stellen welke taken de overheid eventueel kan afstoten. Minstens zo belangrijk is dat een actieve overheid onderkent welke publieke taken de markt laat liggen of niet goed doet.
			Bij nieuwe investeringsprojecten wordt systematisch onderzocht wie er aantoonbaar voordeel van heeft, en hoe deze betrokkenen daaraan mee kunnen betalen. Nieuwe infrastructuur is hier een voorbeeld van.
			De moderne overheid werkt bij het uitvoeren van haar beleid zoveel mogelijk samen met andere partijen. Net zo min als burgers alleen maar consumenten zijn, is de overheid geen marktpartij. Zij dient in het algemeen belang verantwoording af te leggen en goede inspraak en rechtsbescherming te garanderen. Daar komt weinig van terecht als bijvoorbeeld een minister of wethouder zich al heeft vastgelegd in afspraken met marktpartijen zonder hiermee rekening te houden. Bij publiek-priv-a-te samenwerking worden daarom meer waarborgen voor inspraak en rechtsbescher-ming verankerd in ons rechtsstelsel.
			4.3 De overheid is consequent
			De overheid garandeert dat iedereen gelijke rechten heeft, en controleert of iedereen de plichten die daarbij horen nakomt. De overheid geeft het goede voorbeeld door zichzelf aan gestelde regels te houden. Dat verhoogt het gezag waarmee zij dat ook van burgers kan verlangen (zie hoofdstuk 9).
			Regels waaraan niemand zich kan houden of waar slechts weinigen zich aan willen houden zijn zinloos en kunnen het respect voor andere regels aantasten. Daarom worden symboolwetgeving en betuttelende regels geschrapt. Er wordt op gelet of re-

	gels voldoende gehandhaafd kunnen worden, en ze worden beter en begrijpelijker op elkaar afgestemd. Ook wordt gekeken of sancties op overtredingen effectief zijn.	kamer wijst kabinets- informatuur aan	De Tweede Kamer neemt na de verkiezingen het initiatief om tot de aanwijzing van een kabinets(in)formateur te komen.
voorzichtig met gedogen	De overheid vermijdt gedogend bestuur. In de gevallen waar dat niet kan, maakt zij duidelijk dat bewust is gekozen voor een toestand waarin bepaalde wetsovertredingen tijdelijk worden gedoogd bij wijze van experiment of als overgangsregeling.	kiesrecht voor niet-Nederlanders	Integratie veronderstelt dat iedereen gelijke rechten en gelijke plichten heeft. Het kiesrecht voor niet-Nederlanders bestaat nu alleen bij gemeenteraadsverkiezingen. Dit recht wordt uitgebreid zodat niet-Nederlanders die hier wonen ook kunnen meestemmen bij de verkiezingen voor de Provinciale Staten en de Tweede Kamer.
discussie over waarden, respect voor de wet	Nederland is kleurrijk waardoor verschillende waarden soms botsen. Dat vergt een voortdurende maatschappelijke discussie waaraan burgers, organisaties, kerken en moskeeën bijdragen. Maar de Nederlandse wet is wet. De overheid ziet toe dat iedereen zich daaraan houdt en de grondwettelijke vrijheden van ieder ander respecteert.	de overheid heeft kundige mensen in dienst	4.5 De overheid is van hoge kwaliteit Het werk van mensen in de publieke sector staat in dienst van de gemeenschap. Wie bij de moderne overheid werkt, moet daar trots op kunnen zijn. De overheid is een aantrekkelijke werkgever, die goede werkomstandigheden en concurrerende arbeidsvoorwaarden biedt. Hierdoor kan de overheid getalenteerde en kundige mensen in dienst nemen en houden, en beschikt zij zelf over ruime deskundigheid. Uitgaven aan externe adviseurs en interim-managers worden drastisch beperkt.
democratie is ook respect voor minderheid	4.4 De overheid is democratisch Het is onmogelijk om iedereen zijn zin te geven. Vooral als er grote projecten uitgevoerd worden moet de overheid tegen het belang van een minderheid ingaan. Een eenvoudige oplossing hiervoor bestaat niet. Wel is duidelijk dat de moderne overheid samen met verantwoordelijke burgers oplossingen zoekt en dat in een democratie de meerderheid niet alleen beslist maar ook de minderheid respecteert. Die oplossingen kan de overheid des te voortvarender uitvoeren.	betere arbeids- voorwaarden	Het salaris van werkers in de zorg, het onderwijs en de politie wordt verbeterd. Daarnaast krijgen werkers bij de overheid meer keuzevrijheid in arbeidsvoorwaarden, er komt een flexibeler en individueler bepaald beloningsbeleid, en er komen betere opleidingsmogelijkheden. Ook kunnen oudere werknemers langer blijven werken.
de burger krijgt meer invloed	Naast aanvullingen op de representatieve democratie, zoals inspraak en correctieve referenda, worden nieuwe vormen van directe democratie gecreëerd. Bijvoorbeeld voor burgers in hun hoedanigheid als patiënt of als ouder van schoolgaande kinderen (zie hoofdstukken 3 en 4). Initiatieven van bewoners om hun buurten schoner, prettiger en veiliger te maken worden via buurtbudgetten en gemeentelijke veiligheidsplannen ondersteund (zie hoofdstukken 6 en 9). Bij ingrijpende politieke beslissingen moet duidelijk zijn wat de burgers er van vinden. Hiertoe worden experimenten gehouden met nieuwe vormen van raadpleging, zoals periodieke meningspeilingen en denktanks.	de lerende overheid	De kwaliteit van de overheid staat of valt met het vermogen flexibel in te spelen op veranderende situaties. Waar mogelijk worden verschillende oplossingen voor een probleem op kleine schaal in de praktijk uitgetoetst, om zo, door vallen en opstaan, de beste te kunnen kiezen. De overheid wordt daarbij niet vooral beoordeeld op het vallen, maar veel meer op het vermogen om op te staan. Zij experimenteert met nieuwe manieren om beleid voor te bereiden en uit te voeren. Creatieve concurrentie (verschillende projectgroepen bedenken onafhankelijk van elkaar een oplossing voor hetzelfde probleem) wordt vaker toegepast.
netjes verantwoorden	De burger heeft een uitermate rechtstreeks contact met de overheid bij het doen van zijn belastingaangifte. Dat is een geschikt moment voor de overheid om ook zelf verantwoording af te leggen. Bij het biljet verstrekt de overheid een helder overzicht van de besteding van de belasting- en premie-inkomsten ('van iedere 100 Euro die u betaalt gaat x naar a, y naar b, etc').	prestaties worden gemeten en gecontroleerd	De prestaties van de overheid worden overzichtelijk gemeten. Verantwoordelijke bestuurders leggen publiek rekenschap af en worden op hun prestaties beoordeeld. In de publieke sector worden kwaliteitsvergelijking en kwaliteitscontroles gemeengoed.
de politiek kan beter worden afgerekend	In het regeerakkoord worden duidelijke afspraken gemaakt over te leveren prestaties, zonder dat het politieke debat voor vier jaar wordt 'dichtgetimmerd'. De derde woensdag in mei, waarop de regering verantwoording aflegt over het voorbije jaar, wordt net zo belangrijk als de derde dinsdag van september (Prinsjesdag) waarop zij de begroting voor het volgende jaar indient.	het rijk is één geheel	De rijksoverheid is één geheel en treedt op als één geheel. Ambtenaren en bewindslieden van verschillende ministeries werken samen in projecten. Er komen nieuwe werkwijzen waardoor wordt voorkomen dat departementen langs elkaar heen werken. Ook is het noodzakelijk dat rijk, provincies en gemeenten zoveel mogelijk samenwerken. Regels en departementale indelingen die een slagvaardige organisatieontwikkeling belemmeren worden herzien.
parlement betreft zelf burgers	Als de overheid burgers in een vroeg stadium zo veel mogelijk bij de voorbereiding van beleid betreft, komt een afwachterende Tweede Kamer voor voldongen feiten te staan. De Tweede Kamer gaat daarom ook zelf eerder met burgers in dialoog.	wet tegen sponsoring in de politiek	4.6 Slotopmerking De politieke partijen staan voor de opgave de overheid en zichzelf aan de burgers terug te geven. Aan alle burgers. Daarom zijn wij tegen iedere vorm van giften aan politieke partijen door het bedrijfsleven. Een snelle blik op landen ver en dicht bij huis leert dat campagnefinanciering op termijn de legitimiteit van de politiek en het openbaar bestuur ondermijnt. Zelfs de schijn dat invloed op de politiek te koop is, zet de bijl in de democratie. De PvdA zal samen met zoveel mogelijk andere partijen een wet indienen om iedere financiering door het bedrijfsleven uit te sluiten.
hoorzittingen; parlementair onderzoek niet alleen achteraf maar vooral vóóraf	Om als parlement vooraf in plaats van achteraf geïnformeerd te worden zijn hoorzittingen een goed middel. Dat geldt ook voor de enquête. Die werd vroeger gebruikt om belangrijke sociale kwesties te onderzoeken, zoals de arbeidsomstandigheden of de woningnood. Daar vloeiden dan wetgeving of andere maatregelen uit voort. Wij zijn ervoor dat de Kamer weer die weg op gaat. Hier helpt geen wet maar is gedragsverandering nodig.		

12. Over geld en sterke schouders

“Als het waar is, dat men de moraal van een volk kan afmeten
aan de mate waarin dat volk zichzelf belast,
dan slaat het Nederlandse volk lang geen slecht figuur.”

S. Kleerekoper (Socialisme & Democratie, 1953).

	1. Inleiding Ook een euro kan pas worden uitgegeven als die eerst is verdiend. Die lijn van 12 jaar regeringsverantwoordelijkheid wil de PvdA voortzetten. Een gezonde publieke sector en een gezond bedrijfsleven hebben elkaar nodig. Actief economisch beleid is er dus op gericht om ondernemers op een verantwoorde wijze te laten investeren, werkgelegenheid te scheppen, consumenten van goede producten te voorzien en winst te maken. Het bedrijfsleven heeft baat bij goed onderwijs, een werkende arbeidsmarkt, goede bereikbaarheid, een goede gezondheidszorg en een verantwoorde lastendruk	meer geld naar onderwijs, zorg en veiligheid	De reeks van jaarlijkse financiële tekorten werd omgebogen in een overschot. Voor de AOW van de toekomst zal eind 2002 al 13 miljard euro gereserveerd zijn. Miljar-den kwamen vrij door minder beroep op de sociale zekerheid en daling van rente-lasten. Dat geld is gebruikt voor vermindering van de staatsschuld en voor extra in-vesteringen in de samenleving. Naar onderwijs en zorg gaat 30% meer dan in 1994. Sinds dat jaar werken 50.000 mensen meer in het onderwijs; in zorg en welzijn 133.000. Nieuwe behandelmethoden, medicijnen en geneesmiddelen werden moge-lijk; een begin is gemaakt met de aanpak van de wachtlijsten. Armoede werd niet al-leen bestreden door banengroei: de bijstandsuitkering (incl. vakantiegeld) voor een (echt)paar steeg van 850 naar 1050 euro pm.
schuld omlaag, 1,5 miljoen banen erbij, tekort werd overschot,	2. Waar staan we Paars heeft prima resultaten geboekt. Door effectief beleid was de economische groei hoger dan in andere Europese landen. De aanval op de werkloosheid was een regelrecht succes: sinds 1994 anderhalf miljoen banen erbij. Veel vrouwen en ar-beidsongeschikten zijn (her)ingetreden. Jeugdwerkloosheid is praktisch verdwenen.	verbeterd belastingstelsel	In het nieuwe belastingstelsel zijn aftrekposten die in euro's vooral hogere inko-mens voordelen bieden, vervangen door heffingskortingen die relatief voordelig zijn voor lagere inkomens. Gerichte inkomenspolitiek voor de laagste inkomens werd zo makkelijker. Werken is voor veel mensen weer lonend geworden. Partners met een kleine baan - vaak vrouwen - is meer recht gedaan. De belastingopbrengst uit ver-mogen is verhoogd. Het belastingstelsel is verder vergroend.

3. Waar willen we heen

eerlijke verdeling
en doelmatigheid

Resultaten uit het verleden bieden geen garantie voor de toekomst! Succes is geen automatisme. Aanpassing en vernieuwing zijn nodig. Bij de verdeling van de financiële ruimte staan eerlijkheid en doelmatigheid voorop. Dat geldt voor:

- de inkomens. Mensen met lage inkomens moeten delen in de welvaartsgroei;
- het evenwicht tussen privé-consumptie en publieke voorzieningen voor ons allemaal. Het sociaal contract wordt verstevigd;
- de verdeling over generaties. We schuiven de staatsschuld niet door, maar lossen in 25 jaar af;
- de nadruk op duurzaamheid. Ook de milieuschuld lossen we stapsgewijs af;
- de verhouding tussen rijke en arme landen, die effectieve steun verdienen bij armoedebestrijding en duurzame ontwikkeling.

weer trots worden
op onze collectieve
voorzieningen

Voor veel mensen is met het inkomen de kwaliteit van het persoonlijk leven sterk gestegen. Zo'n hoge kwaliteit verwachten we ook van de overheid. Wie comfortabel woont, wil verzorgingsbehoeftige ouders niet een kamer met anderen laten delen. Wie thuis een goede computer heeft, wil niet dat de kinderen op school achter een afdankertje zitten. Bij goede publieke voorzieningen zal de groeiende rijkere middenklasse niet op zoek hoeven naar eigen privé-voorzieningen, maar blijven deelnemen en bijdragen aan algemene voorzieningen. De PvdA wil verder werken aan het sociaal contract: moderne publieke voorzieningen van hoge kwaliteit, waar iedereen weer trots op kan zijn.

publieke
voorzieningen niet
op een koopje

Goede publieke voorzieningen kunnen niet op een koopje. Zorg, onderwijs en andere collectieve voorzieningen: het is vooral persoonlijke dienstverlening. Een zieke verzorgen en een kind onderwijs geven kost tijd en kan niet almaar sneller zonder kwaliteitsverlies. Efficiënter werken kan ook in de collectieve sector. Maar de productiviteitsstijging van de marktsector valt moeilijk te evenaren. Bij gelijke lonen wordt de collectieve sector dan naar verhouding duurder. Hoogwaardige publieke dienstverlening vraagt dus een prijs.

succesformule:
beheerste
loonontwikkeling

Beheerste loonontwikkeling was en is van wezenlijk belang. Gematigde loonkosten leidden tot meer banen en minder werklozen. Dus minder uitkeringen en méér belastinginkomsten. Zo kon extra worden geïnvesteerd in zorg, onderwijs, veiligheid en de koppeling van de uitkeringen. Iedereen weet hoe nodig dat is. Het overheidsbeleid schept de voorwaarden voor de sociale partners om met deze succesformule door te gaan.

solide begrotings-
regels, staats-
schuld omlaag,
onderwijs en
arbeidsmarkt
bundelen

Om voort te bouwen op de resultaten en met vertrouwen de toekomst in te gaan volgen we soms bekende routes, soms slaan we nieuwe in. De begrotingsregels blijven solide, brengen financiële stabiliteit en scheppen bestuurlijke rust. Door de staatsschuld in 25 jaar af te lossen zijn we financieel goed voorbereid op de kosten van de toekomst. Om nog meer mensen aan de slag te helpen en de groei te versterken worden arbeidsmarkt- en scholingsbeleid versterkt en gebundeld.

verdere belasting-
herziening

Het kan rechtvaardiger en groener, werk moet beter lonen: daarom gaan we door op het pad van de recente belastingherziening en letten we erop dat de doelen worden gehaald. Zo nodig wordt de wet aangepast. Verdere vereenvoudiging kan ruimte maken om tarieven te verlagen voor lage inkomens en middeninkomens. Met gerichte belastingmaatregelen pakken we de armoede en de armoedeval verder aan. Belastingconcurrentie tussen Europese lidstaten kan de tarieven laag houden. Maar bandbreedtes zijn nodig zodat ze elkaar niet kapot concurreren ten koste van de publieke voorzieningen.

4. Maatregelen

4.1 Ondernemen

MKB: groot in
innovatie en
werkgelegenheid

Kleine en middelgrote bedrijven zijn van groot belang voor innovatie en werkgelegenheid. De PvdA wil voorkomen dat ze ondersneeuwen bij de belangen van het grote bedrijfsleven. Daarom zullen belangrijke besluiten worden vooraf gegaan door een MKB-toets zodat met specifieke belangen van het MKB rekening kan worden gehouden.

duurzaamheid
en technologische
vernieuwing
stimuleren

De overheid hoort niet op de stoel van de ondernemers te zitten. Terughoudendheid is dus geboden bij nieuwe stimulerende instrumenten. Ook het bestaande instrumentarium verdient een kritische blik: versobering van bedrijfssubsidies en de financiering van infrastructuur voor bedrijven is mogelijk. De overheid kan duurzame en nieuwe technologie beter stimuleren als, bijvoorbeeld, opdrachtgever of als investeerder. Of door als 'launching customer' (eerste koper) net dat nodige steuntje in de rug te geven. Duurzaamheid stimuleren betekent ook: consequent milieukosten en ruimtebeslag in rekening te brengen bij de veroorzakers. Kilometerheffing, bebouwingstaks en verhandelbare emissierechten zijn goede voorbeelden. Binnen zulke randvoorwaarden kan het bedrijfsleven zelf zijn weg vinden met een maatschappelijk verantwoorde uitkomst.

kartels
aanpakken

Kartels houden lage prijzen tegen en worden aangepakt. Nog niet overal is Paars er in geslaagd ze op te ruimen, zoals in de financiële sector, de elektriciteitssector en op de benzinemarkt.

mededinging
belangrijk maar
geen heilige koe

Actief ingrijpen is nodig als concurrentie wordt beperkt: door fusies te kunnen verbieden, bedrijfsonderdelen af te laten stoten of voorwaarden te stellen. De mededingingsautoriteit (NMa) krijgt de mogelijkheid actief vooraf mee te kijken. Zonodig (telecom, elektriciteitsnetten, financiële diensten) stelt zij zelf de prijzen en voorwaarden vast. Mededingingsbeleid is overigens geen heilige koe en mag niet haaks staan op andere belangrijke maatschappelijke doelen, bijvoorbeeld in de gezondheidszorg of bij het milieu.

maatschappelijk
verantwoord
ondernemen en
consumenten-
invloed

staatsschuld
omlaag,
solide regels

meer werk en
meer sollicitanten

stimuleer
verder leren

langdurige
werkloosheid niet
meer geaccepteerd

gezond werken

positie lage
inkomens en
huishoudens
met kinderen
verbeteren

excessieve
beloningen
terugdringen

Bij een verantwoordelijke samenleving hoort verantwoord ondernemen. Lang niet alles laat zich in wetten regelen, met name als het gaat om ethiek, mensenrechten en duurzaamheid. Grote fusies en internationaal werkende bedrijven op Europese en mondiale schaal beperken de invloed van de consument. Tegenwicht is nodig. De consument heeft recht op goede informatie. Bedrijven worden verplicht zich in hun verslag te houden aan de internationale OESO-code voor maatschappelijk verantwoord ondernemen.

4.2 Solide rijksbegroting

Nu de begrotingstekorten zijn omgezet in overschotten komen de begrotingsregels in een nieuw perspectief. Maar de PvdA wil niet op de financiële soliditeit inboeten en kiest daarom voor een drievoudige financiële soliditeit. Ten eerste door de staatsschuld in 25 jaar af te lossen. Ten tweede door uit te gaan van een voorzichtige groeiraming, waardoor de kans op meevallers veel groter is dan die op tegenvallers. Ten derde door in goede tijden een uitgavenbuffer te vormen die kan worden ingezet in slechtere tijden. Op die manier is het verantwoord eventuele meevallers in te zetten voor een combinatie van verdere schuldaflossing en economische en sociale versterking, door gerichte lastenverlichting of door verantwoorde nieuwe uitgaven. Als de economische groei tegenvalt blijft de trendmatige aflossing van de staatsschuld vooropstaan. Voor het opvangen van uitgaventegenvallers (bijvoorbeeld werkloosheidsuitgaven) kan de uitgavenbuffer worden benut. Lastenverlaging en uitgavenstijging kunnen in een lager tempo plaatsvinden; zonodig komen bezuinigingen aan de orde. Als een tekort dreigt, dan is een nieuwe afweging door het kabinet nodig. Terugkeer naar de oude situatie van financieringstekorten is geen optie: het zou ons van de regen in de drup brengen. Het beleid beweegt zo in beperkte mate mee met de mee- en tegenvallers. Terwijl de soliditeit van de overheid wordt versterkt door de bestendige aflossing van de staatsschuld. In de bijlage wordt dit financieel kader uitgewerkt.

4.3 Verdere banengroei en scholing

Banengroei versterkt de economische groei en vergroot de welvaart. De PvdA wil zowel het aantal banen vergroten als het aantal sollicitanten. Bij dat laatste gaat het vooral om ouderen (dat vraagt beter personeelsbeleid), vrouwen (zorg en arbeid beter kunnen combineren), gedeeltelijk arbeidsgeschikten (werk aanpassen) en deeltijders (helpen langer te kunnen werken).

De kennis economie vergt de inzet van steeds meer en steeds beter geschoolde mensen. Daarom blijft het versterken van het onderwijsbeleid en bij- en nascholing een eerste voorwaarde van solide economisch beleid. Beter opgeleide mensen kunnen doorstromen naar vacatures op midden- en hoger niveau en zo ruimte vrij te maken voor lager opgeleiden, waardoor iedereen een grotere bijdrage levert aan de economie. Het draagt ook bij aan een meer gelijke inkomensverdeling. Beter onderwijs en een grotere deelname begint met het voorkomen van schooluitval, bijvoorbeeld van jongeren die door de zuigkracht van de krappe arbeidsmarkt kiezen voor het korte termijnvoordeel van loon ten koste van het leren van een vak. Met een premie stimuleren we hen verder te leren. In hoofdstuk 4 worden ook andere maatregelen voor het onderwijs uitgewerkt.

Melkertbanen en Instroom/Doorstroom-banen hebben in de praktijk hun nut bewezen. Belangrijke publieke taken worden vervuld als assistent in scholen en zorginstellingen, voor de veiligheid in de tram, enz. De banen bieden een entree tot de arbeidsmarkt voor minder sterke groepen. Maar doorstroming is niet voor iedereen weggelegd. Hoofdzaak is dat langdurige werkloosheid niet meer wordt geaccepteerd. De betrouwbare overheid biedt mensen in een Melkertbaan zekerheid op (hun) werk. Daarnaast kiest de PvdA voor een pakket arbeidsmarktmaatregelen zoals verhoging van de arbeidskorting (een belastingkorting voor werkenden) tot en met middeninkomens; aanpakken van de armoedeval; verbetering en uitbreiding van kinderopvang en zorgverlof (zie hoofdstuk 3).

Veel arbeidsinzet gaat momenteel verloren door hoog ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid. Dat beperkt niet alleen de economische mogelijkheden maar vergroot ook de werkdruk van collega's die daardoor weer overbelast kunnen worden. Preventief en curatief beleid, en dus ook het aanpakken van wachtlijsten zijn prioriteiten die in hoofdstuk 3 zijn uitgewerkt.

4.4 Belastingen

De sterkste schouders horen de zwaarste lasten te dragen. Dit betekent dat verdere vereenvoudiging van het belastingstelsel met name ten goede moet komen aan verlaging van de laagste tarieven. Ook is het belangrijk dat werk meer gaat lonen. Daarom wil de PvdA de belastingkorting voor werkenden en voor kinderopvang en verlof verhogen. Zo een extra belastingkorting voor werkenden kan inkomensafhankelijk zijn, mits het ook voor middeninkomens lonend blijft om zich steeds te scholen en te verbeteren. Mensen met lage inkomens betalen weinig belasting (maar wel premies). Zij zijn daarom niet geholpen met belastingkortingen. Dat vraagt om nieuwe oplossingen om het inkomen van deze groepen te ondersteunen, zoals het uitbetalen van belastingkortingen. Ook de heffing van premies volksverzekeringen kan hierbij worden betrokken. Voor de PvdA spreekt het vanzelf dat op grond van de bestaande wet het minimumloon, het AOW-pensioen en de uitkeringen gekoppeld blijven aan de algemene loonontwikkeling.

We maken ons zorgen om de excessieve beloningen die sommige bestuurders van grote ondernemingen zichzelf toekennen. Niet zozeer vanwege het geld dat ermee gemoeid is, want dat is een klein deel van de totale loonsom van de bedrijven. Wij maken ons zorgen over het slechte voorbeeld dat er van uitgaat. Dat kan het draagvlak voor beheerste loonontwikkeling bedreigen. Als werknemers en aandeelhouders een sterkere positie krijgen kunnen ze die trend keren. Ook daarom bepleiten we vergroting van de invloed van werknemers bij het kiezen van de commissarissen. De ondernemingsraad hoort een zwaarwegend adviesrecht te krijgen over de optiepakketten. De belasting op die pakketten wordt verzwaaard, bijvoorbeeld door de fiscale waardering van opties te verhogen en de uitoefentermijn van opties van 3

naar 6 jaar te verlengen. Als dat niet genoeg helpt zal ook de gerealiseerde winst meer dan nu het geval is progressief worden belast.

4.5 Kopen en huren

Voor de PvdA staan bij de financiële behandeling van kopen en huren drie zaken als een paal boven water. Ten eerste: kopers en huurders worden zoveel mogelijk gelijk behandeld. Ten tweede: ook mensen met lage inkomens worden in staat gesteld financieel verantwoord een eigen huis te kopen. Ten slotte (maar niet als minste): de overheid is een betrouwbare overheid

Met de nieuwe belastingwet zijn de regels aangescherpt. De hypotheekrenteaftrek voor het tweede huis is afgeschaft. Het huis moet ook echt hoofdverblijf zijn. De rente is maximaal 30 jaar lang aftrekbaar. Gebruik van de hypotheekrenteaftrek voor auto's en vakanties is uitgesloten. De nieuwe Wet bevordering eigen woningbezit is een eerste poging om woningbezit onder lagere inkomens te bevorderen.

De fiscale behandeling van het eigen huis geeft mensen houvast bij het aangaan van langdurige verplichtingen. Velen hebben zich daardoor een eigen huis kunnen verwerven. De huizenprijzen zijn de laatste jaren sterk gestegen. Voor starters op de woningmarkt is het kopen van een huis geen stap meer, maar een grote sprong die hun draagkracht te boven gaat. De prijzen kunnen het beste beheerst worden door veel meer huizen te bouwen en door meer huurwoningen te verkopen. Om ervoor te zorgen dat meer mensen met lage of middeninkomens een eigen huis kunnen bezitten, wordt de Wet bevordering eigen woning aangepast. Bijvoorbeeld door de maximum aankoopwaarde in die wet te indexeren met de waardestijging in de Wet onroerende zaakbelasting (WOZ). Ook een spaarregeling voor starters is te overwegen, bijvoorbeeld door een gunstige behandeling van 'woonsparen' (vergelijk pensioen-, zorg- en leersparen). Het plafond in het huurwaardeforfait is nog steeds onevenredig voordelig voor de hogere inkomens. Het plafond wordt nu bereikt bij een woningwaarde van 2,1 miljoen gulden. Daarom wordt dat plafond geschrapt.

4.6 Vermogens

Met de nieuwe belastingwet is de vermogensrendementsheffing geïntroduceerd. In 2005 wordt de wet geëvalueerd. Dan wordt in het bijzonder bezien of grondslag, tarief en afbakening van de vermogensrendementsheffing het beoogde effect hebben of ruimte laten voor ontwijkingsgedrag. Zulk gedrag wordt bestreden.

4.7 Belastingen voor ondernemers

De PvdA is voorstander van Europese coördinatie van winst- en vennootschapsbelasting. Door de grondslag voor winst en belastingafdracht te harmoniseren en afspraken te maken over effectieve druk (bijvoorbeeld met bandbreedtes of minimum-tarieven) zullen ook de administratieve lasten voor bedrijven verminderen.

Niet de vennootschapsbelasting maar de arbeidsmarkt, het onderwijs (kennis, taal-, ICT- en andere vaardigheden), de bereikbaarheid (lucht, rail, water, weg en ICT) en de kwaliteit van het leven (cultuur, sport, e.d.) zijn de belangrijkste vestigingsfacto-

ren voor bedrijven. Tariefverlaging in de vennootschapsbelasting is mogelijk als die betaald wordt uit het schrappen van bedrijfssubsidies, het intensiveren van ecotaksen (ook voor grootverbruikers) en het verbreden van de belastinggrondslag door versobering of schrappen van aftrekposten. Bij verlaging van ondernemersbelastingen zal voorrang worden gegeven aan het MKB (ondernemers die onder de inkomstenbelasting vallen).

4.8 Milieu en belasting

Duurzaamheid in de economische structuur is van groot belang en kan worden bevorderd door een ecotaks voor grootverbruikers, een belasting op o.a. oppervlaktedelfstoffen en het gelijktrekken van de belasting voor auto's met grijs kenteken. Huishoudens lopen nu al voorop met de ecotaks. Ter wille van het milieu is een bescheiden verhoging te overwegen, vooral gericht op het bovengemiddelde verbruik. Compensatie vindt plaats door een gerichte verlaging van de inkomensbelasting.

Door de belastingen op auto's zoveel mogelijk op te nemen in een kilometerheffing wordt de belasting gekoppeld aan milieuverbruik. Minder rijden en de aanschaf van milieuvriendelijke voertuigen worden zo gestimuleerd. Ook de brandstofaccijnzen kunnen worden omgezet in de kilometerheffing. Indien effectief en uitvoerbaar kan de kilometerheffing daarna bijdragen aan de aanpak van files en de kosten van vervoer op het platteland beperken.

Met een bebouwingstaks wordt het verlies aan open ruimte in rekening gebracht bij projectontwikkelaars. De opbrengsten kunnen worden gebruikt voor meer natuur en groen in de omgeving en voor verbetering van oude wijken.

4.9 Internationale hulp

De uitgaven voor internationale samenwerking bedragen nu 1.1% van het nationaal inkomen (4,5 mld euro), waarvan 0.8% voor zuivere ontwikkelingshulp. Omdat het bedrag gekoppeld is aan het stijgende nationaal inkomen, neemt het per dag toe met ruim 0,5 mln euro. Deze norm wordt als minimumnorm gehandhaafd. Hoofdstuk 10 geeft voorstellen voor een betere besteding.

4.10 Investerings in betere infrastructuur

Het economisch draagvlak is - soms letterlijk- gefundeerd op infrastructuur: wegen, gebouwen, verbindingen, milieuvoorzieningen, ruimtelijke ordening, herstructurering van bedrijfsterreinen.. Omdat de kosten vaak voor de baat uitgaan stapt de overheid over op het baten-lastenstelsel. Een betere prioriteitstelling en fasering van de inzet van middelen is dan mogelijk.

4.11 Kunst en cultuur naar 1%

De cultuurbegroting groeit toe naar 1% van de rijksuitgaven. Zo wordt verzekerd dat er voldoende geld is voor kwaliteit en verscheidenheid van de cultuurvoorzieningen: van podiumkunsten tot bibliotheken en musea.

uitgangspunten

recente
maatregelen

starters helpen en
onevenredige voor-
delen vermijden

vermogens

Europese
coördinatie,
administratieve
lasten omlaag

belasting- en
vestigingsklimaat

ecotaks

kilometerheffing

bebouwingstaks

Internationale
solidariteit

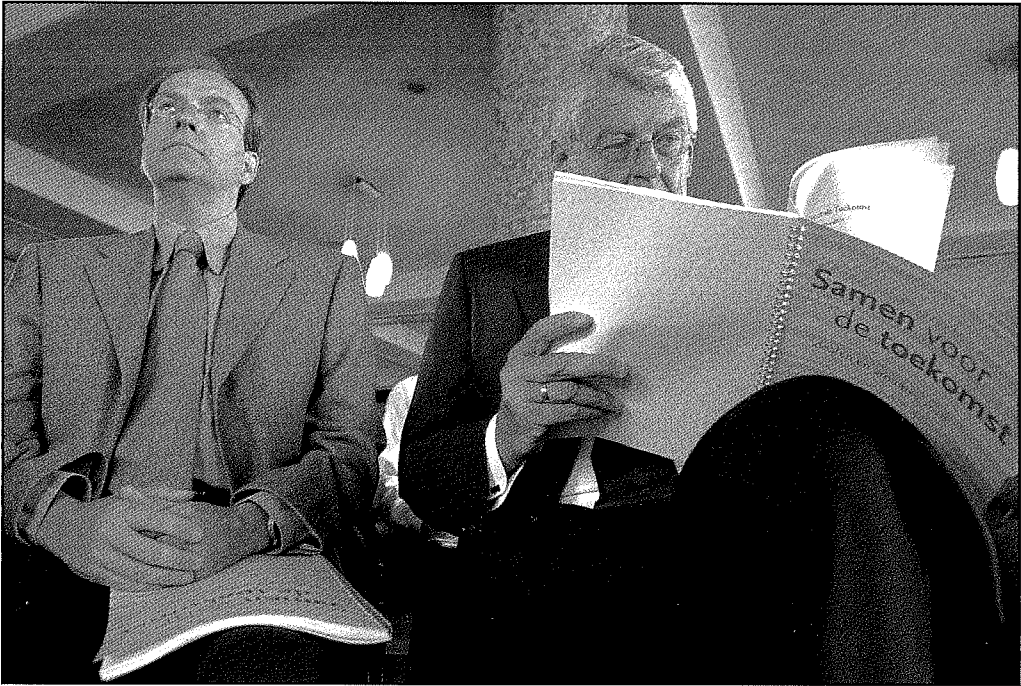
Investerings

Kunst en cultuur
naar 1% van de
begroting

13. Samen voor de toekomst

“De Partij van de Arbeid staat met beide benen in de maatschappij, met herwonnen zelfvertrouwen doch zonder zelfoverschatting, in de wetenschap dat het vertrouwen van de kiezer elke dag opnieuw moet worden verdiend en nimmer als vanzelfsprekend mag worden ervaren.”

Wim Kok (Brief aan het bestuur van de PvdA, 29 augustus 2001)

Slot

We hebben geprobeerd aan te tonen dat we samen toegankelijke en hoogwaardige publieke voorzieningen kunnen realiseren. En dat we niemand aan de kant laten staan. Als we doorgaan het economisch fundament te versterken en de financiën van de overheid gezond houden. Als we de kracht en de solidariteit van de mensen zelf voorop stellen. En als we daarvoor de politiek en de overheid anders laten werken.

We weten twee dingen zeker. Ten eerste hebben wij groot vertrouwen in de kracht en de solidariteit van de Nederlanders, en zijn we er van overtuigd dát het van hen zal komen. Wij laten Nederland niet uiteenrafelen. We blijven het samen doen, en maken met zijn allen een goede toekomst voor iedereen. Ten tweede weten we dat wij omgekeerd het vertrouwen van de Nederlanders in ons moeten verdienen. Elke dag opnieuw.

Daarom durven we het vertrouwen ook te vragen.

Samen voor de toekomst!

Conceptprogramma Tweede Kamerverkiezingen 2002, Partij van de Arbeid

Samen voor de toekomst

Idealen en ambities 2010

Samen voor de Toekomst is geschreven in opdracht van het bestuur van de Partij van de Arbeid.

De leden en de ondersteuners van de commissie waren:

Folkert Buis, Jacqueline Cramer, Ferd Crone, Paul Depla, Monique van Dusseldorp, Mariette Hamer, Marianne Heeremans, Edith Hooge, Michael Juffermans, Ruud Koole, Eberhard van der Laan (vz), Martin van Leeuwen, Edith Mastenbroek, Ad Melkert, Peter Noordanus, Han Noten, Gerdi Verbeet en Madeleine de Vries.

De commissie is grote dank verschuldigd aan talloze mensen en instellingen binnen en buiten de Partij van de Arbeid.

Deze kunnen (of willen) hier niet allemaal worden bedankt.

Wij moeten een uitzondering maken voor Anneke Bruijnesteijn, Toon Koster, Jaap Maat, Wouter Gortzak, Paul Kalma, Frans Nauta, Arthur van Schendel, Mark de Kruijk, Hendrik Battjes, Bert Bastiaans, Gerben Wiarda, Guido Enthoven, Henk Bruning, Hans Anker, Femke Graas en Lotte van der Laan.

